

เจตนาารมณั
ของการเปลี่ยนแปลง
การปกครอง ๒๔๗๕
และการวิเคราะห์
ปรัชญาเศรษฐกิจ
ของอาจารย์

วิไล วัฒนพงศ์

1

อำมภกตา

“คำถามที่ว่าความคิดของมนุษย์จะสามารถบรรลุถึงสัง-
กรรมทางภววิสัยได้หรือไม่ นั้น มิใช่เป็นคำถามเชิงทฤษฎี แต่เป็นคำ
ถามเชิงปฏิบัติ มนุษย์ต้องเป็นผู้พิสูจน์สังกรรม นั้นก็คือ พิสูจน์
ความเป็นจริงและพลังแห่งการคิดของเขาในด้านนี้ในทางปฏิบัติ ข้อโต้
แย้งเรื่องความเป็นจริงหรือความไม่เป็นจริงของการคิดซึ่งโคดเดียว
จากการปฏิบัติ นั้น เป็นคำถามเชิงวิชาการล้วน ๆ”

“ชีวิตทางสังคมทั้งหมดโดยแก่นแท้แล้ว เป็นชีวิตเชิงปฏิบัติ
ความลึกลับทั้งหมดซึ่งนำทฤษฎีไปสู่รหัสยลัทธิจะค้นพบค่าเฉลี่ย
อันสมเหตุสมผลในการปฏิบัติของมนุษย์ และการเข้าใจในการปฏิบัติ
ที่ดีที่วามนี้”

“บรรดาปรัชญาเมธีทั้งหลาย อรรถาธิบายโลกไปต่าง ๆ นานา
แต่ความสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงโลก”

บทเสนอว่าด้วยฟอยเออบัต ข้อเสนอที่ 2, 8 และ 11

โดย คาร์ล มาร์กซ ฤดูใบไม้ร่วง 1845

หากมีผู้ถามผู้เขียนว่า ในครั้งทศวรรษที่ผ่านมา บรรดานัก
คิดนักเขียนของไทย ผู้ใดเป็นบุคคลที่ผู้เขียนสนใจที่สุด ในตอนแรก
ดูเหมือนคำตอบจะมีอยู่มากมาย แต่สุดท้าย ผู้เขียนคิดว่ามีเพียงบุคคล
เดียวเท่านั้นที่ยืนเด่นผยองอยู่เหนือบุคคลทั้งปวง (ทั้ง ๆ ที่ท่านผู้นี้
เป็นคนที่ถ่อมตนมาก) หากท่านอยากทราบว่าบุคคลผู้นี้คือใคร ลองดูนี้สิ

ไอ้ประชาธิปไตยใครเริ่มก่อ ไอ้ใครหนอกู้สยามยามคับขัน

เอกราชศาลไทยใครป้องกัน ท่านผู้นั้น คือ “ปรีดี” ผู้มีคุณ

นักเรียนไทยในฝรั่งเศส

หรือ	ปรี เปรมเกษมสุขแล้ว	ลับหาย
	ดี แต่เกิดจนตาย	จากหล้า
	พนม รูปเทียนดังวาย	รัฐบุรุษ
	ยงค์ อยู่อย่างผู้กล้า	แกร่งทำทุกสมัยฯ

ขรรค์ชัย บุนปาน

และ **พ่อนำชาติด้วยสมองและสองแขน**

พ่อสร้างแคว้นธรรมศาสตร์ประกาศศรี

พ่อของข้านามระบือชื่อ “ปรีดี”

แต่คนตีเมืองไทยไม่ต้องการ

อายุยืนหมื่นปีเกิดพ่อข้า

ไว้โรคาปราศทุกภัยใจสุสานศักดิ์

อยู่ต่างแดนพันมีดมนจากคนพาล

ลูกโคมขาน พ่อคือธรรม คำแดนโคม

งานฟุตบอลประเพณีจุฬา - ธรรมศาสตร์

เราพบว่ารัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ (ต่อไปจะขอ
เรียกว่า อ.ปรีดี) ได้เป็นผู้เริ่มก่อตั้งระบบประชาธิปไตยให้กับ สังคม
ไทย กอบกู้เอกราชทางศาล นำเสรีไทยกู้เอกราชคืนในสงครามโลก
ครั้งที่ 2 สถาปนามหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง
สุดท้ายท่านอยู่ในสังคมไทยไม่ได้ ต้องลี้ภัยจากมือคนพาลไปอยู่
ต่างประเทศ และถึงแก่อสัญกรรมที่นั่น

คุณูปการอันยิ่งใหญ่ของ อ.ปรีดี ในหมู่ปัญญาชนไทยแล้วรู้
จักกันดีในรุ่นก่อนข้างสูงอายุ ในรุ่นราวคราวเดียวกับผู้เขียนเห็นว่า
จะรู้จักท่านน้อยมาก ดังนั้น ผู้เขียนจึงขอทบทวนเทวาทสังภาษ-สติปัญญา
ที่พอจะมีอยู่บ้าง ทำการสืบค้นและวิเคราะห์ถึงปรัชญาแห่งการสร้าง
ชาติของท่านรัฐบุรุษอาวุโสผู้ล่วงลับไปแล้ว และวิเคราะห์วิจารณ์
ตามกำลังแห่งภูมิปัญญาที่ผู้เขียนมีอยู่

อนึ่ง เนื่องจากขอบเขตอันไพศาลของคำว่า **ปรัชญาแห่ง
การสร้างชาติ** ผู้เขียนจึงขอทำการศึกษาเฉพาะ **ปรัชญาเศรษฐกิจ**
ส่วนเพื่อนอีกผู้หนึ่ง คือ คุณไกรพ รุจิโรภาส จะศึกษาถึง **ปรัชญา
การเมือง** ซึ่งทั้งนี้ต้องกระทำภายใต้ข้อจำกัดแห่งระยะเวลาเป็นอัน
มาก ผู้เขียนจึงแน่ใจที่คงต้องมีข้อผิดพลาดบ้าง ไม่น่าก็น้อย ดังนั้น
จึงกราบขออภัยและยินดีรับคำแนะนำจากท่านผู้รู้ด้วยความเคารพยิ่ง

การนำเสนอบทวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจนี้ ผู้เขียนจะขอนำ
เสนอโดยลำดับหัวข้อดังนี้ คือ

ลำดับแรก (ตอนที่ 2) เป็นการแสดงสภาพโครงสร้างทาง
เศรษฐกิจการเมืองของสังคมไทย ภายใต้วิถีการผลิตแบบศักดินา
ซึ่งจะติดตามด้วยการทำความเข้าใจกับ การอภิวัฒน์ พ.ศ. 2475
ที่นำโดยคณะราษฎรอันเป็นความเข้าใจมูลฐานก่อนทำการวิเคราะห์
ปรัชญาเศรษฐกิจโดยตรง

ลำดับถัดไป (ตอนที่ 3) เป็นการวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจ
ซึ่งอาศัยแกนงานหลัก คือ **เค้าโครงเศรษฐกิจ** และงานชิ้นอื่น ๆ
ประกอบ ปรัชญาเศรษฐกิจมิใช่ตัวเลข สมการ ค่าทางสถิติอันยุ่ง
เหยิงหากแต่เป็นการผินผายอย่างเป็นเอกภาพของ **อภิปรัชญา ปรัชญา
สังคม และ จริยศาสตร์** ซึ่งขอบเขตกว้างใหญ่ไพศาลมาก จึงทำ
ให้การศึกษายเป็นแบบกว้าง ๆ มากกว่าการเจาะเอาจาะรายละเอียด
และตอนนี้เป็นใจความสำคัญของบทความ

อันดับสุดท้าย (ตอนที่ 4) เป็นการประเมินคุณค่าหรือ
ผลกระทบของปรัชญาเศรษฐกิจนี้ ที่มีต่อสังคมไทย
ดังนั้นจึงขอนำเข้าสู่ตอนที่สอง ณ บัดนี้

2

สภาพเศรษฐกิจ-การเมืองของสังคมไทยใน ระบบศักดินา และการอภิวัฒน์ พ.ศ. 2475

ก. สภาพโครงสร้างเศรษฐกิจ-การเมืองของสังคมไทยในระบบศักดินา

คงจะยอมรับกันจนเป็นจารีตแล้วว่า ในการศึกษาวิเคราะห์สังคมไทยยุคใกล้นี้ ส่วนใหญ่มักจะเริ่มต้นที่ พ.ศ. 2398 หรือเป็นปีที่ไทยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับยุโรปอย่างเป็นทางการ ที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมากมาในยุคถัดมา แต่ก่อนที่จะกล่าวถึงผลกระทบของการเปิดประเทศนั้น เราควรมาดูก่อนว่า สังคมไทยก่อนเปิดประเทศนั้นเป็นอย่างไร ?

ในการวิเคราะห์สภาพสังคมนั้น มีการทำได้หลายลักษณะ อาจจะได้โดยการบรรยายสิ่งที่ดำรงอยู่ สิ่งที่อุบัติขึ้น หรือกระทั่งการวิเคราะห์ในระดับนามธรรมทางทฤษฎี เพื่อค้นหาตัวกำหนดที่ทำให้สังคมเกิดวิวัฒนาการ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า วิถีการผลิต⁽¹⁾ โดยอาศัยการคลี่คลายด้วยตรรก เราจะค้นพบวิถีการผลิตหลักที่ครอบงำสังคมอยู่ และกำหนดรูปการณของสังคมนั้น การวิเคราะห์เช่นนี้จะต้องประกอบด้วยกระบวนการที่ 2 คือ การศึกษา**รูปธรรมทางประวัติศาสตร์**ที่เกิดขึ้นภายในกระบวนการวิวัฒนาการ อันเป็นลักษณะแห่งการปะทะประสาน (articulation) ของหลายวิถีการผลิตที่ซ้อนกันอยู่ภายในสังคมนั้น ๆ⁽²⁾ ซึ่งผู้เขียนจะใช้การวิเคราะห์นี้เป็นหลักในการนำเสนอ.

การวิเคราะห์สังคมไทยโดยวิธีที่ผู้เขียนใช้นี้ ได้มีงานทางวิชาการหลายชิ้น มีความเห็นร่วมกันว่า สังคมไทยจากสมัยอยุธยาจนถึง พ.ศ. 2475 นั้นเป็นสังคมศักดินา (วิถีการผลิตหลักที่ครอบงำคือวิถีการผลิตแบบศักดินา) แม้มีการวิเคราะห์ว่า การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินของรัชกาลที่ 5 ในพ.ศ. 2435 ทำให้สังคมแบบศักดินานั้นค่อย ๆ วิวัฒน์เข้าสู่รัฐสมบูรณาญาสิทธิ (absolutist state)⁽³⁾ ดังนั้นเรามาดูก่อนว่า วิถีการผลิตแบบศักดินาคืออะไร

สิ่งที่กำหนดวิถีการผลิตของสังคมคือ ความสัมพันธ์ทางการผลิต ซึ่งหมายถึงรูปการณของปฏิสัมพันธ์ของบุคคลภายในสังคม ในกระบวนการผลิต ในที่นี้ก็คือ เจ้าศักดินา (landlord) กับไพร่ที่ดิน (serfdom) จากหลักฐาน จิตร ภูมิศักดิ์ พบว่า ฐานะของกษัตริย์ที่มีต่อที่ดินของแคว้นสุวรรณภูมินี้ ไม่ปรากฏว่าเป็นไปในรูปแบบใด แต่ภายหลังจากที่ได้อพยพย้ายครัวกันลงมาอยู่ ณ กรุงศรีอยุธยา

แล้ว ฐานะของกษัตริย์ที่มีเหนือที่ดินก็ปรากฏให้เราศึกษาได้ชัดเจน กล่าวคือ “เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดในอาณาจักร” ทั้งนี้เห็นได้จาก คำปรารภของกฎหมายเบ็ดเสร็จส่วนที่สองอันเป็นกฎหมายที่ดิน ซึ่งพระเจ้าอู่ทองได้ตราขึ้น เมื่อพ.ศ. 1903 หลังจากการสร้างกรุงศรีอยุธยาแล้ว 10 ปี ตอนหนึ่งของคำปรารภนั้น มีว่า

“จึงพระเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการขานพระบัญชาสุรัสสีหนาทำรัสตรัสแก่ขุนหลวงสพทฤษ แลมุขมนตรีทั้งหลายว่า ที่ในแคว้นกรุงเทพพระมหานครศรีอยุธยามหาดิลกภพพรัตนราชธานีบุรีรมย์ เป็นที่แห่งพระเจ้าอยู่หัว หากให้ราษฎรทั้งหลายผู้เป็นข้าแผ่นดินอยู่ จะได้เป็นที่ราษฎรหาไม่ได้”แน่นอนเมื่อที่ดินทั้งหมดเป็นของกษัตริย์ ประชาชนก็ย่อมไม่มีสิทธิในที่ดิน⁽⁴⁾ จิตร อธิบายต่อไปว่า นี่ก็คือประชาชนมิได้มีกรรมสิทธิ์เด็ดขาดในที่ดินที่ตนทำมาหากิน ที่ดินยังคงเป็นของกษัตริย์ ประชาชนมีสิทธิในฐานะเป็นผู้ครอบครองเพื่อทำการผลิต และแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่กษัตริย์เท่านั้น กษัตริย์มีสิทธิสมบูรณเหนือที่ดินจะริบจะโอนอย่างไรก็ได้ทั้งสิ้น ทั้งนี้จะเห็นได้จากกฎหมายเบ็ดเสร็จ (เพิ่มเติมมาตรา 12) กฎหมายมาตรานี้ระบุไว้ว่า กษัตริย์มีสิทธิสมบูรณในการยกที่ดินให้แก่ใคร ๆ ก็ได้ แม้ที่ดินผืนนั้นจะมีผู้เช่าครอบครองทำมาหากินอยู่ก่อนแล้ว ใครจะมาได้เพียงคัดค้านสิทธิของผู้ที่ได้รับพระราชทานไม่ได้ ถ้าคัดค้านได้เพียงก็เป็นการขัดขืนพระราชโองการ ประชาชนใช้สิทธิในการครอบครองที่ดินอ้างอิงต่อกันเองได้ แต่จะอ้างอิงต่อกษัตริย์ไม่ได้⁽⁵⁾

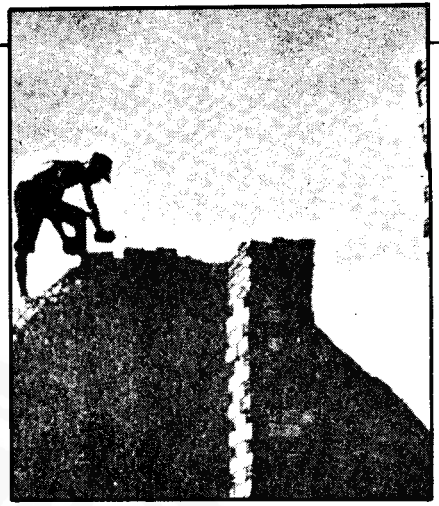
และการกล่าวอ้างในกรรมสิทธิ์ที่ดินนี้เองที่ทรงชัย ณ อยุธยา ได้อธิบายว่า ก่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบที่เรียกว่า “การบังคับนอกเหนือเหตุผลทางเศรษฐกิจ” (extra-economic coercion) คือ ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาระหว่างขุนนางกับไพร่ เจ้าที่ดินกับชาวนา กล่าวคือ ขึ้นกับอำเภอใจของขุนนางและเจ้าที่ดิน ชาวนาหรือไพร่ไม่มีเสรีภาพแม้แต่ทางนิรันดร์ ดังกรรมกรหรือลูกจ้างในระบบทุนนิยม การบิดพลิ้วค่าเช่าที่ดิน ไม่ว่าจะในรูปแบบแรงงาน ผลิตผล หรือเงินตรา จะถูกตอบโต้ บังคับด้วยกำลัง โดยเจ้าที่ดินหรือขุนนาง⁽⁶⁾ ทรงชัยได้อธิบายไว้ด้วยว่า การขูดรีดผลผลิตส่วนเกินแบบศักดินา เช่นอากรค่าเช่า และ เงินค่าราชการ ที่เป็นรูปของค่าเช่าที่ดิน ตรงกับสิ่งที่มาร์กซ์เรียกว่า “ค่าเช่าที่ดินจ่ายเป็นเงิน” (rent in money) อันเป็นวิวัฒนาการขั้นสุดท้ายของการเก็บ “ค่าเช่าที่ดินจ่ายเป็นแรงงานหรือผลผลิต” (rent in labour-rent in kind) และวิวัฒนาการของ “ค่าเช่าที่ดิน” ในระบบศักดินา คือ วิวัฒนาการแห่งเสรีภาพของไพร่ด้วย⁽⁷⁾

จิตร ภูมิศักดิ์ ได้อธิบายเรื่องนี้ไว้ว่า เป็นช่วยแทนแรง คือ เงินหรือสิ่งของที่กษัตริย์เรียกเก็บมาจากประชาชนทั่วไป ที่ไม่ไปใช้แรงงานตนเองทำให้เจ้าบริวารที่ไว้รับราชการนี้ก็คือ ออก

แรงทำงานรับใช้ชนชั้นศักดินา จะเป็นงานไถนา คำน่า โยธา ฯลฯ ก็แล้วแต่ และพวกที่ไม่ต้องการใช้แรงก็อาจจะส่งเงินให้หลวง เพื่อหาจ้างคนอื่นไปเข้าเกณฑ์แทนตนก็ได้ (จากอายุ 18-60 ปี) ซึ่งที่จริงแล้วหลวงไม่ได้นำไปจ้างใคร แต่เก็บเข้าพระคลังมหาสมบัติ ส่วนแทนแรงนี้ได้ปรากฏตั้งแต่สมัยพระนารายณ์มีอัคราไม่คงที่ จนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์ มีผู้สมัครเสียเงินราชการแทนโดยพื้นฐานเงินค่าราชการนี้เก็บเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อออกพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหารขึ้นแล้ว ได้ปรับปรุงการเก็บเงินค่าราชการเสียใหม่ โดยออก

“พระราชบัญญัติเก็บเงินค่าราชการ ร.ศ. 120 (พ.ศ. 2444) การเก็บเงินคราวนี้ได้พยายามเปลี่ยนชื่อเรียกเดิมที่ว่า “ค่าแรงแทนเกณฑ์” มาเป็น “ค่าราชการ” และวางอัตราใหม่ คือ เก็บปีละ 6 บาทจากทุกคนที่มีได้ถูกเกณฑ์ทหาร ตั้งแต่อายุ 18 ปีไปจนถึงอายุ 60 ปี (8) ในทำนองเดียวกัน อ.ปรีดี ก็ได้อธิบายว่า สมาชิกของสังคมที่เป็นข้าแผ่นดิน ซึ่งต้องทำงานในที่ดินและทำงานทั่วไป โดยส่งบรรณาการที่เรียกว่า “ส่วย” และ “อากรค่านา” ให้แก่ประมุขของสังคม แม้ว่าในกาลต่อมา จะตั้งศัพท์ใหม่ว่า “เงินค่าราชการ” หรือ “รัฐูปการ” แทนคำว่า “ส่วย” ก็ตาม แต่มวลราษฎรในชนบทก็มีความเข้าใจในลักษณะที่แท้จริงของเงินชนิดนี้ดี คือ ยังคงเรียกว่า “ส่วย” อยู่นั่นเองโดยไม่นำพาคำศัพท์ใหม่ (9) และราษฎรในสังคมศักดินานั้นมีฐานะเป็น “serf” หรือ “ข้าศักดินา” ตรงกับภาษาไทยว่า “ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน” (10)

ส่วนในระดับของการศึกษารูปธรรมทางประวัติศาสตร์นั้น ผู้เขียนค่อนข้างเห็นด้วยกับ ทรงชัย ที่ว่าการค้นคว้าของทรงชัยได้ข้อสรุปเหมือนของ ชัยอนันต์ สมุทวณิช ที่ว่า ทาสแทรกเข้ามาสู่สังคมศักดินาไทยสองลักษณะ คือ ทาสเชลย และทาสหนี้ ซึ่งก็เกิดขึ้นได้ง่ายในสังคมศักดินาของเรา เพราะมีการทำสงครามมาก ไพร่ก็ขายตัวเป็นทาสมาก การที่ทาสแทรกเข้ามาในสังคมศักดินาไทย เดวิดเอลลีโอคัตต์ กล่าวว่าเป็น “การแพร่ระบาดของทาส” ในระบอบศักดินาไทย (11) แต่กระนั้นก็ดี มีแง่คิดที่พอจะสืบค้นได้ลึกซึ้งขึ้นคือ ทศนะของ อ.ปรีดี ที่ว่า แม้จะได้มีระบบศักดินาแล้ว ระบบทาสก็ยังไม่หมดสิ้นไปในทันที คือ ยังอยู่คู่เคียงกับระบบศักดินาเป็นเวลากว่าพันปี ในประเทศไทยนั้น ระบบทาสอยู่คู่เคียงกับระบบศักดินา จนกระทั่ง ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2449) (12) ถ้าเราจะพิจารณาสภาพของสังคมไทยที่เป็นอยู่ก่อน ร.ศ. 124 อันเป็นสมัยที่ยังอยู่ในระบบทาส หรือท่านที่อยู่ในภาคพายัพ จะพิจารณาเพียงสภาพก่อน ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2455) อันเป็นสมัยที่ยังมีระบบทาสอยู่ในภาคพายัพ ก็จะเห็นว่า สังคมไทยเคยผ่านระบบทาสมาแล้ว เมื่อไม่นานมานี้เอง ระบบทาสของเรามีกฎหมายอยู่ครบถ้วนบริ

บูรณ์ ภายในระบบทาสนั่นเอง ก็มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงก้าวหน้าเป็นลำดับมา เช่น มีการยกเว้นมิให้ลูกทาสต้องตกเป็นทาสตามพ่อแม่ การกำหนดเกษียณอายุทาส เพื่อให้ทาสมีอายุครบกำหนดที่บัญญัติไว้ได้มีอิสรภาพหรือความเป็นไท การบัญญัติให้ทาสมีบุคคลสมบัติแห่งการเป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น ฯลฯ ในที่สุดระบบทาสก็เลิกไปตามนิตินัย โดยพระราชบัญญัติทาส ร.ศ. 124 และใช้บังคับด้วยราชอาณาจักรครบถ้วนเมื่อ ร.ศ. 130 (ดังนั้น เราควรสังเกตไว้ด้วยว่า ระบบทาสในสังคมไทยนั้นได้อยู่คู่เคียงกับระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (เข้าใจว่า อ.ปรีดี คงหมายถึงระบบศักดินา เช่นที่กล่าวตอนแรกมากกว่า) มาเป็นเวลาช้านาน (13)

ดังนั้นจะเห็นว่าในระบบสังคมไทย จาก พ.ศ. 2398 จนถึง พ.ศ. 2475 นั้น ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทาสตกค้าง ศักดินา และหน่ออ่อนของทุนนิยม (ในยุคแรกเรียกว่าทุนการค้า) ได้ดำรงอยู่อย่างซับซ้อน มีการปะทะประสานกัน แต่กระนั้นก็ดี ความสัมพันธ์ทางการผลิตหลักที่ครอบงำ คือ ความสัมพันธ์แบบศักดินา ทำให้วิถีการผลิตที่ครอบงำสังคม คือ แบบศักดินา และเรียกสังคมเช่นนี้ว่า เป็นศักดินาโดยพื้นฐาน (14)

จากการเปิดประเทศในปี 2398 มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนไทยในหลาย ๆ ด้าน เช่น ฉัตรทิพย์ นาถสุภา เห็นว่า เป็นการทำให้เศรษฐกิจแบบธรรมชาติดั้งเดิม (แบบปิด) ต้องพังทลายลง การผลิตสินค้าเพื่อส่งออกได้ขยายตัวมากขึ้น เช่น ข้าว ฝ้าย ไม้สัก (15) อันนี้เองที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ทำให้การเมือง วัฒนธรรมไทยได้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือ การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบการค้า ทำให้เงินตรากลายมาเป็นปัจจัยสำคัญกว่าการเกณฑ์แรงงาน ประกอบกับปัจจัยภายในระบบที่ขุนนางบางส่วนใช้ไพร่เป็นฐานอำนาจทางการเมืองเพื่อล้มล้างราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ และปัญหาทางเศรษฐกิจจากการเกณฑ์แรงงาน ทำให้ไพร่ขาดโอกาสที่จะสะสมทุนทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการฉ้อราษฎร์บังหลวงของมูลนาย ทำให้

เกิดความขัดแย้งระหว่างพระมหากษัตริย์กับมูลนาย และมูลนายกับไพร่⁽¹⁸⁾ นี่เป็นสิ่งที่ แล ดิลกวิทยรัตน์ เรียกว่า **วิกฤตการณ์การควบคุมไพร่ในศตวรรษที่ 19** จนเป็นเหตุประการหนึ่งให้มีการประกาศเลิกไพร่-ทาส⁽¹⁷⁾

การเข้ามาของยุโรปมิใช่แต่จะทำการค้าเท่านั้น หากยังต้องการล่าอาณานิคมด้วย ดังนั้นจึงส่งผลต่อการที่กษัตริย์ไทยต้องปฏิรูปการปกครอง ดังที่ สมเกียรติ ได้ปาฐกถาไว้ว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชปรารภว่า “ลักษณะการปกครองอย่างนั้นพื้นเวลาอันสมควรเสียแล้ว **ถ้าจะคงไว้จะกลับให้ไทยแก่บ้านเมือง...**”⁽¹⁸⁾ และต่อมาประเพณีการหมอบกราบก็ถูกยกเลิกไปด้วยการศึกษาในรูปแบบของตะวันตกก็เริ่มเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทย ในระยะแรกก็อยู่ในแวดวงเจ้านายชั้นสูง และต่อ ๆ มาก็ต่เผยแพร่ไปสู่ระดับต่าง ๆ ของชนในสังคม การขยายตัวของการศึกษานี้เอง ที่ทำให้เกิดกลุ่มบุคคลขึ้นมาทำทนายอำนาจของกษัตริย์แห่งระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในเวลาต่อมา (ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในหัวข้อต่อไป)

สภาพเศรษฐกิจของไทยเริ่มประสบปัญหาในรัชสมัยของรัชกาลที่ 6 อันเนื่องมาจากภัยธรรมชาติ ในพ.ศ. 2460 ทำให้ผลผลิตข้าวลดลง⁽¹⁹⁾ นอกจากการเพิ่มงบประมาณการทหารและงบประมาณราชสำนักแล้วยังมีงบประมาณใช้จ่ายในการเสด็จพระราชดำเนินในที่ต่าง ๆ ซึ่งต้องจ่ายสำหรับข้าราชการที่ติดตามเป็นจำนวนมาก งบประมาณพระราชทานแก่ข้าราชการบริหารใกล้ชิด งบประมาณนักชดถุกษ์ และการใช้จ่ายให้สมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ และพระราชกรณีย-

กิจต่าง ๆ เช่น เพื่อป่า ดุสิตธานี การละคร โขน กระทั่งการซื้ออัญมณี แจกข้าราชการบริหารเป็นเงิน 3 ล้านบาท⁽²⁰⁾ เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทำให้งบประมาณแผ่นดินขาดดุลถึง 6 ปี ติดต่อกันจนถึงรัชสมัย ซึ่งส่งผลมาจนถึงรัชสมัยของรัชกาลที่ 7 และสถานการณ์ได้รุนแรงมากขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2473 อันเป็นที่ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อันเนื่องมาจากภาวะหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้ถูกกำหนดโดยระบบทุนนิยมโลกแล้วโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้โดยเหตุผลที่ว่า ระบบเศรษฐกิจไทยถูกกำหนดแล้วโดย**กฎแห่งการเคลื่อนไหวของอัตรากำไร** (law of motion of the rate of profit) ที่กำหนดการเคลื่อนไหวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลก⁽²¹⁾ โดยเหตุฉะนั้นเองที่ทำให้ ไสว สุทธิพิทักษ์ อธิบายว่า “สภาพการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยภายใต้รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ไม่ได้เตรียมตัวที่เผชิญกับสถานการณ์อันจะเกิดขึ้น ไม่ได้เตรียมที่จะเผชิญกับเศรษฐกิจ และยิ่งกว่านั้นก็ไม่ได้บอกกล่าวแก่ราษฎรไทย ให้เตรียมตัวที่จะเผชิญกับอันตรายที่จะเกิดจากเศรษฐกิจนั้นอีกด้วย เมื่อเศรษฐกิจตกต่ำและความปั่นป่วนเกิดขึ้น ผลที่ราษฎรไทยผู้เป็นกสิกรได้รับก็คือ การรู้จักในขั้นต้นว่า ข้าวยากหมากแพงนี้เป็นคำสามัญที่ราษฎรไทยใช้พูดกัน แต่**อันแท้จริงข้าวมิได้หายาก หมากพุกก็มิได้แพง ความเป็นจริงกลับตรงกันข้าม กล่าวคือ ราษฎรมีข้าวมีหมากมีพุก และผลิตผลกสิกรรมเป็นจำนวนมากมาย และขายไม่ได้บางส่วนจนวาระที่สุดก็คือ ขายไม่ได้โดยราษฎรจนอย่างที่สุด ไม่มีเงิน เงินไปไหนเสียหมด บัดนี้เงินไม่ได้ทำหน้าที่ของมันทุกประการแล้ว เงินทำหน้าที่อย่างเดียว คือ เป็นสิ่ง**

* เมื่อก้าวถึงคำว่า “ทุนนิยม” และ “ทุนนิยมโลก” ผู้เขียนเห็นว่า การใช้แนวความคิดนี้ ต้องใช้ในความหมายที่รัดกุม เช่น เมื่อใช้ “ทุนนิยม” กับวิธีการผลิต ก็จะมี ความหมายอย่างหนึ่ง และถ้าใช้กับระบบของสังคม ก็เป็นอีกอย่างหนึ่ง ในที่นี้ “วิธีการผลิต” ผู้เขียนหมายความว่าความสัมพันธ์ของเหล่าความสัมพันธ์ (relation of relations) ความสัมพันธ์ตัวแรก คือ **วิธีการผลิต** และตัวหลังคือ ความสัมพันธ์ภายในของฐานทางเศรษฐกิจ (economic base) โครงสร้างส่วนบนทางการเมืองและกฎหมาย และรูปการณ์ของจิตสำนึกทางสังคม (forms of social consciousness) ที่ทำให้เกิดการก่อรูปการณของสังคมขึ้นมาในความหมายนี้ ประวัติศาสตร์ก็คือ การเปลี่ยนรูปการณทางสังคม หรือกล่าวว่าเป็นชุดของวิธีการผลิต (ที่ขาดความต่อเนื่องในรูปการณ) ที่ต่อเนื่องกันในช่วงเวลา (Etienne Balibar, “On the Basic Concepts of Historical Materialism”, in Louis Althusser and Etienne Balibar, **Reading Capital**, Verso, 1979, p.204)

ส่วนคำว่า “วิธีการผลิตแบบทุนนิยม” จะกล่าวถึงโดยละเอียดในตอนต่อไป แต่ผู้เขียนขอเสนอในขั้นนี้ว่า กระบวนการแลกเปลี่ยนสินค้า (แม้จะเป็นกลไกของทุนนิยม) โดยตัวของมันเองมิได้บอกว่า วิธีการผลิตของสังคมนั้นเป็นอะไร (เช่นเดียวกับ Laclau) ผู้เขียนเห็นว่า เรื่องการวิเคราะห์สังคมต้องใช้วิธีการผลิตเป็นหลัก ความผิดพลาดในสำนักทฤษฎีพึ่งพา ที่ปะปนการวิเคราะห์สังคมโดยอาศัยวิธีการผลิต และกระบวนการแลกเปลี่ยนสินค้าที่พอพบเห็นได้ เช่น André Gunder Frank ในงานชื่อ **Capitalism and Underdevelopment in Latin America**, New York, 1967 และ **Latin America : Underdevelopment and Revolution**, New York, 1969

และเช่นเดียวกันก่อนจากประเด็นนี้ไป งานที่ผิดพลาดในการกล่าวอ้างระบบโลก โดยปะปนวิธีการผลิตกับระบบเศรษฐกิจ คือ Immanuel Wallerstein ในงาน **The Modern World System : Capitalist Agriculture and the Origins of European**

สำหรับเก็บ และใครเล่าเป็นผู้เก็บ ผู้ที่เก็บเงินในเวลานี้ก็คือ นายทุน ซึ่งเป็นคนต่างประเทศที่แสวงหา และขายทรัพย์สินสมบัติของประเทศไทย เพื่อความร่ำรวยของตน โดยปราศจากการกีดกันขัดขวางจากรัฐบาล และอีกพวกหนึ่งก็คือ เจ้า หรือ ขุนนาง ซึ่งมีเงินมากเงินในมือราษฎรทั่ว ๆ ไปเกือบไม่มี และที่มีอยู่ก็จำต้องถูกบังคับให้เสียภาษีอากรนานาชนิดสภาพการณ์ที่เป็นอยู่นี้ ย่อมนำความยากจนข้นแค้นมาสู่ประชากรราษฎรอย่างหนักที่สุด ลักษณะอาการของคนที่จะจมน้ำตายมีดังนี้ ลักษณะอาการของราษฎรไทยส่วนมากในขณะนี้มีอยู่เป็นอันหนึ่ง รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์เมื่อประสบกับสถานการณ์เช่นนี้เข้าก็ตะลึงงัน ไม่อาจเรียกเก็บภาษีอากรที่ตั้งขึ้นไว้ก่อนแล้ว ให้มีรายได้พอแก่งบประมาณแผ่นดิน และเมื่อภาษีอากรเก่าเก็บไม่ได้ เงินไม่พอ รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชย์ก็เริ่มตั้งภาษีอากรขึ้นใหม่ จะเป็นธรรมแก่ผู้เสียหรือไม่ก็ช่าง ขอให้ได้เงินก็แล้วกัน ราษฎรผู้เสียจะเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกหรือตาย ไม่ใช่สิ่งที่จะต้องคำนึงถึง (22)

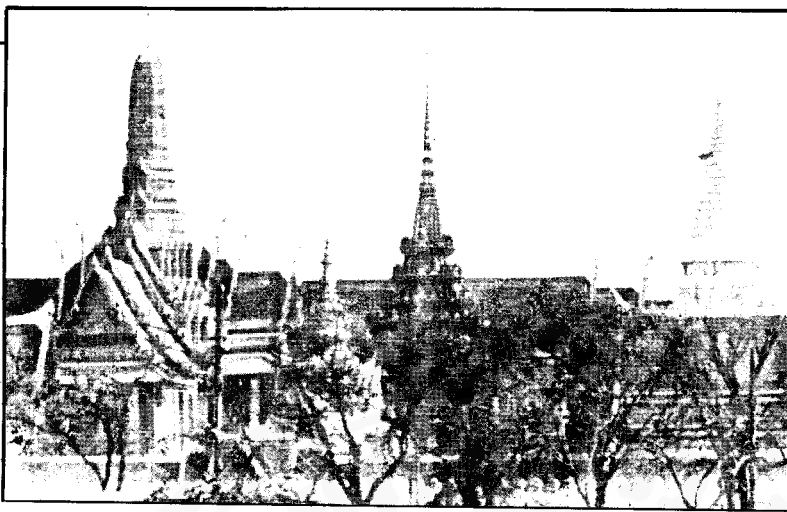
World Economy in the Sixteenth Century, New York, 1974 และ "The Rise and Future Demise of the World Capitalist System : Concepts for Comparative Analysis" Comparative Studies in Society and History, Vol. 16, No. 4, 1974

ถ้าหากการมองในระบบโลก เมื่อใดเล่าที่ทุนนิยมสถาปนาตนขึ้นเป็นลักษณะครอบงำระบบเศรษฐกิจโลกทั้งหมด ? คำตอบคงมิใช่ว่าดูที่วิถีการผลิตที่ครอบงำในแต่ละประเทศเป็นทุนนิยมหรือยัง เพราะทุนนิยมของประเทศศูนย์กลางจะไม่ทำลายวิถีการผลิตก่อนทุนนิยมในประเทศบริวาร และผู้เขียนขอเสริมว่า ในบางครั้ง มันยังได้รักษาวิถีการผลิตก่อนหน้าทุนนิยมให้เข้มแข็งขึ้น เพื่อการขูดรีดอย่างมหาศาลอันหมายถึงกำไรที่มาของทุนนิยมศูนย์กลาง ดังนั้นการดูปริมาณอย่างนักสถิติหรือคณิตศาสตร์ มิได้ช่วยเหลือการวิเคราะห์แต่ประการใด

ถ้าเช่นนั้น เราต้องดูว่า อะไรเล่าเป็นกฎแห่งการเคลื่อนไหวของระบบเศรษฐกิจโลกทั้งระบบที่ถูกกำหนดโดย กำไรของทุน ซึ่งสิ่งนี้เป็นการขึ้นกรณถึงระบบทุนนิยม ด้วยมีการสมมุติล่วงหน้าถึงการดำรงอยู่ของแรงงานเสรี (ที่ถูกขูดรีดกำลังแรงงานส่วนเกิน) คำตอบก็คือ กฎแห่งการเคลื่อนไหวของอัตรากำไร (Law of motion of the rate of profit) ที่กำหนดกฎแห่งการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจของระบบทั้งหมด (ระบบโลกนั่นเอง) (Ernesto Laclau, op.cit, p. 42-43, and foot-note 1) และการกล่าวไว้ว่า ประเทศไทยเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลก ก็คือ การที่ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจที่ต้องผูกพัน (ถูกกำหนด) กับระบบโลก ตามกฎนี้แน่นอน

ต่อมารัฐบาลได้จ้างชาวต่างประเทศเข้ามาสำรวจเศรษฐกิจ 2 ครั้ง คือ เซอร์เอดเวิร์ด คูก เข้ามาสำรวจ และให้คำแนะนำแก่รัฐบาลว่า ข้าราชการของรัฐบาลมีมากมายนักและมากเกินไป ควรปลดออกเสียบ้าง เพื่อตัดทอนรายจ่ายงบประมาณ และครั้งต่อมาได้จ้างโปรเฟสเซอร์ คาร์ล ซี ซิมเมอร์แมน เข้ามาสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2473 แล้วเสนอรายงานเล่มใหญ่ต่อรัฐบาล รัฐบาลพอใจในคำรายงานที่ว่า "ความเป็นอยู่ของราษฎรไทยยังดีกว่าความเป็นอยู่ของราษฎรในประเทศอื่น ๆ ในเอเชียหลายประเทศนัก" (23) เมื่ออังกฤษออกกฎหมายมาตรฐานทองคำในเดือน กันยายน 2474 ราษฎรไทยต้องได้รับผลกระทบกระเทือนจากเศรษฐกิจหนักยิ่งขึ้นกว่าเก่าอีก รัฐบาลไทยแก้สถานการณ์โดยประกาศออกจากมาตรฐานทองคำ เมื่อ 11 พฤษภาคม 2475 ด้วย (24)

ต่อมารัฐบาลได้ออกแถลงการณ์เกี่ยวกับปัญหาเศรษฐกิจ 3 ฉบับ ที่ไสว สุทธิพิทักษ์ เรียกว่าเป็น "คำสารภาพ" ในฉบับแรกกล่าวไว้ว่า "...ในการทำงานงบประมาณประจำปีให้เข้าสู่ดุลยภาพ รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจำเป็นต้องดำเนินนโยบายตัดทอนรายจ่ายอย่างเข้มงวด และทั้งออกพระราชบัญญัติเก็บภาษีอย่างใหม่ ๆ..." การกระทำของรัฐบาลปรากฏชัดเจนอยู่ในคำแถลงการณ์นั้นแล้ว และได้มีอะไรอีก นอกจากได้ดำเนินการตั้งภาษีขึ้นใหม่ให้แก่ราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือ ข้าราชการ ผู้ซึ่งมีรายได้ประจำเป็นรายเดือน (25) ติดตามมาด้วย "คำสารภาพ" ฉบับที่ 2 "...คงจะสังเกตเห็นกันแล้วว่า ระหว่างนี้รัฐบาลได้ออกกฎหมายภาษีอากรหลายฉบับ รวมทั้งพระราชบัญญัติภาษีเงินเดือนด้วย การที่รัฐบาลได้ขึ้นอัตราภาษี หรือจัดเก็บภาษีอากรใหม่บางอย่างเช่นนี้ ก็ด้วยมีความมุ่งหมายจะเก็บเงินมาชดเชยจำนวนเงินในประเภทต่าง ๆ ที่ลดน้อยลง ให้งบประมาณสู่ดุลยภาพ... การจัดเก็บภาษีใหม่บางอย่าง เช่น ภาษีเงินเดือนนี้ เหมือนอย่างประเทศจอร์เจียแล้วได้จัดเก็บ" (26) การแก้ปัญหาเช่นนี้ทำให้ราษฎรมาเรียนเรียนดวยาฎีกาแก่รัชกาลที่ 7 เป็นจำนวนมาก ดังนั้น คำสารภาพ ที่ 3 ก็ถูกประกาศ "...เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงทราบความตามฎีกาก็สงสาร ด้วยทรงทราบตระหนักอยู่แล้วว่า ความลำบากของประชาชนมีอยู่แพร่หลาย จึงมีพระราชประสงค์ใคร่จะให้ทราบความตามจริงทั่วกันว่า บุคคลที่รับความลำบากในเวลานี้ไม่เฉพาะแต่พวกราษฎรที่ดวยาฎีกาเท่านั้น ถึงที่เป็นคนจนก็ และพ่อค้า ตลอดจนข้าราชการและเจ้านาย ก็ได้รับความลำบากด้วยกันทั้งนั้น เพราะมูลเหตุแห่งความอึดอัดฝืดเคืองครั้งนี้ มิได้เกิดขึ้นในพระราชอาณาเขตอันพึงจะป้องกันได้ด้วยพระบรมเดชานุภาพ หรือรัฐภูมิลานโยบายของรัฐบาล เหตุเกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ ก่อนแล้วลามมาโดยลำดับจนถึงประเทศนี้ ความเดือดร้อนมีแก่ชาวประเทศอื่น ๆ ก็อย่างเดียวกัน.....ส่วนการเสีย

ภายในอารามนั้น ก็ควรพยายามตั้งใจช่วยรัฐบาลโดยเต็มใจตามความสามารถ เพื่อจะได้เป็นกำลังสำหรับรัฐบาลปกครองบ้านเมือง และคิดการแก้ไขเหตุร้ายต่าง ๆ ให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข...” รัฐบาลได้โอนความรับผิดชอบในสถานการณ์ที่เป็นอยู่นี้ไปให้แก่ชาติอื่น ๆ และเป็นการยอมรับนโยบาย “ชลากรรม” ว่าเป็นนโยบายที่รัฐบาลได้ใช้ในการบริหารประเทศชาติ (27)

เหล่านี้แหละ คือ มูลเหตุอันสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่จะอุบัติขึ้น อาจจะสรุปว่า เกิดจากปัญหาเศรษฐกิจที่สืบเนื่องจากภาวะของสงครามโลก โดยแก้ไขตาม “ชลากรรม” มีการปลดข้าราชการออกจำนวนมาก งดการขึ้นเงินเดือนข้าราชการ เพิ่มภาษีอากรสารพัดชนิด และนอกจากนี้ ความพยายามปฏิรูปโครงสร้างการปกครองของรัชกาลที่ 7 ที่ทรงกระทำคือ “เสริมความมั่นคงและสร้างความสามัคคีขึ้นในพระราชวงศ์ ด้วยการตั้งอภิรัฐมนตรีสภา” (28) เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ที่เป็นอภิรัฐมนตรี ล้วนแล้วแต่อยู่นอกตำแหน่งราชการชั้นสูงในสมัยรัชกาลที่ 6 ทั้งสิ้น แม้แต่เสนาบดีว่าการกระทรวงต่าง ๆ ก็ทรงปรับให้เชื้อพระวงศ์เข้ามาทำหน้าที่แทนขุนนางสามัญชนอย่างท่วมท้น ในปี พ.ศ. 2474 เสนาบดีที่เป็นเชื้อพระวงศ์มีอยู่ถึง 7 ใน 10 กระทรวง ในขณะที่สมัยรัชกาลที่ 6 เชื้อพระวงศ์เป็นเสนาบดีเพียง 4 ใน 12 กระทรวง (29) อาจจะกล่าวได้ว่าในสมัยรัชกาลที่ 6 การปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิมีพระมหากษัตริย์กุมอำนาจเบ็ดเสร็จแต่พระองค์เดียวเป็นสำคัญ แต่ในรัชสมัยพระปกเกล้าฯ ชนชั้นเจ้าทั้งชนชั้นเป็นผู้กุมอำนาจร่วมกัน (30) เมื่อเป็นดังนี้ การเปลี่ยนแปลงระบบจึงมีเพียงหนทางแห่งการอภิวัฒน์เท่านั้น

ข. การอภิวัฒน์ พ.ศ. 2475 การอภิวัฒน์สังคมนิยม วิทยาศาสตร์ที่ไม่บรรลุป่าหมาย

ด้วยเงื่อนไขทางภววิสัยที่ดำรงอยู่ (ดังที่กล่าวในหัวข้อ

ก่อน) รัชกาลที่ 7 เองก็ทรงทราบถึงสภาวะการณ์ดังกล่าว และเคยมีพระราชหัตถเลขาถึง ดร.ฟรานซิส บีเชอร์ ความว่า “ในสมัยโบราณพระราชอำนาจของกษัตริย์แทบจะไม่มีผู้ใดโต้แย้งข้อใจ ทั้งเป็นการไม่ปลอดภัยที่จะทำเช่นนั้น พระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นที่เคารพอย่างแท้จริง... แต่สิ่งต่าง ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงไป ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเจ้าแผ่นดินยังเป็นที่เคารพและเกรงกลัวอยู่มาก แม้ว่าในตอนปลายรัชสมัยจะมีคนหนุ่มกลุ่มหนึ่งเริ่มวิพากษ์วิจารณ์พระมหากษัตริย์หลาย ๆ ด้าน แต่ก็มิได้เป็นอย่างเปิดเผย ในรัชสมัยที่เพิ่งจะสิ้นสุดไป หลายสิ่งหลายอย่างได้ทวีความเลวร้ายไปมาก เนื่องจากสาเหตุหลายประการ... พระเจ้าแผ่นดินกลายเป็นผู้ที่อยู่ใต้อิทธิพลของข้าราชการคนโปรด ข้าราชการถูกเฟื่องเลี้ยงบ้างมากบ้างน้อย ในด้านการฉ้อราษฎร์บังหลวงหรือเล่นพรรคเล่นพวก... สิ่งที่เป็นที่น่าเสียใจอย่างยิ่งคือ พระราชสำนักเป็นที่เกลียดชังอย่างรุนแรง และในตอนปลายรัชสมัยก็ถูกล้อเลียนเยาะเย้ย... ฐานะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นสิ่งที่ดีตกอยู่ในภาวะลำบาก ความเคลื่อนไหวทางด้านความคิดในประเทศ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ระยะเวลาของเอกราชได้โดยเหลือน้อยเต็มที” (31) ส่วนปัจจัยทางด้านอัตวิสัยนั้น ได้พัฒนาไปพร้อม ๆ กันกับการปฏิรูปการปกครองของรัชกาลที่ 5 คือ ได้มีการเรียกร้องประชาธิปไตยครั้งแรก นั่นก็คือ พระยาไชยวิชิตสิทธิสาตรา ขณะดำรงบรรดาศักดิ์เป็นหลวงวิเศษสาตี ตำแหน่งเป็นผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอน เมื่อวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1885 (ตรงกับ พ.ศ. 2428 และยังเป็นจุลศักราช 1246)

ท่านได้เข้าร่วมกับพระเจ้าน้องยาเธอ 3 องค์ กับพระวรวงศ์เธอ 1 องค์ และข้าราชการสถานทูตสยามประจำกรุงลอนดอน และที่ประจำกรุงปารีสอีก 8 ท่าน รวมทั้งสิ้น 11 ท่าน ทำหนังสือกราบบังคมทูลรัชกาลที่ 5 ขอให้ทรงเปลี่ยนระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช มาเป็นระบอบที่เรียกทับศัพท์อังกฤษว่า “คอนสติติวชันแนล-โมนาเกี” ซึ่งเป็นการจำกัดอำนาจของกษัตริย์ ซึ่งท่านเรียกทับศัพท์

ว่า “ลิมิเค็ดโมนากี”⁽³²⁾ และด้วยพระปรีชาญาณวิเริ่มของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำให้การเรียกร้องในครั้งนี้ลงเอยด้วยการประสานความขัดแย้งได้อย่างราบรื่นตามสมควร และส่งผลให้เกิด “กอลเวอนเมน รีฟอร์ม” (government reform) คือเป็นการปฏิรูประบราชการ เปลี่ยนจากระบอบจตุสดมภ์ ซึ่งมีเสนาบดี 6 ตำแหน่ง มาเป็นระบบคณะเสนาบดี 12 ตำแหน่ง⁽³³⁾ และในยุคนี้ หนังสือพิมพ์ได้เริ่มมีบทบาทในการเรียกร้องประชาธิปไตย คือ “ศุลวิภาคพจนกิจ” และ “ศิริพจนภาค” ของ เทียนวรรณ ซึ่งตีพิมพ์ใน พ.ศ. 2443 และ 2451 ตามลำดับ ได้เรียกร้องให้แก้ไขขนบธรรมเนียมประเพณี และเรียกร้องให้ปกครองในระบบปาลิเมนต์ (รัฐสภา) ซึ่งมีบทบาทอย่างมากในการเผยแพร่ประชาธิปไตยในหมู่ราษฎร⁽³⁴⁾

ในรัชกาลที่ 6 ได้มีทหารชั้นผู้น้อยซึ่งได้รับการศึกษาวิชาการทหารจากตะวันตก ได้ทำทนายระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช แต่ความหเล่หลวมทำให้นายทหารคณะนี้ถูกจับกุมทั้งหมด เรียกว่า กบฏ ร.ศ. 130⁽³⁵⁾ นอกจากนี้ ในรัชสมัยนี้ได้มีการตอบโต้ระหว่างหนังสือพิมพ์กับรัชกาลที่ 6 และสถาบันหนังสือพิมพ์มีบทบาทอย่างมากในการให้ความรู้ทางการเมืองแก่ราษฎรมาจนถึงรัชกาลที่ 7⁽³⁶⁾

ในรัชกาลที่ 7 ได้มีกลุ่มก่อตั้งเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งมีการประชุมครั้งแรก เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1927 (ปฏิทินไทยขณะนั้นยังเป็น พ.ศ. 2469 ปฏิทินไทยปัจจุบันเป็น พ.ศ. 2470) ผู้เข้าร่วมประชุมครั้งแรก คือ⁽³⁷⁾

1. ร.ท.ประยูร ภมรมนตรี (นายทหารกองหนุน)
2. ร.ท.แปลก ชิตตะสังคะ (นักเรียนโรงเรียนนายทหารปืนใหญ่ฝรั่งเศส)

3. ร.ต.ทัศนัย มิตรภักดี (นักเรียนโรงเรียนนายทหารม้าฝรั่งเศส)
4. นายด้วง ลพานุกรม (.....)
5. หลวงศิริราชไมตรี นามเดิม จรูญ สิงหนเสนี (อดีตนายสิบกองทหารอาสาสงครามโลกครั้งที่ 1) ผู้ช่วยสถานทูตสยามประจำกรุงปารีส
6. นายเนบ พหลโยธิน (เนติบัณฑิตอังกฤษ หลานอาว์พระยาพหลพลพยุหเสนา-พจน์)
7. นายปรีดี พนมยงค์

คณะอภิวัฒน์ได้มีการประชุมกันอีกหลายครั้ง และทุกครั้ง อ.ปรีดี จะเน้นเรื่อง เจตนาของตนต่อเพื่อนร่วมตายว่า การปฏิรูปเศรษฐกิจและการสังคมนี้แหละ ที่เป็นสาเหตุให้คิดปฏิวัติ และทำการปฏิวัติ เมื่อปฏิวัติเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองแล้ว ก็ต้องเปลี่ยนแปลงและปฏิรูปการเศรษฐกิจและสังคมต่อไป และถ้าไม่มีการปฏิรูปการเศรษฐกิจและสังคมแล้ว ก็จะไม่คิด และทำการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง⁽³⁸⁾ หรือที่ อ.ปรีดี บอกว่า “...รับรองความคิดหม่อมเจ้าวรรณฯ ว่า การเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้ไม่ใช่ Coup-dé-État เป็น Revolution ในทางเสดกกิจ ไม่ใช่การปกครองซึ่งเปลี่ยนจากพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายคนเท่านั้น”⁽³⁹⁾

ก่อนจะกล่าวถึงการอภิวัฒน์ 2475 ขอทำความเข้าใจในความหมายของคำ 2 คำนี้ คือ “อภิวัฒน์” และ “ปฏิวัติ” อ.ปรีดีได้อธิบายว่า “ปฏิวัติ” ตามพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า การหมุนกลับ การผันแปรเปลี่ยนแปลงหลักมูล และการหมุนกลับคือ การเปลี่ยนแปลงที่ถอยหลัง⁽⁴⁰⁾ เช่น เหตุการณ์เมื่อ 20 ตุลาคม 2501 คือ จอมพลสฤษดิ์กับพวก ร่วมกันจัดตั้งคณะเรียกว่า “คณะปฏิวัติ” ขึ้นทำการล้มระบอบปกครองตามรัฐธรรมนูญ 2475 แก้ไขเพิ่มเติม แล้วปกครองประเทศ ตามระบอบเผด็จการ คือ ใช้วิธีปกครองโดย “คำสั่งคณะปฏิวัติ” ซึ่งมีผลเป็นกฎหมายสูงสุด ทำให้คนไทยออกสั่นขวัญหาย เพราะคณะปฏิวัติจับคนไปประหารชีวิตได้โดยไม่ต้องส่งตัวไปที่ศาลชำระ เป็นอันว่าจอมพลสฤษดิ์กับพวกได้ถือเอาคำว่า “ปฏิวัติ” ไปใช้เรียกการกระทำของตน สมดังความหมายตามมูลศัพท์ว่าการเปลี่ยนแปลงหลักมูลกลับหรือถอยหลังกลับไปสู่ระบบเผด็จการอย่างเจ้าทาส เจ้าศักดินา ยิ่งกว่าสมบูรณาญาสิทธิราชสมัยพระปกเกล้าฯ คำสั่งของคณะปฏิวัตินั้น รัฐธรรมนูญฉบับต่อ ๆ มาที่รับรองว่าเป็นกฎหมายใช้อยู่จนทุกวันนี้ จึงเป็นอันว่า คำ “ปฏิวัติ” ในภาษาไทยนั้น ได้รับการรับรองโดยรัฐสภาไทย ตามความหมายที่แสดงออกโดยการกระทำของจอมพลสฤษดิ์กับพวก ผมจึงเห็นว่า ไม่สมควรที่ผู้รักชาติและ

ประชาธิปไตย ซึ่งต้องการพัฒนาประเทศชาติให้ก้าวหน้าสู่ความเป็น
ประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ จะใช้คำว่า “ปฏิวัติ” เพื่อเรียกการกระทำ
ของตน คือ ควรปล่อยให้คนไทยที่มีความหมายเฉพาะ เรียก
การกระทำของจอมพลสฤษดิ์กับพวก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง
ระบอบสังคมให้ด้อยหลังกลับ⁽⁴¹⁾

ส่วนคำอังกฤษว่า “Revolution” ผมได้เสนอไว้ในหนังสือ
เรื่อง “ความเป็นอนิจจังของสังคม” ได้ถ่ายทอดคำอังกฤษนั้นเป็นศัพท์
ไทยว่า “อภิวัดน์” มีคำอธิบายดังต่อไปนี้

“อภิวัดน์” ประกอบด้วยคำ “อภิ” ซึ่งเป็นคำที่ใช้ นำหน้า
ศัพท์ มีความหมายว่า ยิ่ง วิเศษ เหนือ กับคำว่า “วัดน์” ซึ่งแปล
ว่า ความเจริญ ความงอกงาม เมื่อรวมความหมายคำทั้งสองแล้ว
ได้ความว่า “ความงอกงามอย่างยิ่งหรืออย่างวิเศษ” ทั้งนี้ตรงกับความ
หมายทางวิทยาศาสตร์สังคมดังกล่าวมาแล้ว คือการเปลี่ยนระบบ
เก่าตามแนวทางปฏิรูปสภาพของมนุษย์ที่ถูกกดขี่เขียดเบียนนั้น เป็น
การเปลี่ยนที่ก้าวหน้า ซึ่งเป็นการเปลี่ยนอย่างวิเศษ⁽⁴²⁾ ซึ่งผู้เขียน
เห็นด้วยกับ อ.ปรีดี

ในกระบวนการอภิวัดน์ 2475 นั้น อ.ปรีดีได้อธิบายว่า แยก
ได้ว่าเป็น ก:วิธีการได้อำนาจรัฐซึ่งเป็นการรัฐประหาร กำเนิดพระ
เจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปฯ ได้ทรงบัญญัติขึ้น เพื่อถ่ายทอดคำ
อังกฤษและฝรั่งเศส “กูปี เดตาด์” ที่แปลตามตัวว่าการเขกหรือกระ
แทกอำนาจรัฐ อันเป็น “วิธีการยึดอำนาจรัฐโดยลับหลัง” โดยลัทธิวิธี
นั้นยังไม่แสดงลักษณะว่า เป็นหรือไม่เป็นการ “อภิวัดน์” คือ จะ
ต้องพิจารณา ข:หลักการ อันเป็นเป้าหมายแห่งการอภิวัดน์ ต้อง
พิจารณาแยกต่างหาก ไม่นำไปปะปนกับวิธีการ⁽⁴³⁾

ในระดับของวิธีการได้มาซึ่งอำนาจรัฐนั้น ไสว สุทธิ
พิทักษ์ อธิบายว่า.....ในที่สุด ดร.ปรีดี พนมยงค์ ก็สามารถถอดเอา
หลักสำคัญออกจากการปฏิวัติของฝรั่งเศสและรัสเซียได้ข้อหนึ่ง
คือ “จับบุคคลสำคัญของกษัตริย์และรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชไว้
เป็นประกัน” การใช้หลักการนี้ย่อมจะนำความปลอดภัยมาให้แก่คณะ
ปฏิวัติเป็นอย่างยิ่ง และเป็นการถูกต้องตามสถานการณ์ของเมือง
ไทยยิ่งนัก...⁽⁴⁴⁾ ถ้าจัดตามทัศนะของ อ.ปรีดีแล้ว ก็เป็นวิธีการรัฐ
ประหาร

ก่อนที่จะมุ่งสู่การวิเคราะห์เป้าหมาย หรือหลักการของการ
อภิวัดน์ 2475 ผู้เขียนคิดว่า เราจำเป็นต้องประเมินผลแห่งการใช้วิธี
การรัฐประหาร และได้อำนาจรัฐมาโดยคณะราษฎร เมื่อนำมาประ
กอบกับหลักการที่คณะราษฎรเสนอ ก็จะได้ชื่อของการอภิวัดน์ออก
มา และนำไปสู่การประเมิน-วิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจของ อ.ปรีดี
ได้โดยถูกต้องอีกด้วย (ฉะนั้นถ้านับสำคัญมาก)

การวิเคราะห์ ณ จุดนี้คงต้องกลับไปใช้แนวความคิดเรื่องวิถี

การผลิตอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ ทรงชัย ณ ะลา ได้อ้าง วิาทะของดิออบ์
และชวีซี และนำไปสู่ข้อสรุป วิธีการผลิตหลักที่ครอบงำสังคมใน
ช่วงระยะผ่าน (จากศักดินาสู่ทุนนิยมในยุโรป) นั้น ให้ดูที่ชนชั้น
ที่ครองอำนาจรัฐ (อำนาจทางการเมือง) ในที่นี้ ก็คือ ชนชั้นศักดินา
หรือนายทุน อย่างใดอย่างหนึ่ง⁽⁴⁵⁾

ทฤษฎีนี้หากนำประยุกต์ใช้ ก็จะได้เพียงครึ่งเดียว คือ ถ้าชน
ชั้นศักดินาไม่ได้ครองอำนาจรัฐ วิธีการผลิตจะเป็นแบบศักดินาไม่
ได้ (หรือเป็นต่อไปไม่ได้) แต่ชนชั้นที่มาซึ่งอำนาจรัฐกรณีของ
ไทย มิใช่ชนชั้นนายทุนเช่นในยุโรป สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ได้ยก
ปัญหาที่ขึ้นมากล่าวอย่างแหลมคมว่า “...ทรงชัยเห็นว่า 1) การปฏิ-
วัติ 2475 เป็นการล้มอำนาจรัฐและความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบ
ศักดินา 2) แต่ “คณะราษฎรมิใช่ตัวแทนของชนชั้นนายทุน” 3) ชน
ชั้นนายทุนขึ้นสู่อำนาจรัฐจริง ๆ และสถาปนาวิธีการผลิตแบบทุน
นิยม เป็นวิธีการผลิตหลักของสังคม หลังปี 2490 แล้วเท่านั้น คำ
ถามที่ตามก็คือ ถ้าเช่นนั้นในช่วงปี 2475 ถึง 2490 วิธีการผลิตของ
ชนชั้นอะไรครอบงำสังคม จะอธิบายในช่วงนี้เป็นช่วง “เริ่ม
ต้น” ของวิธีการผลิตทุนนิยมซึ่งมาบรรลุผลสมบูรณ์หลัง 2490
ก็ไม่ได้ เพราะนอกจากทรงชัย จะกล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า “คณะ
ราษฎรมิใช่ตัวแทนของชนชั้นนายทุน” แล้ว เขายังได้อ้างข้อมูล
มากมายชี้ให้เห็นว่า ชนชั้นนายทุนที่ขึ้นสู่อำนาจหลัง 2490
นั้น ก็ เพราะ “ถูกบีบทุกวิถีทาง” จากคณะราษฎร⁽⁴⁶⁾ ซึ่งแสดง
ว่า ตามทัศนะของทรงชัย วิธีการผลิตและชนชั้นปกครองในช่วง
2475 - 2490 ซึ่งมีคณะราษฎรเป็นตัวแทน จะต้องเป็นวิธีการผลิต
และชนชั้นที่ขัดแย้งกับทุนนิยม (และต้องไม่ใช่วิธีการผลิตและชน
ชั้นศักดินาด้วย เพราะตามทัศนะของทรงชัยทั้งสองอย่างนี้ถูกล้มไป
โดย “การอภิวัดน์ 2475” แล้ว) ถ้าเช่นนั้นแสดงว่า ในทัศนะของ
ทรงชัย ช่วงนี้ 2475-2490 “เขเวนลอยอยู่ในอากาศ” กระนั้น
หรือ คงเป็นไปได้ เพราะทรงชัยได้กล่าวไว้อย่างชัดเจน (โดยอ้าง
ดิออบ์) ตั้งแต่ต้นว่า “ต้องมีวิธีการผลิตหลักครอบงำสังคมนั้น
อยู่” และ “วิธีการผลิตจะต้องเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง” ฉะนั้นการ
ที่ทรงชัยไม่สามารถอธิบายได้ว่า ช่วง 2475-2490 นั้น วิธีการผลิต
และชนชั้นใดครอบงำสังคมไทย ย่อมนำไปสู่การตั้งข้อสงสัย เกี่ยว
กับทฤษฎีและข้อมูลอื่น ๆ ที่เขาใช้ในบทความนี้ด้วย⁽⁴⁷⁾ เป็นประ
เด็นที่น่าสนใจมากกว่า การอภิวัดน์ 2475 คืออะไรกันแน่ ?

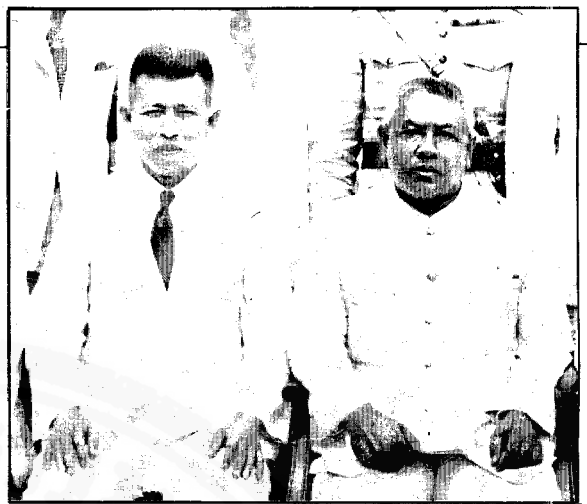
เราได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า การอภิวัดน์ 2475 ได้ทำลายความ
สัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาลงทั้งนี้ตามการให้เหตุผลของทรง
ชัย และการอธิบายของ อ.ปรีดี ที่ว่า “...แต่รัฐบาลของคณะราษฎร
ได้จัดการการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตศักดินา ที่พระมหากษัตริย์

เป็นเจ้าของที่ดินทั้งหลายในสังคม มาเป็นระบบที่พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย ได้ออกกฎหมายห้ามยึดทรัพย์สินของกสิกร ได้ยกเลิกอากรค่าขนและเงินรัชชูปการ ซึ่งเป็นซากของการ “ตั้งส่วย” ตามระบบเศรษฐกิจศักดินา แม้คณะราษฎรจะยังทำไม่สมบูรณ์ในการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตศักดินาและทุนนิยม...⁽⁴⁸⁾

อ.ปรีดี เข้าใจดีว่า การอภิวัฒน์ 2475 เป็นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตอย่างแท้จริง ดังที่ อ.ปรีดี ได้กล่าวไว้ว่า

การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ได้เปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการผลิตจากการที่พระมหากษัตริย์เป็นเจ้าชีวิตและเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งหลายในสังคมดังกล่าวแล้ว มาเป็นระบบประชาธิปไตยภายใต้รัฐธรรมนูญ ซึ่งอำนาจอธิปไตยมาจากปวงชนชาวไทย และดังนั้น ชาวไทยจึงเป็นเจ้าของแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญ ส่วนอาณัติหรือของเจ้าของนาซึ่งเป็นอำนาจของรัฐชนิดหนึ่ง ที่เจ้าของนามีอำนาจยึดทรัพย์สิน ตลอดจนเครื่องมือ ข้าว กิน ข้าวปลูกของลูกนานั้น พ.ร.บ.ว่าด้วยการยึดทรัพย์สินของกสิกร พ.ศ. 2475 ก็ได้ประกาศใช้โดยมิชักช้า เพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางการผลิตระหว่างเจ้าของนากับลูกนา ซึ่งเป็นการเปลี่ยนความสัมพันธ์เก่าระหว่างเจ้ากับลูกนา ให้เป็นความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างผู้ให้เช่าแห่งระบบธนาคารหรือระบบทุน ส่วนเงินรัชชูปการและอากรค่าขนอันเป็นซากของเงินส่วยก็ได้ยกเลิกไปโดยประมวลรัษฎากรซึ่งปรับปรุงภาษีอากรให้เป็นธรรมแก่สังคม ที่เริ่มใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2482⁽⁴⁹⁾

ประการที่สอง ตามข้อมูลที่ทรงชัยได้อ้างมา และสมศักดิ์ได้ชี้ประเด็นไว้ คือ คณะราษฎรมิใช่ชนชั้นนายทุน (bourgeoisie) กระทั่งยังเป็นปฏิปักษ์ด้วย และโปรดสังเกตข้อความที่เน้นโดยผู้อ้าง (เชิงอรรถที่ 48) **แม้จะยังไม่สมบูรณ์ในการเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต (ทั้ง) ศักดินาและทุนนิยม จึงมีต้องสงสัยเลยว่า มันมิใช่การอภิวัฒน์กฎหมายที่เสียแล้ว** ถ้าเช่นนั้น การอภิวัฒน์ 2475 จะไปในทิศทางใด ก่อนจะไปหาคำตอบนั้นผู้เขียนพบว่า ใน “คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้มีโฆฆณาอ้างว่า นายตันจิวมั่ง และคณะนายทุนสนับสนุนคณะราษฎร” อ.ปรีดี ได้พูดถึงความขัดแย้ง (โดยนโยบาย) ระหว่างคณะราษฎรและคณะนายทุน โดยอธิบายถึง ความเป็นไปไม่ได้ที่นายตันจิวมั่งและคณะนายทุนมาพบ อ.ปรีดี และแสดงความชื่นชมคณะราษฎร เพราะจากหลัก 6 ประการของคณะราษฎร ซึ่งได้ประกาศชัดเจนตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน 2475 และได้ประกาศซ้ำ ๆ ต่อมาอีกหลายปี ซึ่งราษฎรไทยจำนวนมากรวมทั้งนายทุน และนักเรียน นิสิตนักศึกษาในสถานศึกษาก่อนรัฐประหาร 8 พ.ศ. 2490 นั้น ทราบกันดีถึงหลักประการที่ 3 ของคณะราษฎร ซึ่งมีความว่า “(3) จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ

กิจ โดยรัฐบาลใหม่จะทำงานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก คณะนายทุนย่อมเห็นได้ทันทีว่า นโยบายของคณะราษฎรดังกล่าว ขัดแย้งต่อระบบของนายทุนอย่างชัดเจน ฉะนั้น จึงเป็นไปได้ที่คณะนายทุนจะสนับสนุนคณะราษฎร⁽⁵⁰⁾ ผู้เขียนเห็นว่า จุดนี้การให้เหตุผลโดยใช้หลักประการที่ 3 ของ อ.ปรีดี ยังมีน้ำหนักไม่พอในการสรุป กล่าวคือ ต้องแจกลงไปในรายละเอียดของ โครงการเศรษฐกิจแห่งชาติที่ไม่ปล่อยให้ราษฎรอดอยาก แล้วจึงสรุปว่า ขัดแย้งกับคณะนายทุนหรือไม่ (ซึ่งข้อสรุปออกมารดกัน ดังจะทำการวิเคราะห์ในตอนต่อไป 3)

ถ้าหากสรุปกันเท่าที่มีข้อมูลตอนนี้ คือ

1. การปฏิวัติ 2475 เป็นการปฏิวัติที่ทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาค่อนข้างแน่นอนตามการใช้เหตุผลของ “ทรงชัย ฒ ยะลา” และ “อ.ปรีดี พนมยงค์”
2. “วิวาทะของค็อบบ์และชีวีชี” ใช้ได้ยากกับสังคมไทย คือ อธิบายไม่ได้เช่นเดียวกับกรณีของคอรอมเวลล์ กระทั่ง “ทรงชัย ฒ ยะลา” เองก็ต้องเลี่ยง ผลสรุปในทางตรงจาก “วิวาทะ” นี้
3. เราจะอธิบาย การปฏิวัติ (ใค่นิติการผลิตแบบศักดินา) ที่นำโดยกลุ่มชนที่ไม่สังกัดชนชั้นนายทุน (คณะราษฎร) กระทั่งยังเป็นปฏิปักษ์ต่อชนชั้นนายทุนด้วย ว่าเป็นการปฏิวัติกระฎุมพีลงผิดพลาดอย่างมีพิถต้องสงสัย
4. การอธิบายว่า เป็นช่วงพัฒนาของทุนชาติ (ดูวิสาหกิจแห่งชาติ) ก่อนการเติบโตของทุนนิยมพึ่งพาและด้อยพัฒนา คงยังหยาบและขาดรายละเอียดมากไป
5. การสรุปว่าสังคมไทยยังเป็นสังคม “กึ่งเมืองขึ้น-กึ่งศักดินา” (หรือสลับกัน) เป็นเรื่องที่เหลว ไหลบริสุทธ์เพียงทีเดียว ถ้าเช่นนั้นผู้เขียนเห็นว่า สมควรทดลองเสนอ ความกิด

กล่าว ๆ บางประการเพื่อเข้าไปสู่การถกเถียงแลกเปลี่ยน ถ้าหากภายหลังจากการไต่ถามวิถีการผลิตแบบศักดินาลงไปแล้ว ความสัมพันธ์ทางการผลิตของสังคมใหม่ (ซึ่งไม่เป็นวิถีการผลิต) ที่เป็นแบบ “หลังศักดินา” ทว่ายังเป็นปฏิปักษ์ ต่อระบบทุนนิยม นั้นจะเป็นสิ่งใดกันเล่า ?

ข้อมูลพื้นฐานที่เราได้เพิ่มเติม จากประวัติศาสตร์ไทยในยุคนี้ก็คือ คณะก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (คณะราษฎร) เป็นข้าราชการพลเรือน-ทหาร ซึ่งสังกัดชนชั้นนายทุนน้อย (อาศัยการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง) ที่ได้สังสมความขัดแย้งกับระบบเดิม ทั้งในทางเศรษฐกิจและทางการเมือง (ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป)

นอกจากจะมีปัญหาว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตอันใหม่เป็นสิ่งใดแล้ว เรายังมีปัญหาที่ต้องอธิบายขยายความอีกหลายประการที่เดียว นั่นก็คือ

1. อะไรเล่า คือ เงื่อนไขทางสภาวะ (ทางภาววิสัย) ของเศรษฐกิจ-การเมือง ที่อ้างถึง?
2. ทำไมนายทุนน้อย เข้ามาสำแดงบทบาทเป็นพลังนำการปฏิวัติได้?
3. ทำไม “อัครวิสัยแห่งการเปลี่ยนแปลง” จึงล้มเหลว และเกิดรัฐแบบ “เผด็จอำนาจ” (Bonapartist State) แทนในยุคต่อมา?

ต่อคำถามเหล่านี้ ผู้เขียนต้องขออ้าง แนวความคิด (concept) เรื่องระบบโลก (ที่ยังขาดแนวความคิดที่ชัดเจนเพียงพอ แต่จำเป็นต้องใช้) ว่าภายใต้ระบบโลก ทุนนิยมได้สถาปนาตนขึ้น มีบทบาทกำหนดระบบเศรษฐกิจโลก หรือที่เรียกว่า วงโซ่แห่งจักรวรรดินิยม ได้ก่อให้เกิดลักษณะพัฒนาแบบไม่สม่ำเสมอและชิงช้ากว่าวิสัยที่ถือการปฏิวัติมิใช่เพราะหนทางพัฒนาสู่อารยประเทศด้วยวิถีทางทุนนิยมตีบตัน ดังเช่นที่ “ทรอตสกี” เข้าใจ (Leon Trotsky, *The Revolutionary Betrayed : What is the Soviet Union and Where is It Going ?* 5th edn., New York, 1972, p.5 พบการอ้างใน “พรชัย”, “ไกรศักดิ์” บททดลองเสนอ : สังคมนิยมในเอเชีย เจริญทฤษฎี, ในวารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 2 หน้า 8, ซึ่งพลาดเช่นเดียวกัน) หากแต่เป็นการสะสมความขัดแย้งที่ถูกระบายออกนอกประเทศศูนย์กลางมากกว่า ความขัดแย้งถูกเร่งเร้า โดยเฉพาะ สงครามโลกครั้งที่ 1 การคุกคามราชกรณ 2 ครั้งของรัฐบาลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ ได้บั่นทอนเสถียรภาพทางเศรษฐกิจที่อ่อนไหวอยู่แล้วของนายทุนน้อยเป็นอย่างมาก

อะไรเล่า คือความขัดแย้งระหว่าง “เจ้าศักดินา” (ก่อน 1932) กับ “นายทุนน้อย” (ข้าราชการ พลเรือน-ทหาร) คำตอบที่จุดนี้ก็มีไข่ง่าย ๆ อีกเช่นเคย กล่าวคือ

หากเราเริ่มต้นการวิเคราะห์ปัญหาจาก “วิถีการผลิต” เราจะพบว่าใน “ความสัมพันธ์ทางการผลิต” ได้ก่อกำเนิด 2 ชั้นชั้นที่เป็น “คู่ปรปักษ์กัน” (antagonistic) อันเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับ “มูลค่าส่วนเกิน” เราเรียกความเป็นปรปักษ์กันนี้ว่า มี “ความขัดแย้งทางชนชั้น” (class conflict) และนำไปสู่ “การต่อสู้ทางชนชั้น” (class struggle) แต่ความขัดแย้ง หรือการต่อสู้ทางชนชั้นอธิบายโดยเท่านี้เพียงพอหรือไม่? ไม่เพียงพอแน่นอน หากดูที่ “วิถีการผลิต” (เท่านั้น) ชนชั้นศักดินาไม่ได้ขัดแย้งกับชนชั้นนายทุนน้อยเลย ถ้าเช่นนั้นจะอธิบายอย่างไร ?

เราจะพบว่า ชนชั้นศักดินา ไม่ได้ขัดแย้งโดยตรงกับชนชั้นนายทุนน้อย ในการวิเคราะห์ในระดับนามธรรมทางทฤษฎี โดยอาศัย แนวความคิดเรื่อง “วิถีการผลิต” แต่ความขัดแย้งของ 2 ชั้นชั้น (หรืออาจจะมิใช่ชนชั้นก็ได้-ซึ่งจะกล่าวถึงต่อไป) นั้นดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์ จนเกิดการปฏิวัติ 2475 ถ้าเช่นนั้น การอธิบายเหตุการณ์นี้ ก็ควรใช้วิธีการที่ 2 (ในประเด็นวิจารณ์ 2) คือ การอาศัยรูปธรรมทางประวัติศาสตร์ ในกรณีนี้ก็คือ ดูที่รูปธรรมของการก่อรูปทางสังคม (social formation) โดยอาศัยการเมือง และเศรษฐกิจ ที่ดำรงอยู่ภายในสังคม (ไม่ใช่ระดับ “วิถีการผลิต”)

เราพบว่า มีความขัดแย้ง และการต่อสู้ระหว่าง “เจ้าศักดินา” และ “นายทุนน้อย” ซึ่งแน่ละ ไม่สามารถกล่าวว่าเป็น “ชนชั้น” ในความหมายที่รัดกุม (strictly) ถ้าเช่นนั้นเราก็สรุปได้ว่า *มีชนชั้นในการต่อสู้ (หรือในความขัดแย้ง) แต่มิใช่การต่อสู้ทางชนชั้น* มีเหตุผลอะไรเล่าในการกล่าวเช่นนี้ ? คำตอบก็คือ ในการต่อสู้ ชนชั้นนายทุนน้อยมิได้เข้าปะทะกับชนชั้นศักดินา ในฐานะแห่ง “ชนชั้นหลัก” ที่เป็นคู่ความขัดแย้งโดยลำพัง (และได้ชัยชนะ) หากทว่าเป็นตัวแทนเจตจำนงของ “ผู้เสียเปรียบ” ทั้งหลายทั้งมวลภายในสังคม เข้าปะทะกับ “ชนชั้นศักดินา” ในฐานะ “ผู้ได้เปรียบ” ภายในสังคม นั่นก็คือ การเข้าชิงชัยกันครั้งนี้ มิใช่เป็นการต่อสู้ทางชนชั้น หากทว่าเป็นการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงพื้นฐานการกดขี่ขูดรีดที่ตนได้รับเท่านั้นหากจะกล่าวในความหมายกว้าง นี้มิใช่เท่ากับ (โดยจำกัด) เป็น) การสถาปนาระบอบประชาธิปไตยโดยกรรมพี หรือ ประชาธิปไตยโดยทางรัฐสภา

ดังนั้น ความขัดแย้งทางชนชั้น เป็นความขัดแย้งที่เด่นชัดในระดับการวิเคราะห์โดยอาศัยวิถีการผลิตอันมีลักษณะนามธรรม ความขัดแย้งระหว่างประชาชนและผู้ปกครอง (ผู้เสียเปรียบและผู้ได้เปรียบ) เป็นความขัดแย้งที่เด่นชัดในระดับการวิเคราะห์โดยอาศัยการก่อรูปทางสังคม (Laclau : 108)

ถ้าเช่นนั้นจุดเชื่อมประสาน 2 ความขัดแย้งนี้อยู่ที่ใด ? ผู้เขียนเห็นด้วยกับ Laclau ที่อธิบายว่า “ตามทฤษฎีมาร์กซ์เบื้องต้น ระดับแห่งความสัมพันธ์ทางการผลิตมักจะรักษาบทบาทอันเป็น

ตัวกำหนดการก่อรูปทางสังคมใด ๆ ในขั้นสุดท้าย และนี่เองที่ในตัวของมันได้สถาปนาการเมืองอยู่ก่อนของการต่อสู้ทางชนชั้น ก่อนการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยแบบมหาชนนิยม (popular-democratic struggle) ผู้เขียนใช้ในความหมายว่า “การต่อสู้เพื่อปลดปล่อยชนชั้นการจากผู้กดขี่ชู้ตริค”) ทั้งนี้เพราะการต่อสู้ในระดับหลังกำเนิดขึ้นก็แต่ในระดับ “อุดมการ” และ “การเมือง” เท่านั้น (เป็นที่แน่ชัดว่า “มนุษย์” มิได้ดำรงอยู่อย่างแท้จริง—ที่ระดับความสัมพันธ์ทางการผลิต) ในอันที่จริงแล้ว การมีอยู่ก่อนนั้นถูกเปิดเผยจากข้อเท็จจริงที่ว่า อุดมการประชาธิปไตยแบบมหาชนนิยมนี้ไม่เคยเสนอตัวแยกโดดเดี่ยวจาก เนื้อหาของอุดมการทางชนชั้น ทว่ากลับเชื่อมเข้าประสานกับมัน การต่อสู้ทางชนชั้นในระดับอุดมการ ขึ้นอยู่อย่างสูงกับความพยายามที่จะชี้ชัดถึงช่วงกึ่งกลางของประชาธิปไตยแบบมหาชนนิยมในเนื้อหาทางอุดมการของชนชั้นที่เป็นปฏิปักษ์กัน ช่วงกึ่งกลางของประชาธิปไตยแบบมหาชนนิยมไม่เพียง มีสารัตถะแห่งชนชั้นเท่านั้น ทว่ามีอยู่ในระดับปริมาณแห่งการต่อสู้ทางชนชั้นในด้านอุดมการ (ideological class struggle) อย่างชัดเจนที่สุดอีกด้วย การต่อสู้ทางชนชั้นทุกครั้งที่จะกระทำในระดับอุดมการ เป็นการกำเนิดอย่างพร้อมเพรียงกันทั้งในฐานะแห่งชนชั้นและฐานแห่งประชาชน (people) หรือยิ่งกว่านั้นยังพยายามที่จะให้สอดคล้องประสานแก่นเนื้อหาทางอุดมการของมัน โดยการเสนอเป้าหมายทางชนชั้นของมัน (การต่อสู้ทางชนชั้น—ผู้อ้าง) ในฐานะสิ่งอันพึงปรารถนาของเป้าหมายแห่งมหาชน (Laclau: 108-109) อีกด้วย

ดังสารัตถะแห่งการต่อสู้ในปริมาณของการเมืองและอุดมการในฐานะประชาชนกับชนชั้นศักดินา ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็น “การต่อสู้ทางชนชั้น” ที่ได้ผนึกเอาลักษณะการแห่งเนื้อหาที่ปฏิวัติ (ต่อระบบเก่า) ทั้งมวลเข้าซึ่งชัยกับชนชั้นศักดินา ประกอบกับการเสื่อมโทรมของระบบเก่าที่ไม่เพียงแต่ไม่สามารถดูดซับความขัดแย้งได้เท่านั้น ทว่าตัวระบบกลับกลายเป็นคู่ความขัดแย้งอีกด้วย ดังนั้นระบบเก่า (ศักดินา) ก็ได้ถูกพลังปฏิวัติที่เกิดขึ้นใหม่ทำลายลง แต่พลังปฏิวัตินี้ผนึกแน่นตลอดไปได้หรือ? นี่ต้องหันกลับมาดูชี้แจงจำกัดภายในองค์ประกอบแห่งพลังการปฏิวัตินี้ (ในที่นี้คือ ชนชั้นนายทุนน้อย)

จากนี้ เราหันกลับมาดู “บทบาท” และ “ขีดจำกัด” ของนายทุนน้อย ก่อนที่จะนำเราไปสู่คำตอบเรื่อง “ความสัมพันธ์ทางการผลิต” ที่ทั้งค้างไว้ตอนต้น

สถานการณ์ในยุโรปราวศตวรรษที่ 14 ได้มีการวิเคราะห์กันว่า วิธีการผลิตแบบศักดินาได้พังทลายลง ทว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตได้สถาปนาตนขึ้นเป็นวิธีการผลิตหลักอย่างแท้จริงก็ใน

ราวศตวรรษที่ 16 (ซึ่งทำให้นักทฤษฎีมาร์กซิสต์ต้องวิเคราะห์ว่า ช่วงระยะผ่านนี้—ราว 2 ศตวรรษ—มีวิธีการผลิตหลักเป็นอะไรเช่น วิวาทะคือบอร์กับชวีชี) แต่รูปธรรมรายละเอียดที่แทรกตัวอยู่ในช่วงนี้ มีรูปธรรมทางประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบผู้ผลิตสินค้ารายย่อย

จุดนี้เองที่เป็นการแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง ความสัมพันธ์ทางการผลิต และวิธีการผลิตที่ครอบงำสังคม ผู้เขียนไม่ได้จะหักล้างข้อสรุปทั่วไปของ “วิวาทะคือบอร์และชวีชี” แต่ผู้เขียนต้องการกล่าวว่า แม้ว่าจะมีวิธีการผลิตหลักที่ครอบงำสังคมอยู่ แต่ปรากฏการณ์ในช่วงระยะผ่านมีลักษณะของความสัมพันธ์ทางการผลิตอันมีลักษณะที่เด่นกว่า (มากกว่าในด้านปริมาณ) ซึ่งในช่วงระยะผ่านคือ ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบผู้ผลิตสินค้ารายย่อย (petty commodity relation of production) ถ้าเช่นนั้นอะไรเล่าคือ ความแตกต่างของ 2 สิ่งนี้? คำตอบก็คือ ความมั่นคง (stability) ของ 2 สิ่งนี้ กล่าวคือ วิธีการผลิต มีความมั่นคงมากกว่า และกำหนดรูปการณของสังคม เช่น วิธีการผลิตศักดินาจะมีรูปแบบศักดินา มีความสัมพันธ์ทางการผลิตหลักแบบศักดินา หรือในทำนองเดียวกับทุนนิยม แต่ความสัมพันธ์ทางการผลิต มีความมั่นคงน้อยกว่า และมีได้กำหนดรูปการณของรัฐ เช่น แม้ว่าจะมีความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบผู้ผลิตสินค้ารายย่อยแต่ไม่เคยมีรัฐที่มีรูปการณเช่นดังว่าเลย

ทำไมจึงไม่มีรัฐที่มีรูปการณของความสัมพันธ์แบบผู้ผลิตสินค้ารายย่อย? นั่นก็คือความแหลมคมของข้อสรุปจาก “วิวาทะคือบอร์และชวีชี” กล่าวคือ พื้นที่ที่ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบทุนนิยมได้สถาปนาตนขึ้นมา มันได้แยกสลายทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบผู้ผลิตสินค้ารายย่อยลงไป ผลคือ ผู้ผลิตรายย่อย (นายทุนน้อย) ถูกทำให้เกิดความแตกต่างทางสถานภาพทางการผลิตและสังคม คือ ในด้านหนึ่ง (และส่วนใหญ่) ผู้ผลิตรายย่อยจะล้มละลายลงเป็นผู้ขายพลังแรงงานในตลาดแรงงาน ส่วนอีกด้านหนึ่งผู้ผลิตรายย่อยได้ตีตนขึ้นเป็นผู้ได้เปรียบแสวงหากำไร ซึ่งเกิดจากพลังแรงงานส่วนเกิน (ของแรงงานเสรี) และกลายเป็นนายทุนในที่สุด

ลักษณะการเช่นนี้เองที่ทำให้ชนชั้นนายทุนน้อยมีขีดจำกัดในทางทวิสัยที่ถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ ไม่สามารถรักษาอำนาจทางการเมืองได้ภายในชนชั้นของตนเอง สิ่งนี้นำมาสู่ปัญหาที่ใหญ่กว่าตอนแรกคือ อุดมการของนายทุนน้อยในเมื่อไม่สามารถเป็นอุดมการหลักของสังคม อุดมการของนายทุนน้อยจะมาจากที่ใดเล่า? ก็ในเมื่อชนชั้นนี้กวัดแกว่งอยู่ระหว่างชนชั้นนายทุน และชนกรรมาชีพ อุดมการของมันก็ต้องเป็นอุดมการที่สอดคล้องประสานกับ

ชนชั้นหนึ่งชนชั้นใดโดยจำเป็น

ดังนั้นจึงไม่แปลกประหลาดแต่อย่างใด (แม้จะขัดกับความรู้ สึกทั่ว ๆ ไปอยู่บ้าง) ที่กล่าวว่า คณะราษฎร (โดยเฉพาะ อ.ปรีดี พนมยงค์) ใช้อุดมการณ์ที่สอดคล้องประสานกับอุดมการณ์ของชนกรรมมา-ชีพ แต่ชนกรรมมาชีพในสังคมไทยมีอยู่แล้วหรือ? คำตอบคือ ไม่มี เมื่อไม่มี! อุดมการณ์นั้นจะสอดคล้องประสานกับอุดมการณ์ (ของชนกรรมมา-ชีพ) ที่มุ่งประโยชน์ต่อชนส่วนข้างมากของสังคมตามแบบอุดม การของชนกรรมมาชีพ มิได้หรือ? คำตอบคือ มิได้ แต่ทว่าปัญหา ของความไม่มีชนกรรมมาชีพหนึ่ง ที่ทำให้การปฏิวัติ 2475 ล้ม เหลว (พึงระวังว่า “ล้มเหลว” มิใช่เท่ากับไม่ได้ทำอะไรเลย เพียงแต่ ไม่บรรลุเป้าหมายในขั้นสุดท้ายเท่านั้น)

ถ้าเช่นนั้น เราสรุปได้ใหม่ว่า ความสัมพันธ์ทางการผลิตอัน ใหม่ (ที่พยายามสถาปนาขึ้น แต่ล้มเหลวในเวลาต่อมา) ที่นำ โดย ปีก้าวหน้าของชนชั้นนายทุนน้อยได้ก้าวข้าม ความสัมพันธ์ ทางการผลิตแบบทุนนิยมไปสู่ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบสังคมนิ ยม?

ในตอนแรกขอประเด็นนี้ ผู้เขียนใช้แนวความคิดเรื่อง “ทวิวิสัยแห่งการปฏิวัติที่เกิดจากการสะสมความขัดแย้งภายในสังคมคือภายใน ความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบเก่า หากยื่นตามการใช้เหตุผลนี้ โดยเคร่งครัด ถ้าความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบใหม่ ไม่สามารถ ขจัดความขัดแย้งได้แล้ว ก็แสดงว่าทวิวิสัยแห่งการปฏิวัติยังคง ดำรงอยู่ ถ้าเป็นเช่นนั้นจริง เราย้อนกลับมาดู สถานการณ์ภายหลังการ ปฏิวัติ 1932 นั้น คณะราษฎร (คณะผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปก ครองฯ) สามารถขจัดข้อขัดแย้งต่าง ๆ ที่มีอยู่ก่อนหน้าการปฏิ-วัติ 1932 ได้หรือไม่ เราจะพบว่า คำตอบว่า “ไม่” ถ้าเช่นนั้นภาย ภายหลังการปฏิวัติ 1932 เกิดอะไรขึ้น?

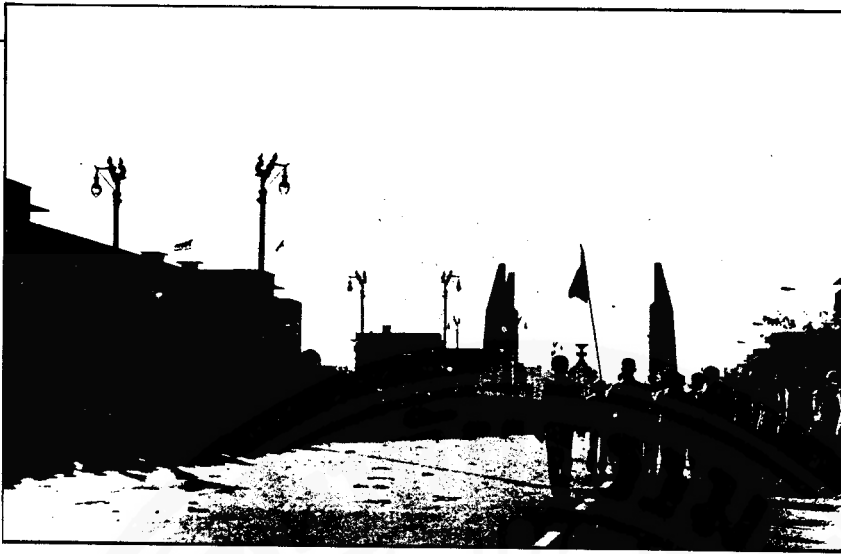
เราอาจจะกล่าวว่า การปฏิวัติกระฎุมพีที่มีผู้นำโดยชนชั้น กระฎุมพี มิได้ขจัดความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ภายในระบบเก่า เพราะ ขาดพลังเพียงพอในการที่จะไปขจัดมัน ดังนั้นการสถาปนาความสัม-พันธ์ทางการผลิตแบบใหม่ ก็ได้เพิ่มความขัดแย้งทางชนชั้นใหม่เข้าไปอีก ที่เรียกว่าเป็นการสะสมความขัดแย้ง (accumulation of cont- radiction) แต่อัตวิสัยของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (คณะ ราษฎร) มิใช่เพียงไม่ได้ขจัดความขัดแย้งของวิธีการผลิตเก่า (ศักดินา ตกค้ำ) เท่านั้น หากยังได้เสนอความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบ ใหม่ที่ก้าวไปไกลกว่าทุนนิยมเสียอีกนั่นก็คือ “สังคมนิยมวิทยา ศาสตร์ประชาธิปไตย” (ทัศนะ คร.ปรีดี ต่อสภาวการณ์เมืองไทย ปัจจุบัน” ใน รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ซึ่งทางรอดของไทย, 2524, หน้า 76) ซึ่งต้องการประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันประกอบไปด้วย

ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ประชาธิปไตยทางการเมือง ทัศนะสังคมน ที่เป็นประชาธิปไตยเป็นหลักนำทางจิตใจ (“ปาฐกถาของ นาย ปรีดี พนมยงค์” 28 กรกฎาคม 2516, ใน สุพจน์ ด้านตระกูล : ปรีดี พนมยงค์ พุดถึงกรณีสวรรคต และปัญหาของชาติ, 2521, หน้า 163) นอกจากนี้ยังจะพบความคิดเช่นเดียวกันใน **เค้าโครงการ เศรษฐกิจฯ** เป็นต้น (โดยเฉพาะ**เค้าโครงการเศรษฐกิจฯ** เป็นการวาง แผนงานทันทีหลังการปฏิวัติ 1932)

ความขัดแย้งที่เสนอตัวขึ้นมาใหม่ (ในกรณีนี้) คือ ความขัดแย้งกันเองในหมู่คณะผู้ก่อการฯ (คณะราษฎร) อันเป็นนายทุนน้อย เสียส่วนใหญ่ อาจกล่าวได้ว่าภายหลังการโค่นวิธีการผลิตแบบศักดินา ลงไปแล้ว รัฐที่นำโดยนายทุนน้อยไม่สามารถดูดซับ และสะเทิน (absorb and neutralize) ความขัดแย้งที่สะสมไว้ได้ ซึ่งนั่นก็คือ ความขัดแย้งของวิธีการผลิตเก่า (ศักดินาตกค้ำ) และ สิ่งที่น่าย ทุนน้อยตกใจกลัวเป็นที่สุด คือ การสูญเสียสิ่งที่ตนมีอยู่เล็ก ๆ น้อย ๆ ไป ในกรณีนี้คือ ความขัดแย้งกันเองภายในคณะผู้ก่อ การ เมื่อมีการโจมตี “อ.ปรีดี พนมยงค์” ว่า**เค้าโครงการเศรษฐกิจฯ** เป็นนโยบายของพรรคบอลเชวิค ทำให้กลุ่มผู้ก่อการเกิดความแตกแยก ขัดแย้งกันในการบริหาร อันนำไปสู่การปิดสภา และติด ความมาด้วยทวิวิสัยแห่งการรัฐประหาร

ความขัดแย้งภายในคณะราษฎรถูกขยายให้ใหญ่โตขึ้น และ เมื่อกลุ่มผู้ปกครองได้ถูกบั่นทอนความชอบธรรมในการปก ครอง (hegemony) ในที่นี้คือคณะราษฎร และกลุ่มผู้ถูกปกครองยังไม่พร้อมที่จะก้าวขึ้นสู่อำนาจ สังคมจะอยู่ในสภาพที่เรียกว่าเกิด วิฤติทางสังคม (organic crisis) นายทุนไม่พร้อมที่จะก้าวขึ้นสู่อำนาจ เพราะอ่อนแอมากเกินไป นายทุนน้อยเกิดการแตกแยกกระส่ำกระสาย และถ้าพูดถึงกรรมกรที่จะมาแบกรับภารกิจสังคมนิยม แล้ว ยิ่งไม่ต้องพูดถึงเลยด้วยซ้ำ เนื่องจากมีปริมาณและคุณภาพที่น้อยมาก ๆ หากดูที่ชวานา ซึ่งก็เป็นปัญหาทางทฤษฎีที่ใหญ่ โด* แต่สรุปได้ว่ายังไม่เคยมีบทบาททางการเมืองแต่อย่างไรเลย ยกเว้นสำนักเมอซิสค์ที่อ้างว่ามีกบฏชวานาเหมือนประวัติศาสตร์ จีน ภายใต้อาณัติของวิฤติทางสังคมนีเอง ที่ลัทธินิยมผู้นำแบบบารมี ที่มาจากนายทุนน้อยจะขึ้นมามีบทบาททางการเมืองได้ และก่อ รูปรัฐแบบเผด็จอำนาจ เช่น หลุยส์ โบนาปาร์ต และ ป.พิบูล สงคราม เป็นต้น

* ข้อที่น่าสังเกต คือ 1. ชวานาเป็นชนชั้นชวานาจริงหรือ? เป็น ประเด็นถกเถียงทางทฤษฎีที่น่าสนใจมาก 2. ชวานามีบทบาทในการ เปลี่ยนแปลงสังคมได้อย่างเป็นลักษณะทั่วไปหรือไม่ ข้อนี้คงต้อง ศึกษากันต่อไป

ดังนั้น ผลสรุปที่เราได้ตอนนี้ กลับแปลกประหลาดกว่าที่สามัญ
 ตำนานเก่า ๆ เคยพร่ำสอนกันมา และถ้าการนิยามการปฏิวัติ เป็นการเรียก
 ขานนามโดยดูที่เจตจำนงของคณะก่อการปฏิวัติ (และผลลัพธ์
 ในขณะนั้น) แล้ว การปฏิวัติ 2475 ก็มีใช่ การปฏิวัติประชาธิปไตยกระ
 ฎุมพีไปเสียแล้ว เพราะเจตจำนงของมันต้องการ “ความสัมพันธ์
 ทางการผลิตแบบสังคมนิยม” (สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ที่เป็นประชา
 ธิปไตย) และผลคือไม่ประสบความสำเร็จ ฉะนั้นผู้เขียนจึงขอเรียก
 ขานการปฏิวัติ 2475 ว่า “การปฏิวัติสังคมนิยมที่ล้มเหลว” (The Unsuc-
 ceded Socialist Revolution)

หากคำตอบที่ผู้เขียนเสนอมานี้ มีผู้ไม่พอใจ ผู้เขียนขอตั้งคำ
 ถาม 2 ข้อ ให้ผู้ที่ไม่เห็นด้วย ตอบปัญหานี้คือ

1. อะไรทำให้ผู้กล่าวเชื่อว่า “การปฏิวัติ 2475” เป็นการปฏิ
 วัติกระฎุมพี? เพราะชนชั้นนายทุนนำการปฏิวัตินั้นหรือ? (ไม่ใช่
 แนนอน)
2. การประเมิน “การปฏิวัติ 2475” ดูจากผลที่เกิดขึ้นกระ
 นั้นหรือ? ถ้าเช่นนั้นก็ต้องกลับมานิยาม “ประชาธิปไตยแบบกระ
 ฎุมพี” กันใหม่ มิฉะนั้นคงหาไม่พบในสังคมไทย แต่หากนิยาม
 ให้ตรงกับสิ่งที่เกิดในสังคมไทยสารัตถะของ “ประชาธิปไตยกระ
 ฎุมพี” ยังคงเหลืออยู่หรือ?

ผู้เขียนขอไม่ตอบ 2 ปัญหาที่ทิ้งไว้นี้ แต่ขอนำกลับมาสู่สัง
 คมไทยภายหลังการปฏิวัติของคณะราษฎร เมื่อการปฏิวัติสังค
 มนิยมในครั้งนั้นล้มเหลว ดังที่ได้กล่าวไว้ตอนแรก ลัทธินิยมผู้นำ
 แบบบารมีสามารถอาศัยเงื่อนไขทางภววิสัยขึ้นมาสู่อำนาจทางการเมืองได้
 ผู้นำเช่นนั้นมาจากไหน? ในสังคมไทยยุคนั้น ชนชั้นนายทุน
 ไม่สามารถก้าวขึ้นสู่อำนาจได้แน่ เพราะอ่อนแอเกินไป ส่วนที่เหลือ
 ก็คือ ภายในชนชั้นนายทุนน้อยนั่นเอง ผู้ใดเล่าที่มีลักษณะผู้นำแบบ
 บารมีได้? ทหาร นั่นเอง เป็นผู้ขึ้นมาบีบบทบาทอันนี้

รัฐที่ก่อกำเนิดมาในลักษณะการเยี่ยงนี้ จะเป็นรัฐที่มีวิธีการ

ผลิตอะไรเล่า? ถ้าหากประวัติศาสตร์มิได้ถูกย้อนกลับไปเป็นแบบ
 สักดินาอีก และถ้าหากรัฐเผด็จอำนาจนี้ต่อต้านวิถีการผลิตแบบสัง
 คมนิยม (หรือหน่ออ่อน) มันก็คงจะเป็นอันไปไม่ได้ นอกจากทุน
 นิยม ทว่าจะแยกขาดจากกันได้เป็นช่วงทุนนิยมแห่งชาติและทุน
 นิยมพึ่งพา-ค้อยพัฒนาได้หรือไม่?? ในกรณีโลกที่สามเช่นประเทศ
 ไทย เกณฑ์แบ่งชนิดนี้มีอยู่ละหรือ? เป็นประเด็นที่น่าสนใจ ที่ผู้
 เขียนขอ ทิ้งไว้ให้เป็นประเด็นเปิดไปก่อน

เมื่อผู้เขียนประเมินว่า ฐานะทางประวัติศาสตร์ของการปฏิ
 วัติ 2475 เป็นการปฏิวัติสังคมนิยมที่ล้มเหลว (อ.ปรีดี เรียกว่า การอ
 กิวทัศน์สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย) และตามมาด้วยรัฐ
 แบบ Bonapartist state ที่มีวิถีการผลิตหลักครอบงำเป็นทุนนิยม
 กลับมาวิเคราะห์การมองการเปลี่ยนแปลงการปกครอง
 2475 ในทัศนะของ อ.ปรีดี จะพบว่า อ.ปรีดี ให้ความสำคัญกับ
 การอภิวทัศน์ 2475 ว่าเป็นการอภิวทัศน์ทางเศรษฐกิจ มิใช่การรัฐ
 ประหารทางการเมือง ซึ่งหากวิเคราะห์ดูจาก คำโครงการเศรษฐกิจ
 จะพบว่า อ.ปรีดี ใช้หลักปรัชญาที่เรียกว่า “สังคมนิยมวิทยา
 ศาสตร์ประชาธิปไตย”⁽⁵¹⁾ ซึ่งเป็นประชาธิปไตยอันประกอบ
 ไปด้วย ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจการเมือง และมีทัศนะทางสังคมที่
 เป็นประชาธิปไตย เป็นหลักรำทางจิตใจ⁽⁵²⁾ การเสนอสิ่งที่ก้าวหน้า
 เกินกว่าบุคคลทั่วไปนี้เอง ที่เป็นปัญหาปะกอบกับทัศนะดังกล่าวแห่ง
 ระบบทาส-ศักดินา ทำให้มีบุคคลที่บำเพ็ญตนเป็น “ผู้นิยมราชาธิปไตย
 ยิ่งกว่าองค์ราชาธิปไตย” (Ultra royalist) ที่นิยมและสนับสนุนผู้
 อำนาจเผด็จการ⁽⁵³⁾ ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้ง อ.ปรีดีถูกโจมตีว่าเป็น
 คอมมิวนิสต์ เป็นพวกบอลเชวิค ซึ่ง ปรีชา เยี่ยมพงศ์สานต์ ได้
 อธิบายว่า ด้วยความลำห้ำของ อ.ปรีดีนี้เอง ความอ้างว้างจึงได้เกิด
 ขึ้นพร้อม ๆ กับพระราชบัญญัติว่าด้วยคอมมิวนิสต์ฉบับแรกของ
 ประเทศไทย⁽⁵⁴⁾ และเสนห์ จามริก ได้อธิบายต่อไปถึงผลของมัน
 ว่า ลักษณะผันผวนทางการเมืองซึ่งเกิดจากกระแสพลังที่พยายาม

แบ่งแยกหลังก้าวหน้า ซึ่งมาจากหลาย ๆ ฝ่ายด้วยกัน และมีหลัง บันทึบน้อยมากต่อโอกาสและความเป็นไปได้ที่การเมืองไทยจะ พัฒนาไปโดยราบรื่น เพราะความขัดแย้งเหล่านี้ได้ขยายความรุนแรงออกไปจนกระทั่งรัชกาลที่ 7 ต้องทรงสละราชสมบัติ ในปี 2477 ซึ่งเป็นความสูญเสียที่ยิ่งใหญ่สำหรับอนาคตและความเป็นไปได้ของระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย⁽⁵⁵⁾

การโจมตี อ.ปรีดี นั้น ส่วนใหญ่เพราะ**เค้าโครงการเศรษฐกิจ** ซึ่ง ปรีชา เรียกว่า “คนที่ใช้นามปากกาว่า “ประชาธิปไตย”⁽⁵⁶⁾ ซึ่งก็เช่นเดียวกับ เสน่ห์ จามริก⁽⁵⁷⁾ และเดือน นุนาค⁽⁵⁸⁾ ซึ่งทุกคนอาศัยการวิเคราะห์ของ ไสว สุทธิพิทักษ์ เป็นหลัก⁽⁵⁹⁾ ซึ่ง ไสว ได้บรรยายว่า หนังสือชื่อ **บันทึกพระบรมราชวินิจฉัยเรื่อง เค้าโครงการเศรษฐกิจของหลวงประดิษฐมนูธรรม** ถูกนำออกแจกจ่ายโฆษณาเป็นจำนวน 3000 เล่ม ซึ่งเป็นการกระตือรือร้น และลอบตีข้างหลัง ในวันที่ อ.ปรีดี ต้องเดินทางออกนอกประเทศ ส่วนพระบรมราชวินิจฉัยฯ หรือสมุดปกขาว ไสว ได้วิเคราะห์โดยสรุปว่า

1. ถ้อยคำที่ใช้ในหนังสือหายากคาย ไม่ใช่ผู้ที่เจริญแล้ว จึงเป็นคำกล่าวของพระมหากษัตริย์ผู้ทรงไว้ซึ่งคุณธรรมอันประเสริฐมิได้
2. คำวิจารณ์ตั้งแต่ต้นจนจบ เป็นการแสดงออกด้วยเจตนาร้าย วิจารณ์เพื่อทำลาย ไม่ได้เข้าใจคอมมิวนิสต์จริง
3. อาจเป็นการเขียนของพวกขุนนางเก่า ผู้กีดกันอรรชบาลลังคังจนกินครว ประจบสอพลอ ทั้งเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในเวลานั้น เป็นผู้เขียนขึ้น และแอบอ้างนามพระองค์ท่าน
4. อาจเป็นไปได้ ขุนนางที่กุมอำนาจในเวลานั้น หรือเจ้านายบางองค์ที่มีอิทธิพลเหนือพระองค์ท่านใช้วิธีบีบบังคับให้ท่านเห็นดีเห็นชอบ หรือให้ท่านเขียนขึ้น

การกระทำนี้ ส. ศิวรักษ์ ว่าเป็นการกระทำของพระยามโนปกรณนิติธาดา ที่ทำเพราะขัดแย้งกับ อ.ปรีดี ใช้วิธีโจมตีเจ้าของสมุดปกเหลือง จนถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์⁽⁶⁰⁾ ไสวได้พูดถึงผลของสมุดปกขาวว่า ในครั้งนั้นสมุดปกขาวได้ก่อความขบขันให้แก่ราษฎรไทย ผู้ที่มีความรู้ในเรื่องการเศรษฐกิจและชาวต่างประเทศในเมืองไทยเป็นอันมาก เพราะเขารู้ว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจของ ดร.ปรีดี พนมยงค์ นั้น หาใช่เรื่องคอมมิวนิสต์แต่ประการใดไม่⁽⁶¹⁾ แต่ในระดับบุคคลทั่วไป ส. ศิวรักษ์ ให้ความที่ชัดเจนกว่าว่า ยิ่งได้อ่านพระราชกระแสในสมุดปกขาวที่ทรงตอบได้ด้วย ศรัทธาปสาทะในพระบารมีย่อมเป็นเหตุให้เธออยู่ในฝ่ายสถานะเดิมอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะในแวดวงของวัฒนธรรมไทยในหมู่นักกลาง วรณะเวส เราไม่ได้ตัดสินใจที่ตัวเนื้อหา **สาระทางสถิติ**

ปัญหา แต่เราดูว่าใครพูดอะไร เขียนอะไร ถ้าคนสูงส่งเขียนหรือพูด ย่อมชวนเชื่อชวนฟังยิ่งกว่าขุนนางหรือประชาชนธรรมดา แม้ว่าผู้เขียนจะเป็นมันสมองของคณะราษฎรจนได้เป็นรัฐมนตรีแล้วก็ตาม⁽⁶²⁾

ในสมุดปกขาวมีการกล่าวโจมตี โดยนำไปเทียบกับรัสเซียถึง 87 ครั้ง และอ้างถึงหนังสือ **An Economic History of Soviet Russia** อยู่ 4 ครั้ง ทำให้สามัญชนตกใจกลัว โดยอาศัยภาพการกดขี่ของสตาลิน มากกว่าการใช้ปัญหาเข้าใจว่า เค้าโครงการเศรษฐกิจนั้นเสนออะไร สุดท้ายเมื่อ อ.ปรีดีได้เดินทางกลับประเทศ ภายหลังจากการอภิวัฒน์ครั้งที่ 2 โดยพระยาพหลพลพยุหเสนาได้รัฐบาลเผด็จการที่ไสว เรียกว่า **มิวัญญาณัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราช** ตั้งอยู่ในร่าง สิมคำปฏิญาณ หันเหไปจากอุดมคติเสียแล้ว⁽⁶³⁾ แม้จะพิสูจน์ได้ว่า อ.ปรีดี มิได้เป็นคอมมิวนิสต์⁽⁶⁴⁾ เค้าโครงการเศรษฐกิจก็มิได้ถูกนำมาใช้อีกเลย

ดังนั้นการอภิวัฒน์ทางเศรษฐกิจ อันเป็นหัวใจของการอภิวัฒน์ 2475 เพื่อบรรลุ **สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย** จึงไม่สามารถบรรลุเป้าหมายด้วย ประการฉะนี้

ผู้เขียนยุคตอนที่ 2 ไว้เพียงเท่านี้ เพราะรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ หลังจากการเก็บเค้าโครงการเศรษฐกิจไปแล้ว เจตจำนงหลักแห่งการอภิวัฒน์ 2475 ถูกเก็บไปด้วย จึงขอเจาะตรงเข้าสู่ปรัชญาเศรษฐกิจเสียเลยดีกว่า

อนึ่ง เกี่ยวกับการประเมินฐานะทางประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ผู้เขียนได้รับบันทึก (สั้น ๆ) จากคุณสุวินัย ภรณวลัย ซึ่งคงเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจบ้าง ผู้เขียน จึงนำมาต่อท้ายบทความจากความถนัดจากเชิงอรรถ

บทวิเคราะห์ปรัชญาเศรษฐกิจของ อ.ปรีดี พนมยงค์

ในตอนนี้ แรกที่สุดคงต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่า เศรษฐกิจ หรือเศรษฐศาสตร์คืออะไร ซึ่งต้องกระทำใน 2 ระดับ คือ ในความหมายทั่วไป และในความหมายที่ อ.ปรีดี ไซ์ เพื่อจะได้ศึกษาละเอียดเป็นกรณีเฉพาะซึ่งต่างจากในกรณีทั่ว ๆ ไป

กล่าวในความหมายทั่ว ๆ ไป Riddell, Stamos และ Shackel-ford ได้อธิบายว่า เศรษฐศาสตร์ คือ การศึกษาถึงวิธีการจัดการเกี่ยวกับลักษณะของการผลิตและวิภาคกรรมในชีวิตของมนุษย์ มันเป็นการศึกษาวิศวกรรมแห่งการผลิต วิภาคกรรม และการบริโภคสิ่งประดิษฐ์บริการในสังคม และในประเทศที่แตกต่างกัน และศึกษาถึงวิธีการเปลี่ยนแปลงของด้านต่าง ๆ ที่กล่าวมาในตลอดช่วงเวลาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เศรษฐศาสตร์ซึ่งในฐานะแห่งการเป็นสังคมศาสตร์ มันจึงเป็นกระบวนการสะสมความรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับปริมณฑลเฉพาะของชีวิตทางสังคม มันเสาะแสวงหาที่จะช่วยให้มนุษย์ได้เข้าใจถึงระบบเศรษฐกิจของเราในโลกยุคปัจจุบันที่สลับซับซ้อนและน่าสับสน⁽⁶⁵⁾

นักเศรษฐศาสตร์พยายามที่จะจัดและรวบรวมข้อเท็จจริงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในการกระทำเช่นนี้เอง เขาจึงพยายามที่จะค้นให้พบลักษณะร่วมกันแน่นอนในความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่แตกต่างกันของชีวิตทางเศรษฐกิจ ลักษณะร่วมกันนี้เองถ้าหากได้รับการยอมรับว่า เป็นการแสดงออกของความสัมพันธ์ที่แน่นอนในสภาวะปรกติแล้ว ก็จะกลายเป็นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ดังนั้น หน้าของทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ก็คือ เอกสิทธิ์ที่เราจะไปทดสอบด้านเฉพาะของชีวิตทางเศรษฐกิจที่ถูกจำกัด หรือการค้นพบถึงเหล่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันไม่ว่าจะมากหรือ

น้อย และการคาดการณ์ถึงสภาวะทางเศรษฐกิจที่อาจจะเป็นไปได้ในอนาคต⁽⁶⁶⁾

เนื่องจากการที่เศรษฐศาสตร์อยู่ในกลุ่มสังคมศาสตร์ เมื่อได้รับอิทธิพลจากผลกระทบของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ มันจึงได้พยายามที่จะเป็นศาสตร์ที่มีลักษณะทางวิทยาศาสตร์ และมีลักษณะอันแน่นอนหรืออาจเป็นไปได้ ที่จะกล่าวว่า การกระทำเช่นนี้ก็เพื่อที่จะสร้างสังคมที่ดีขึ้นก็ได้ แต่ด้วยความพยายามในการทำเช่นนี้ เศรษฐศาสตร์จึงต้องทำการสำรวจในขอบเขตที่มีลักษณะเนื้อหาเป็นปรัชญามากขึ้น มันจะต้องตระหนักถึงธาตุแห่งอุดมการณ์ของเศรษฐศาสตร์⁽⁶⁷⁾

ปรัชญาเศรษฐศาสตร์มิใช่มีด้านหลัก ที่เป็นตรรกวิทยา หรือญาณวิทยาของวิชาเศรษฐศาสตร์ ทว่าเป็นการตรวจสอบลักษณะของระบบที่แท้จริง ที่อยู่เบื้องหลังและควบคุมสังคมศาสตร์ทั้งปวง มันเป็นการถกเถียงเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ที่ประกอบกับการพิจารณาเป็นพิเศษถึงนโยบายทางเศรษฐกิจ ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์จำเป็นที่จะต้องถูกนำมาพิจารณา และเมื่อมันได้อยู่ในขอบเขตแห่งการตรวจสอบ และด้วยเหตุนี้ปรัชญาจึงได้เข้ามารับรู้ลักษณะแท้จริงอันเป็นรูปธรรมของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และรับรู้ว่า ที่นั่นที่นั่นที่ความต้องการหลักของมนุษย์ได้ถูกรับรู้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ได้ค้นพบอีกครั้งหนึ่ง ถึงสิ่งที่จะที่ได้ถูกลบเลื่อนไปบางส่วนและปริมณฑลของเศรษฐกิจ ว่ามิได้เป็นอิสระโดยพื้นฐาน⁽⁶⁸⁾

ส่วนปัจจุบัน ในศตวรรษที่ 20 เรื่องที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจจะมีลักษณะเด่นของมัน คือแนวความคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งพื้นฐาน หรือความแตกเป็นขั้วของการกระทำของมนุษย์ และการตีความของพวกเขา ตัวอย่างเช่น การตีความเรื่องสาเหตุทางภววิสัย และเจตจำนงทางอัตวิสัย ความต้องการทางกายภาพ และการตัดสินใจที่เกิดจากจิตวิญญาณ ผลประโยชน์เฉพาะตัว และความรับผิดชอบต่อสังคม และแรงจูงใจทางการผลิต และความเสมอภาคทางเศรษฐกิจเป็นต้น⁽⁶⁹⁾ ดังนั้น ในขอบเขตแห่งการศึกษาของปรัชญาเศรษฐศาสตร์

เรามีได้ศึกษาระบบการทำงานของเศรษฐกิจ หรือการตัดสินใจทางศีลธรรม ทว่าสิ่งที่เราศึกษานั้น คือ ประสิทธิภาพทั้งหมดทั้งหลายทั้งหมด ในฐานะที่มันมีความเกี่ยวข้อง และการตีความประสิทธิภาพเหล่านี้ของมนุษย์ ในฐานะที่มันเป็นคำตอบของระบบเศรษฐกิจอันแน่นอน ดังนั้นตามที่ได้กล่าวมาแล้ว การเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจจึงมีรากฐานอยู่บนปฏิสัมพันธ์ของความจำเป็นทางอัตวิสัยและภาววิสัย การตัดสินใจและความจำเป็น และปฏิสัมพันธ์แห่งโอกาสที่เปิดให้และกฎระเบียบทางภาววิสัย ในลักษณะการแห่งปฏิสัมพันธ์เช่นนี้ของลักษณะอัตวิสัยและภาววิสัย ได้ทำให้ตัวเลือกทางอภิปรัชญา สังคม-ปรัชญา และจริยศาสตร์ได้กลายเป็นสิ่งสำคัญอย่างเอกอุ และมีผลในการให้คำตอบแก่ปัญหาในนโยบายเศรษฐกิจ⁽⁷⁰⁾ ตามที่กล่าวมานี้ เศรษฐศาสตร์จึงสามารถถูกจัดแบ่งได้เป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือเศรษฐศาสตร์ และส่วนที่สองคือ เศรษฐศาสตร์การเมือง

เศรษฐศาสตร์ ได้เน้นเกี่ยวกับ การอธิบายสิ่งที่สามารถวัดได้ และการพัฒนาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเหล่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจล้วน ๆ

เศรษฐศาสตร์การเมือง ได้เน้นมากเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจ และสถาบันทางเศรษฐกิจที่มีต่อส่วนอื่น ๆ ของสังคม และพัฒนาการทางสังคม ระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจ มีปฏิภิกิริยาไวต่ออิทธิพล

ของปัจจัยที่ไม่ใช่ทางเศรษฐกิจ เช่น สถาบันทางการเมือง ระบบศีลธรรม อุดมการณ์ และอื่น ๆ ในการกำหนดสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ⁽⁷¹⁾

ผู้เขียนเห็นว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองสามารถให้ความเข้าใจ ที่เข้าใจลึกซึ้งความเป็นจริงมากกว่าเศรษฐศาสตร์บริสุทธิ์ และปรัชญาเศรษฐศาสตร์นั้น ก็มีลักษณะเกี่ยวพันในหลายปริมณฑลเช่นเดียวกับเศรษฐศาสตร์การเมือง และจากนี้ เราลองมาดูการให้ความหมายและการตีความเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ (เศรษฐกิจ) ของ อ.ปรีดี ก่อนที่จะวิเคราะห์หลังไปในระดับรายละเอียด

อ.ปรีดี ได้เริ่มจากความจำเป็นในการดำรงชีพของมนุษย์ คือ ต้องมีชีวิตปัจจัย และชีวิตปัจจัยนี้เองที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่โดดเดี่ยวลำพังได้ เพราะมนุษย์อ่อนแอกว่าสัตว์ แต่มนุษย์มีสมอง สามารถผลิตเครื่องมือในการผลิตชีวิตปัจจัยได้ แต่มนุษย์โดยลำพังคนเดียวไม่อาจผลิตชีวิตปัจจัยตามที่ตนต้องการได้ในทุกกาละ ทุกท้องที่ทุกสภาพแวดล้อม ดังนั้น มนุษย์จึงต้องมีความสัมพันธ์กันอยู่เป็น “สังคม” หรือ “กายทางสังคม” เพื่อผลิตและได้มาซึ่งปัจจัยนั้น⁽⁷²⁾ และการที่ข้าพเจ้ากล่าวถึงชีวิตปัจจัย ว่าเป็นรากอันลึกซึ่งแห่งชีวิตของมนุษย์นั้น ข้าพเจ้ากล่าวในทางวิทยาศาสตร์แห่งสังคมที่ถือว่า สสารเป็นสมมูลฐานของสิ่งทั้งหลายไม่ใช่ถือปรัชญานิยมวัตถุ หรือวัตถุนิยมที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศสเมื่อคริสต์ศตวรรษที่ 18 อันเป็นบ่อเกิดแห่งความเข้าใจผิดของบุคคลจำนวนน้อย ที่นึกว่า ปรัชญาฝ่ายสสารอื่น ๆ ก็จะนิยมวัตถุเช่นกัน⁽⁷³⁾ สังคมของมนุษยชาติประกอบด้วย⁽⁷⁴⁾

ก. เศรษฐกิจ ซึ่งเป็นรากฐานของสังคม

ข. การเมือง เป็นโครงสร้างเบื้องต้นจากรากฐานเศรษฐกิจ ซึ่งสามารถสะท้อนไปยังรากฐานเศรษฐกิจ อำนาจให้เศรษฐกิจดำเนินการผลิตของสังคม

ค. วรรณคดีทางสังคม เป็น “จิตใจที่เกิดขึ้นหรือเพาะขึ้น” จากระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานและจากระบบการเมืองที่เป็นโครงสร้างเบื้องต้น เป็นหลักนำจิตใจของมนุษย์ในสังคมให้ปฏิบัติ

จากเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานของสังคม เรารู้อยู่แล้ว

ว่า การได้มาซึ่งชีวปัจจัยนั้นจำเป็นต้องมีการผลิต การผลิตนั้นจำเป็นต้องมีเครื่องมือในการผลิตกับต้องมีบุคคลที่สามารถใช้เครื่องมือการผลิตและสามารถทำเครื่องมือการผลิตนั้น ทั้งสองสิ่งนี้ประกอบกันเป็นพลังการผลิตของสังคม พลังการผลิตของสังคมมิได้นิ่งงออยู่กับที่ ดังนั้น เมื่อพลังการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ก็ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิตเปลี่ยนแปลงไป⁽⁷⁵⁾

“การเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางการผลิต” หมายถึง การเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การที่มนุษย์จะเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานของสังคมจากระบบหนึ่งมาสู่อีกระบบหนึ่ง ก็เพราะ “พลังการผลิต” ซึ่งประกอบด้วย “เครื่องมือการผลิต” และบุคคลที่สามารถทำและใช้เครื่องมือนั้น ได้พัฒนาเปลี่ยนแปลงขึ้นก่อน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิต (ทางเศรษฐกิจ) ให้สอดคล้องกัน มิฉะนั้นวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจก็เกิดขึ้น⁽⁷⁶⁾

ถ้าพลังการผลิตเปลี่ยนแปลงไปแล้ว ความสัมพันธ์การผลิต และระบบการเมืองไม่เปลี่ยนแปลง คือระบบเศรษฐกิจคงที่อยู่ บุคคลและราษฎรที่ก้าวหน้าก็อาจนึกกัน ทำการเปลี่ยนระบบการเมืองขึ้นก่อน เพื่อใช้อำนาจการเมืองเปลี่ยนความสัมพันธ์การผลิตทางเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับการพัฒนาของ “พลังการผลิต” ซึ่งสามารถแก้วิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของปวงชนแห่งสังคมได้⁽⁷⁷⁾ ส่วนปัญหาการเปลี่ยนแปลงนั้นจะเป็นไปโดยสันติหรือไม่ อ.ปรีดีอธิบายว่า ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นปรารถนาวิธินันติ ถ้าเราพิจารณาประวัติศาสตร์ในอดีตและที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบัน ก็จะเห็นว่า การที่มนุษย์ของบางประเทศใช้วิธีที่ไม่สันติในการเปลี่ยนแปลงนั้น ก็เพราะ ระบบสังคมเก่าได้กีดกันทางนิตินัย หรือพฤตินัย หรือทั้งสองทาง มิให้มนุษย์ใช้วิธีสันติได้ มนุษย์จึงจำเป็นต้องใช้วิธีไม่สันติ พลังแห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคมหนึ่ง ๆ ก็คือพลังของมวลราษฎรแห่งสังคมนั้น ๆ นั่นเอง คือ ราษฎรส่วนมากที่ได้รับความอึดอัดขัดสน และถูกกดขี่เบียดเบียน จึงต้องการหลุดพ้นจากการนั้น อันเป็นวิสัยตามธรรมชาติของมนุษย์⁽⁷⁸⁾

ดังนั้นเอง ที่ อ.ปรีดี ได้อธิบาย การเปลี่ยนแปลง

(อภิวัตน์) 2475 ว่า ต้องเป็นไปเช่นนั้น เพราะกายภาพของสังคมเปลี่ยนแปลงล่าช้าเกินสมควรกว่าการเปลี่ยนแปลงทางชีวปัจจัยของสังคม (เศรษฐกิจ)⁽⁷⁹⁾ และเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ว่า ถ้าหากรัฐธรรมนูญอันเป็นแม่บทแห่งกฎหมายสอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจนั้น วิกฤติการณ์ทางสังคมก็ไม่เกิดขึ้น และประเทศชาติก็ดำเนินก้าวหน้าไปตามวิธิต่างวิวัฒนาการ (Evolution) อย่างสันติ ถ้าหากรัฐธรรมนูญไม่สอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจของสังคม วิกฤติการณ์ก็ต้องเกิดขึ้นตามกฎธรรมชาติแห่งข้อขัดแย้งระหว่างสองสิ่งที่เป็นปฏิปักษ์กัน⁽⁸⁰⁾

จากข้อเขียนที่ประมวลขึ้นมา เพื่อเข้าใจแนวความคิดเรื่องเศรษฐกิจของ อ.ปรีดี เราจะพบว่ามีการพาดพิงไปถึงเรื่องอื่น ๆ อีกเช่น

ก. อภิปรัชญา ธรรมชาติของมนุษย์, กฎธรรมชาติ
ข. ปรัชญาสังคม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์
รูปการณ์ของสังคม

ค. จริยศาสตร์ ความยุติธรรม ความชอบธรรมในการเปลี่ยนแปลงระบบ การแยกการวิเคราะห์ออกแนวนี้สอดคล้องกับการแยกของ Surányi-Unger แต่รายละเอียด (การจำกัดความหมาย) แตกต่างกัน⁽⁸¹⁾ แต่ก็ยังดีกว่าการศึกษาของ Joan Robinson ที่อาศัยแนวปรัชญาปฏิฐานนิยม ปฏิเสธอภิปรัชญาแต่มีลักษณะเด่นเรื่องจริยศาสตร์⁽⁸²⁾ ด้วยข้อคิดที่ได้จาก Robinson ผู้เขียนจึงไม่วิเคราะห์ตัวสมมุติฐานที่ใช้ เช่น อภิปรัชญาที่ใช้ นั้นมีจริงหรือ ปรัชญาสังคมนั้นถูกต้องหรือ และจริยศาสตร์นั้นดีจริงหรือ ทั้งนี้เพราะ ในขั้นสุดท้ายแห่งการวิเคราะห์ เราจะไม่เหลืออะไรอยู่เลย เช่น แนวปฏิฐานนิยมปฏิเสธอภิปรัชญาทั้งหมด พวก Emotivism ปฏิเสธจริยศาสตร์เพราะว่าเป็นส่วนของจิตวิทยา ปรัชญาสังคมนั้นก็ถกเถียงกันไม่จบสิ้นของ 2 แนวทางความคิดคือ ปัจเจกชนวิัจักษณ์มรรควิธี และแนวศึกษาแบบมองทั้งสังคม ดังนั้น ผู้เขียนขอเสนอเพียงเป็นการศึกษาสิ่งที่ อ.ปรีดี นำเสนอ และการให้เหตุผลของข้อเสนออื่น ๆ เป็นด้านหลัก และการวิเคราะห์วิจารณ์จะอยู่ในตอนที่ 4

ก. อภิปรัชญาในปรัชญาเศรษฐกิจ ของ อ.ปรีดี พนมยงค์

อภิปรัชญาที่เป็นแก่นหลักของแนวความคิดทั้งหมดก็คือ แนวความคิดเรื่อง ประดิการ และวิวรรตการ ที่มีข้อเสนอมูลฐานว่า

“สิ่งทั้งหลายในโลกนี้เป็นอนิจจัง
ไม่มีสิ่งใดหนึ่ง คงอยู่กับที่
ทุกสิ่งทุกอย่างมีอาการเคลื่อนไหว
เปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่หยุดยั้ง”

สสาร พืชพันธุ์รุกขชาติ สัตวชาติ และมนุษยชาติ ทั้งปวงรวมทั้งสังคมเป็นไปตามกฎนี้⁽⁸³⁾ สังคมมนุษย์มีวิวรรตการ โดยเกิดจากการเปลี่ยนแปลงไปของพลังการผลิตดังได้กล่าวมาแล้ว มนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องการปลดปล่อยความทุกข์ยาก⁽⁸⁴⁾ ทั้งในทางเศรษฐกิจ และทางการเมือง (อันนี้ดูได้จากประวัติศาสตร์การต่อสู้ของมนุษย์กับสภาพธรรมชาติ และกับมนุษย์ด้วยกันเอง) ความสัมพันธ์ดังกล่าวอยู่นอกเหนือตัวมนุษย์ และเป็นกาว-วิสัย เป็นความสัมพันธ์ที่แน่นอนไม่หยุดนิ่ง⁽⁸⁵⁾ และก้าวหน้าไปสู่ระบบใหม่ที่ก้าวหน้ายิ่งขึ้นเสมอ⁽⁸⁶⁾

หากดูในเค้าโครงการเศรษฐกิจ จะพบว่า อ.ปรีดีกล่าวว่า เงินนั้นไม่ใช่สิ่งที่เที่ยงแท้ อันจะเป็นประกันการดำรงชีวิตของท่านได้ (น.175)⁽⁸⁷⁾ ความไม่เที่ยงแท้ใน

ทางเศรษฐกิจเป็นอยู่เช่นนี้ จึงมีนักปราชญ์คิดแก้โดยวิธีให้รัฐบาลประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร... การประกันนี้ย่อมพิเศษยิ่งกว่าการสะสมเงินทอง เพราะเงินทองนั้นเองก็ย่อมเป็นของไม่เที่ยงแท้ ดังได้พรรณามาแล้ว (น.176) รัฐบาลจึงได้ออกพระราชบัญญัติว่าด้วยการประกันความสุขสมบูรณ์ของราษฎร (น.177) ข้าพเจ้าประสงค์ให้มนุษย์เป็นมนุษย์ยิ่งขึ้น ปราศจากการประทุษร้ายต่อกัน อันเนื่องจากเหตุเศรษฐกิจ (น.213) และได้อ้างถึงพัฒนาการของสังคมมาถึงยุค พระศรีอารยย์ ว่าสิ่งที่ราษฎรทุกคนพึงปรารถนา คือความสุข ความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า ศรีอารยยะ ก็จะไม่บังเกิดแก่ราษฎรโดยฉันทันหน้า ใจนเล่าพวกเราที่ได้พร้อมใจกันไขประตูปิดช่องทางให้แก่ราษฎรแล้ว จะรีๆ รอ ๆ ไม่นำราษฎรต่อไปให้ถึง ดันกลบพดกษ ซึ่งราษฎรจะได้เก็บผลเอาจากต้นไม้ นั่น คือ ผลแห่งความสุขความเจริญ ดังที่ได้มีพุทธทำนายกล่าวไว้ในเรื่องศาสนา พระศรีอารยย์ (น.241)

อนึ่ง อ.ปรีดี เคยอธิบาย กฎแห่งประดิการ และวิวรรตการไว้ โดยอาศัยทฤษฎีโดมิโนส์ ที่เป็นการโฆษณาชวนเชื่อของเศรษฐกิจอเมริกันในการต่อต้านการอภิวัฒน์สังคมนิยม โดยเทียบกับการอภิวัฒน์, กระฎุมพีในยุโรปว่า เป็นทฤษฎีโดมิโนส์เช่นเดียวกัน คือ เป็นการโคจรมาของระบบประชาธิปไตยที่ไม่อาจขัดขวางไว้ได้ การโคจรนี้จะดำเนินต่อไปตามเส้นทางของตน และการณ์ดังนั้นก็เช่นเดียวกับการอภิวัฒน์ต่อต้านระบบมรณานุกาพ⁽⁸⁸⁾

เมื่ออภิปรัชญาในการมองสังคมเป็นดังเช่นที่ได้ยกมาให้เห็นแล้ว ด้านเกี่ยวกับมนุษย์เล่า เป็นเช่นไรผู้เขียนขอใช้ข้อมูลจาก ประกาศของคณะราษฎร ในวันที่ 24 มิถุนายน 2475 ที่ อ.ปรีดี มีส่วนอย่างสำคัญในเหตุการณ์นั้น เราพอสรุปได้ว่า

1) มนุษย์มีความเท่าเทียมกันโดยพื้นฐาน มีความต้องการเช่นเดียวกัน ดังคำกล่าวว่า “การที่ราษฎรช่วยเหลือคณะราษฎรนี้ เท่ากับราษฎรช่วยประเทศชาติ และช่วยราษฎร บุตรหลาน เหลน ของตนเอง ประเทศจะ

มีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมมูล ราษฎรจะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะมีงานทำไม่ต้องอดตาย ทุกคนมีสิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ข้า เป็นทาสของพวกเจ้า หมดสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่งที่ทุกคนพึงปรารถนาคือความสุขความเจริญอย่างประเสริฐ ซึ่งเรียกกันเป็นศัพท์ว่า “ศรีอาริยะ” นั้น ก็จะพึงบังเกิดขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า” และ “...มิหนำซ้ำ กล่าวคำหมิ่นประมาทราษฎรผู้มีบุญคุณ เสียเกียรติยศให้พวกเจ้าได้กิน ว่าราษฎรจะมีเสียงในการเมืองไม่ได้ เพราะราษฎรยังโง่ คำพูดของพวกรัฐบาลเช่นนี้ใช้ไม่ได้ ที่ราษฎรรู้เท่าไม่ถึงเจ้านั้น ไม่ใช่เพราะโง่ เพราะขาดการศึกษาที่พวกเจ้าปกปิดไว้ไม่ให้เรียนเต็มที่ เพราะเกรงว่าเมื่อราษฎรได้มีการศึกษา ก็จจะรู้ความชั่วร้ายที่ทำไว้ และคงจะไม่ยอมให้ทำนาบนหลังคน”(89)

2) ราษฎรเป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ กล่าวคือ “ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ประเทศมีอิสรภาพพ้นมือจากข้าศึก”(90)

3) การที่ทุกคนเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกันนั้น การปกครองต้องเป็นประชาธิปไตย มีรัฐสภา (แม้จะไม่กล่าวว่าเป็นประชาธิปไตยโดยตรง) กล่าวคือ “...คณะราษฎรเห็นว่า การที่จะแก้ความชั่วร้ายนี้ได้ก็โดยที่จะต้องจัดการปกครองโดยมีสภา จะได้ช่วยกันปรึกษาหารือ หลาก ๆ ความคิด ดีกว่าความคิดเดียว”(91) และ “การบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรนี้ เป็นจุดประสงค์อันยิ่งใหญ่ของข้าพเจ้าในการทำการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ข้าพเจ้ามิได้ปรารถนาที่จะเปลี่ยนพระเจ้าแผ่นดินองค์เดียวมาเป็นหลายองค์ ซึ่งเป็นการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่เปลือกนอกเท่านั้น ข้าพเจ้ามุ่งต่อสาระสำคัญคือ “บำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎร” และถือว่า รัฐธรรมนูญเปรียบประดุจกุญแจที่จะไขประตูเปิดช่องทางให้ราษฎรมีส่วนมีเสียงในการปกครอง จัดให้ถูกต้องตามความต้องการของคน...” (น.173-174)

ดังนั้น ทักษะเช่นนี้ การเมืองจึงจำเป็นต้องเป็นแบบ

ประชาธิปไตย เพราะทุกคนเท่าเทียมกัน ไม่มีใครเป็นเทวดาที่วิเศษกว่าใคร ผู้ที่เป็นรัฐบาลโดยผ่านการเลือกผู้แทน โดยรัฐสภามีหน้าที่นำราษฎรไปสู่ความสุขสมบูรณ์ มิใช่หาผลประโยชน์ใส่ตัวและพวกพ้อง

ข. ปรัชญาสังคมในปรัชญาเศรษฐกิจของ อ.ปรีดี พนมยงค์

ปรัชญาสังคมของ อ.ปรีดี จะเน้นให้มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ที่ต้องอาศัยอยู่ด้วยกันเพิ่มผลิตชีวปัจจัยดังได้กล่าวมาแล้ว มนุษย์ไม่สามารถอยู่อย่างโดดเดี่ยวลำพัง กระทำทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตนเอง เมื่อมนุษย์เข้าสู่ความสัมพันธ์กันในยุคแรก ทำให้ระบบสังคมนั้นมีสาระสำคัญคือ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการผลิตชีวปัจจัย(92) ซึ่งยังไม่มีวรรณะ หรือฐานันดร หรือชนชั้น จึงไม่จำเป็นต้องมีอำนาจรัฐ(93) ต่อมามนุษย์เริ่มผลิตชีวปัจจัยได้มาก คนเริ่มไม่ต้องทำการผลิตชีวปัจจัยทุกคน และมีการเห็นแก่ตัวมากขึ้น จึงได้เกิดเป็นวรรณะ หรือฐานันดร หรือชนชั้นขึ้น นั่นก็คือ เป็นการแบ่งสมาชิกแห่งสังคมตามฐานะและวิถีดำรงชีพแห่งสภาพความเป็นอยู่ทางชีวปัจจัยในสังคม(94) อำนาจรัฐเข้ามามีบทบาทในระบบสังคมตั้งแต่นั้นมา จะเห็นได้ว่าอำนาจรัฐเป็นเครื่องมือของวรรณะที่ปกครองในสังคมที่สมาชิกแบ่งวรรณะต่าง ๆ(95)

ผู้เขียนคิดว่า สิ่งที่สะท้อนปรัชญาสังคมของ อ.ปรีดี ได้ชัดเจนที่สุด คือ แนวความคิดเรื่อง สหกรณ์ สหกรณ์ของ อ.ปรีดี คือ สหกรณ์สังคมนิยม ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของปรัชญาสังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย ที่เกิดจากการจัดตั้งกันเองของราษฎร และปกครองของเขาเอง แต่เรามีที่ปรึกษาเทศบาล ตอนนั้นมี การอบรม แต่ทีหลังเขาเลิกเสียแล้ว อ.ปรีดีได้แจ้งความแตกต่างกับสหกรณ์ครั้งก่อน ๆ ว่าเราก้าวหน้าไปกว่าคุณ รู้ว่าครั้งสมบูรณ์ณาญาสิทธิราชเขามืออะไรบ้าง เขามีแต่สหกรณ์ความคิดเป็นสำคัญ รวมกันแล้วก็ไปกู้เงินแล้วก็เอามาใช้หนี้ที่ชาวนาเป็นลูกหนี้อยู่โดยมากรูปหนึ่ง แต่ของเรามีสหกรณ์ทั้งสหกรณ์การผลิตและทุกรูปเศรษฐกิจ-

กิจ ราษฎรก่อตั้งเองโดยรัฐบาลเข้าไปช่วย คือช่วยนำ เพราะเหตุว่า ที่แรกก็ไปสั่งสอนหรือชี้แจงต่อราษฎรเสียก่อน ไม่ใช่ไปถึงก็ไปบังคับให้ทำ คุณต้องเข้าใจนะ คำโครงการมันเป็นคำ ๆ ภายในเวลาอันสั้น ผมได้บอกว่าเป็นขั้นหลักการเสียก่อน แล้วตั้งกรรมการร่างโครงการ แต่เขาหาว่าเป็นโครงการไปเสียเลย เลยตกใจหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์อะไรไป⁽⁹⁶⁾ ก่อนที่จะไปไกลกว่านี้ เราต้องรู้เสียก่อนว่าสหกรณ์สังคมนิยมคืออะไร

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้อธิบายหลัก 5 ประการของสหกรณ์สังคมนิยมไว้ว่า⁽⁹⁷⁾

- (1) ใช้รูปแบบสหกรณ์หลายประเภท
 - (2) การเปลี่ยนแปลงให้เป็นสหกรณ์ต้องใช้หลักการความสมัครใจ
 - (3) ต้องเริ่มต้นจากรูปแบบสหกรณ์ที่ง่ายที่สุด เช่น การจำหน่าย
 - (4) รัฐเข้ามาช่วยทางการเงิน การจัดการ และความรู้อ
 - (5) เข้าสู่สหกรณ์การผลิตขนาดใหญ่ ซึ่งดูเหมือนว่าแบบจำลองนี้เป็นขั้นสุดท้ายใน “เค้าโครงการเศรษฐกิจ”
- แต่ ปรีชา ได้วิจารณ์เรื่องนี้ไว้ว่า ข้อ 2 และ 3 นั้นไม่ปรากฏอยู่ในเค้าโครงการเศรษฐกิจ ดังนั้น แบบจำลองในเค้าโครงการ เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ “สหกรณ์สังคมนิยม” ตามที่ อ.ปรีดี มองในบั้นปลายชีวิต

แบบจำลองในเค้าโครงการนี้ เป็น ระบบสังคมนิยมโดยรัฐ คือ เป็นสังคมนิยมที่เน้นความสามารถของกลุ่มผู้นำในการบริหาร นักวิชาการ นักวางแผน เน้นการใช้สถาบันส่วนกลางของระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบเศรษฐกิจเช่นว่านี้ โดยจะทำให้ราษฎรกลายเป็นข้าราชการของประชาคมเศรษฐกิจสมัยใหม่ซึ่งเป็นการสร้างระบบราชการที่ใหญ่โตที่สุดในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทั้งปวง แต่หน้าที่ของระบบราชการนี้มีไว้เพื่อราชการ หากเพื่อสร้างสังคมนิยม คือ ให้มีหน้าที่ใหม่เกิดขึ้นมา⁽⁹⁸⁾ ปรีชาได้วิจารณ์ว่า อ.ปรีดี (ในยุคแรก) ให้ความสำคัญกับเสรีภาพในแบบจำลองน้อย

เกินไป เสรีภาพเป็นเสรีภาพที่ถูกจัดตั้ง ความสมานฉันท์ในสังคมเกิดจากการวางแผนและจากข้างบน⁽⁹⁹⁾ และยังได้กล่าวอีกว่า หลักการอันนี้ ในความเป็นจริงที่ปฏิบัติกันอยู่ก็คือ บังเจกชนไม่มีเหลืออยู่เลย บังเจกชนได้สูญสลายไป รัฐแทนที่จะสูญสลายกลับยังมีอำนาจมากขึ้น ซึ่งแนวความคิดนี้ผมคิดว่าปรากฏอยู่ใน “เค้าโครงการเศรษฐกิจ” ในระยะเริ่มต้น คือ ท่านอ.ปรีดี บอกว่า ราษฎรยังไม่พร้อม เราจึงต้องนำราษฎรไปสู่โลกพระศรีอารย์ พอไปถึงโลกพระศรีอารย์แล้ว ก็คงจักต้องนำต่อไปอีกเรื่อย ๆ⁽¹⁰⁰⁾

ก่อนที่จะถกเถียงกันเรื่องแนวความคิดเรื่องสหกรณ์ของ อ.ปรีดี แบ่งเป็น 2 ช่วงนั้น จริงหรือไม่ เราหันมาดูก่อนว่า อ.ปรีดีพูดถึงเกี่ยวกับหลักสหกรณ์ว่าอย่างไรบ้าง หลักการก็คือ สมาชิกของสหกรณ์ต้องทำงานตามกำลังความสามารถ เว้นไว้แต่ เจ็บ ป่วย หรือ พิกัด หรือชรา ก็จะได้รับเบี้ยบำนาญ ทุกคนไม่ว่ายากจนอนาถาเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ได้ สมาชิกจะให้เงินเดือนตามอัตราจากสหกรณ์ รูปของสหกรณ์(น.216-217) คือ

- 1) ร่วมกันในการผลิต
 - 2) ร่วมกันในการจำหน่ายและขนส่ง
 - 3) ร่วมกันในการจัดหาของอุปโภคและบริโภค
 - 4) ร่วมกันในการสร้างสถานที่อยู่
- สิทธิในการกำหนดของสมาชิกสหกรณ์ (น.216) เช่น
- 1) อาณาเขตจะมีเท่าใด
 - 2) จำนวนสมาชิก
 - 3) วิธีการในการใช้เครื่องมือและเทคนิค

ผู้เขียนคิดว่า การพิจารณาแนวความคิดเรื่องสหกรณ์ไม่สามารถแยกขาดจากหลักทั่วไปของเค้าโครงการเศรษฐกิจได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ **ให้ราษฎรมีส่วนมีเสียงในการปกครอง** เป็นเป้าหมายสุดท้าย ดังนั้น การมองปัญหานี้ว่ามีกรแยกเป็น 2 ช่วงของความคิด ผู้เขียนคิดว่าไม่ถูกต้อง

ปัญหาคือ ต้องศึกษาแนวความคิดนี้อย่างเป็นพลวัต และเป็นประติการ (dialectic) ของความเป็นจริงที่ปรากฏ และเป็นเป้าหมายที่คาดหวัง นั่นก็คือ เค้าโครงการเศรษฐกิจเป็นการเริ่มต้นจากความเป็นจริงที่ดูเหมือน ปรีชา

เองก็ทราบ คือ

1) **พลังการผลิตยังต่ำ** ฉะนั้นรัฐต้องเร่งรวมศูนย์ทุน และปัจจัยการผลิตต่าง ๆ และวางแผนโดยส่วนกลางจากข้างบนลงมา

2) **ทักษะทางสังคม** หรือจิตสำนึกทางสังคมของผู้ใช้แรงงานนั้น ยังคงมีซากเก่าจากระบบหลงเหลืออยู่ การหล่อหลอมโดยรัฐจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง **นี่คือสาเหตุ 2 ประการ ที่ต้องมีสังคมนิยมโดยรัฐ ในระยะเริ่มต้น**⁽¹⁰¹⁾ แต่ปรีชากลับเอาเป้าหมายมาใช้วัดที่จุดเริ่มต้น คือ “หลักการของสังคมนิยมแนวมนุษยนิยม ที่ว่า มนุษย์ได้แลเห็นพลังปัจเจกชนในตัวของเขาเอง ว่าเป็นพลังทางสังคม และนำพลังนี้ไปจัดตั้งทางด้านเศรษฐกิจร่วมกัน ไม่มีลักษณะทางด้านมุ่งผลประโยชน์ของตัวเอง ทุกคนในประชาคมจะมีโอกาสเป็นมนุษย์ ทุกคนไม่มีโอกาสจะกลายเป็นผู้รวบอำนาจทางเศรษฐกิจ ฉะนั้น ในแนวคิดนี้ การบีบบังคับโดยระบบของสังคมนิยมจึงไม่จำเป็น ประชาคม หรือคอมมูนนั้น ได้กลายเป็นระเบียบของสังคม โดยไม่มีการบังคับขู่เข็ญ”⁽¹⁰²⁾

มนุษย์สร้างประวัติศาสตร์ตามเจตจำนงทั้งหมดเลย หรือ ไม่ใช่แน่ มนุษย์มีเจตจำนง แต่เจตจำนงของเขาในการสร้างประวัติศาสตร์นั้นถูกจำกัดด้วยสภาพภววิสัยที่อยู่นอกเหนือตัวของเขา พันจากเจตจำนงแห่งการกำหนดของเขา การสร้างสังคมนิยมได้กระทำในสูญญากาศ หากเกิดขึ้นในรูปธรรมของพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เป็นจริง ดังนั้น หากกล่าวได้ว่า ให้ราษฎรทั้งหลายขึ้นมากำหนดชะตากรรมของประเทศทันทีหลังจากอยู่ภายใต้ระบอบการปกครองแบบศักดินามาถึง 800 ปี จะมีเป็นการก่ออาชญากรรมไปหรือ

เราจะพบว่า อ.ปรีดี พยายามให้สิทธิในการกำหนดของสมาชิกอยู่แล้ว แต่ยังไม่ครบถ้วนเท่านั้นแค่จะบอกว่าไม่มีเลขนั้นคงไม่ถูกต้อง ดังนั้น จึงไม่แปลกที่อ.ปรีดี ได้กล่าวอธิบายในบันทึกลายแห่งชีวิตเช่นที่ได้ทราบกันแล้ว แต่การนำเป้าหมายมาตรวจสอบการดำเนินการตลอดเวลา ก็เป็นสิ่งที่จำเป็นและขาดไม่ได้ เพราะประวัติศาสตร์ได้พิสูจน์มาหลายครั้งว่า มนุษย์ผู้สร้างประวัติ

ศาสตร์ได้เลือกชัยชนะโดยละทิ้งเป้าหมายไปเสีย แต่ข้อสำคัญที่จะต้องย้ำและเตือนอยู่เสมอคือ ต้องมีทั้งทักษะแบบ **ประติการ** และ **วิวรรตการ** และผู้มุ่งมั่นเปลี่ยนแปลงสังคมต้องมีทักษะที่เป็นทั้ง **สังคมนิยม** (เริ่มจากความ เป็นจริงที่ปรากฏ) และ **จินตนิยม** (มีเป้าหมายที่งดงาม ในการดำเนินงาน)

นอกจากระบบสังคมนิยมที่รากฐานจากสหกรณ์แล้ว มนุษย์ในสังคมนิยมดังกล่าวปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร อ.ปรีดี ได้อธิบายไว้ว่า **มนุษย์ที่เกิดมามีต้องเป็นเจ้าของและถูกหนี้ออกัน** เช่น คนจนนั้นเพราะผู้รวยทำให้คนก็ได้ คนเคยทอผ้าด้วยมือ ครั้งมีเครื่องจักรแข่งขัน คนที่ทอผ้าด้วยมือต้องเลิก หรือคนจนที่รวยเวลานี้ ไม่ใช่รวยเพราะแรงงานของคนเลย เช่น ผู้ที่มีที่ดินมากคนหนึ่งในกรุงเทพฯ ซึ่งแต่เดิมมีราคาน้อยภายหลังที่ดินมีราคาแพง สร้างตึกสูง ๆ ดังนี้ ราคาที่ดินแพงขึ้นเนื่องจากผู้รวย ไม่ใช่เพราะการกระทำของคนอื่น ฉะนั้นจึงถือว่า **มนุษย์ต่างมีหนี้ตามธรรมชาติต่อกัน ซึ่งต้องร่วมกันประกันภัยต่อกัน และร่วมกันในการประกอบเศรษฐกิจ** (น.263)

ผู้เขียนขอตั้งข้อสังเกตว่า หนี้ทางจริยา นั้น มิใช่การบีบบังคับแต่เป็นปัญหาทางศีลธรรม เป็นมโนสำนึกของมนุษย์ว่า มีการละเมิดการเกื้อกูลต่อกันและกัน ให้สมดังที่มีมนุษยภาพในตัวของคน

ก. **ปรัชญาจริยศาสตร์ในปรัชญาเศรษฐกิจของ อ.ปรีดี พนมยงค์**

บางครั้งอาจจะมีผู้สงสัยว่า จริยศาสตร์เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจอย่างไร ความดีไม่เห็นมีอะไรสัมพันธ์กับเศรษฐศาสตร์เลย นี่เป็นทักษะที่ผิดพลาดอย่างใหญ่โตทีเดียว จริยศาสตร์มีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดฐานะของระบบเศรษฐกิจ หรือกล่าวให้กระชับขึ้นอีกก็คือ ในกระบวนการผลิต และการวิภาคผลผลิตให้แก่สมาชิกในสังคม

ระบบเศรษฐกิจใด ๆ ก็ต้องการสิ่งที่มาพิสูจน์ถึงความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของมัน ว่ามันเป็นระบบที่ยุติธรรมแล้วสำหรับทุกคน สิ่งที่มาพิสูจน์มันนี้จะเข้ามา

มีบทบาทต่อมนุษย์ในทางอุดมการ⁽¹⁰³⁾ อุดมการที่ผู้ปกครองมีความชอบธรรมในการปกครอง และผู้ถูกปกครองมีความชอบธรรมที่ต้องถูกปกครอง เช่น ในระบบแบบศักดินาและทาส มีสาระสำคัญคือ เจ้าทาส เจ้าศักดินา ซึ่งเป็นคนจำนวนน้อยในสังคม มีอำนาจบังคับทาสและข้าไพร่ซึ่งเป็นราษฎรส่วนข้างมากของสังคม จำต้องปฏิบัติตามคำสั่งหรือ “สุรัสีหนาท” ของเจ้าทาสเจ้าศักดินา ถ้าไม่เชื่อฟังจะต้องถูกเจ้าทาสและเจ้าศักดินาลงโทษตามอำเภอใจ ระบบทาส และศักดินาจึงเป็นรากเหง้าของระบบเผด็จการที่ปกครองสังคมโดยวิธีการเช่นเดียวกันนั้น อาทิ ระบบฟาสซิสต์ นาซี ระบบเผด็จการทหาร อะไรเล่าคือความชอบธรรมของระบบเหล่านี้ อ.ปรีดี อธิบายว่า เผด็จการทาสและศักดินาใช้วิธีหลอกลวงให้คนส่วนมากของสังคมหลงเชื่อว่า หัวหน้าสังคมเป็นผู้ที่พระเจ้าบนสวรรค์ให้เจดิมมาเกิดในมนุษย์โลก เพื่อปกครองมนุษย์ในยุโรปอ้างว่า เป็น “อภิเทวา” (God) เป็นต้น⁽¹⁰⁴⁾

ดังนั้น การปกครองที่อยู่บนความสัมพันธ์ทางการผลิตทางเศรษฐกิจ ไม่ใช่เพียงแต่ผลิตซ้ำกระบวนการผลิตเท่านั้น แต่ยังคงผลิตซ้ำทางอุดมการของผู้ปกครอง ให้ผู้อยู่ภายใต้การปกครองยอมรับ อันเป็นความรู้สึกร่วมที่ทำให้ระบบสังคมนั้นคงอยู่ ความรู้สึกร่วมนี้ถูกแสดงออกมาในรูปแบบอุดมการ⁽¹⁰⁵⁾ การปลุกฝังอุดมการจะถูกกระทำตั้งแต่เด็ก จนเขาคิดเป็นแบบอื่นไปไม่ได้ หรือที่ Kuhn เรียกว่า เป็น paradigm เป็นตัวกำหนดการคิดการมองปัญหา⁽¹⁰⁶⁾

การอภิวัฒน์ทางสังคม คือ การยึดมั่นในอุดมการใหม่ paradigm อันใหม่ที่วิพากษ์สิ่งเก่า ว่าไม่เป็นธรรม (อยุติธรรม) ต้องมีการจัดระเบียบสังคมใหม่ให้เป็นธรรมนั่นเอง การแตกหักทางอุดมการจะนำไปสู่การแตกหักกับระบบการเมืองและเศรษฐกิจ ภายใต้อำนาจที่อำนาจให้เกิดการอภิวัฒน์ทางสังคม เช่น เกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจ-การเมือง-อุดมการ คือ ภาวะที่เลนินเรียกว่า ผู้ปกครองไม่สามารถปกครองแบบเดิมได้อีกต่อไป และผู้ปกครองก็ไม่ยอมรับระบอบการปกครองเดิมอีกต่อไป เมื่อนั้นแหละการอภิวัฒน์สังคมกลายเป็นสิ่งจำ

เป็น และหลีกเลี่ยงไม่ได้เสียแล้ว ดังเช่น ในประกาศคณะราษฎรที่บอกว่า “ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศของเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้ช่วยกันกู้ให้ประเทศมีอิสรภาพพื้นมือจากข้าศึก” อันเป็นการปฏิเสธอุดมการอันเก่าอย่างชัดเจน คือ เป็นการปฏิเสธทาส-สิทธิโดยตรง และวิกฤติทางเศรษฐกิจก็มีการยกมากล่าวอ้างกันไว้ เช่น “ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร กดขี่ ข่มเหงราษฎร ปกครองโดยขาดหลักวิชาการ ปลอ่ยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม” หรือ “บ้านเมืองกำลังอดคัดฝืดเคือง ชาวนาและพ่อแม่ทหารต้องทิ้งนา เพราะทำแล้วไม่ได้ผล รัฐบาลไม่บำรุง รัฐบาลไล่คนงานออกอย่างเกลื่อนกลาด” ซึ่งให้เห็นสภาพเศรษฐกิจที่วิกฤติได้อย่างชัดเจน อันนี้เองที่ทำให้รัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราชขาด อีสริยสิทธิ์ (hegemony) ที่จะปกครองต่อไป

อุดมการใหม่ที่ประกาศโดยคณะราษฎรที่น่าสนใจ และทำให้เกิดระบบจริยศาสตร์อีกแบบหนึ่ง คือ (จากประกาศคณะราษฎร 6 ประการ) จะต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปลอ่ยให้ราษฎรอดอยาก

จะต้องให้ราษฎรมีสิทธิเสมอภาคกัน (ไม่ใช่ให้พวกเจ้ามีสิทธิยิ่งกว่าราษฎรเช่นที่เป็นอยู่)

จะต้องให้ราษฎรมีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการขั้นต้น

เมื่อประกอบกับข้อความอื่น ๆ จะได้ว่า ราษฎรเป็นเจ้าของประเทศ ราษฎรสร้างประวัติศาสตร์ ราษฎรต้องมีหลักประกันทางเศรษฐกิจ มีสิทธิเสมอภาคกัน มีอิสรภาพ เสรีภาพ อันนำไปสู่การจัดระเบียบทางสังคมใหม่อีกครั้งหนึ่ง นี่แหละคืออิทธิพลของระบบจริยศาสตร์

ภายใต้ระบบจริยศาสตร์ใหม่นี้ อ.ปรีดี ได้เสนอเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจไว้ดังนี้คือ คนทุกคนต้องทำงานได้แยกคนมีเงินหากพิศุจน์ได้ว่าดำเนินกิจการได้ รัฐบาลจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยว แต่คนส่วนใหญ่ที่ยากจน รัฐบาลจะเป็นนายจ้างหางานให้ทำ ราษฎรเป็นข้าราชการของรัฐ

บาล รัฐบาลมาจากการเลือกตั้งที่เป็นประชาธิปไตย ดังนั้น ราษฎรจึงเป็นเจ้าของ ส่วนการกล่าวหาที่ว่า “ใครไม่ทำงานก็ไม่มีกิน” เป็นหลักของคอมมิวนิสต์นั้น อ.ปรีดี ชี้แจงว่า พบในคัมภีร์ไบเบิลของศาสนาคริสต์นั่นเอง คือ คำสั่งสอนของนักบุญชื่อ ปอล ว่า “For also when we were with you, this we declared: that if any man will not work, neither let him eat” และศาสตราจารย์จี๊ด ก็อ้างว่า สุภา-ยิดนี้ขอยืมไปจากเซนต์ปอล (Gide: Communist and Co-operative Colonies, p.26) (น.299) ดังนั้น หลักการนี้จึงไม่ใช่หลักการที่ชี้ได้ว่า เป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่เป็น เพราะเป็นหลักการที่ใช้กันมาก่อนเกิดลัทธิคอมมิวนิสต์เสียอีก

อีกประการหนึ่ง การบังคับให้คนทำงานนั้น ไม่ใช่เป็นการบังคับให้คนที่มิอาชีพอยู่แล้วให้ทำงาน แต่เป็นการป้องกันคนที่เกะกินตามวัด และถ้าเลิกเงินรัฐชูปการเสีย คนก็จะขี้เกียจยิ่งขึ้น ถ้าคนไม่ทำงานประเทศก็ไม่เจริญ ข้าพเจ้าจะใคร่ให้คนเหล่านี้แหละมีอาชีพ และมีได้มีความมุ่งหมายที่จะบังคับให้คนชั้นกลาง (บุรุษจิวส์) ทำงาน (น.293)

คนจำต้องทำงานตามกำลังและความสามารถ (น.215) ซึ่งผลที่ได้รับก็เป็นเช่นเดียวกัน เป็นการเสมอภาคตามกำลังและความสามารถ รัฐบาลเป็นผู้แทนของราษฎร ก็เท่ากับราษฎรได้เป็นเจ้าของเศรษฐกิจทั้งปวงนั้น เมื่อผลแห่งการเศรษฐกิจมีมาก ราษฎรผู้เป็นกรรมกรและข้าราชการก็ได้รับเงินเดือนมากขึ้นตามส่วน รัฐบาลจะไปเกียดกันไว้เพื่อประโยชน์ของใครก็ไม่มีเลย ซึ่งต่างกับเอกชนผู้เป็นเจ้าของโรงงาน ซึ่งเป็นธรรมดาอยู่เองที่เอกชนนั้นจะต้องเกียดกันเอาผลกำไรให้มาก และกดขี่เอารัดเอกรวมกรเอาไว้เป็นประโยชน์ส่วนตัว (น.221)

ความเสมอภาค ก็ย่อมจะมีขึ้นได้ในสิทธิและหน้าที่ ซึ่งนอกจากเสมอภาคกันบนกระดาษ ยังเป็นการเสมอภาคที่จะเข้ารับราชการ แม้จะเป็นในการปกครองและในทางเศรษฐกิจก็ดี ราษฎรจะมีสิทธิเสมอภาคกันในการที่จะไม่อดตาย แต่ไม่ใช่เสมอภาคในการที่คนหนึ่งมี 100

บาท จะต้องรับเอามาแบ่งเท่า ๆ กันในระหว่าง 100 คน คนละ 1 บาท ตามที่นักปราชญ์ในประเทศสยามท่านอ้างว่าลัทธิคอมมิวนิสต์เขาแบ่งกันเช่นนั้น (น.239)

ความเสมอภาคทางเพศ ตามธรรมดาของงานเบา เช่น งานที่เกี่ยวกับการรักษาสถานที่ การเสมียน การเป็นครู การอนุบาลเด็ก การจำหน่ายของอุปโภคบริโภค ให้พยายามผ่อนผันใช้เพศหญิงเว้นแต่จำเป็นจึงใช้เพศชาย แต่ทั้งนี้ ไม่ตัดสิทธิของเพศหญิงมีคุณวุฒิและความสามารถเป็นพิเศษ ที่จะเข้าแข่งขันทำงานในประเภทที่ใช้คุณวุฒิและความสามารถเป็นพิเศษ (น.246)

เสรีภาพ เสรีภาพย่อมจำกัดเพื่อประโยชน์ของราษฎรทั้งหมดด้วยกัน และคณะราษฎรก็ได้ประกาศไว้แล้วว่า เสรีภาพนั้นทำให้เกิดได้เมื่อไม่ขัดกับหลัก 4 ประการดังได้กล่าวข้างต้น แต่เสรีภาพอื่น ๆ ยังคงมี เช่น ในร่างกาย ในทรัพย์สิน ในเคหะสถาน ในการพูด ในการศึกษาอบรม ในการสมาคม เมื่อราษฎรได้มีความสุขภายในเศรษฐกิจแล้ว ราษฎรก็ย่อมมีความสุขสบาย (น.240) เสรีภาพทางการประกอบเศรษฐกิจถูกจำกัดไป ทั้งนี้ เพราะ รัฐบาลถือว่าการประกอบเศรษฐกิจเป็นสาธารณูปโภค (ในขณะที่ก่อนหน้านี้ การบังคับซื้อที่ดินมีบ้างแล้ว เช่น การทำถนน ทางรถไฟ เพราะถือว่าเป็นสาธารณูปโภค) เพราะถ้ารัฐบาลไม่จัดจะเป็นอันตรายต่อราษฎร (น.256)

ความรับผิดชอบ เป็นปัญหาที่ควบคู่กับเสรีภาพ บุคคลมีเสรีภาพก็ต้องมีความรับผิดชอบในการใช้เสรีภาพนั้น และในเค้าโครงการเศรษฐกิจมีบทลงโทษผู้ไม่มีความรับผิดชอบว่า ข้าราชการทั้งหลาย ไม่ว่าประเภทเจ้าหน้าที่ปกครอง หรือกรรมกรในทางเศรษฐกิจของรัฐบาล จะต้องอยู่ในวินัย ทำงานเต็มกำลังและความสามารถในการงานที่ตนทำ ผู้ใดเกียจคร้านจะต้องถูกลงโทษ เช่น ตัดเงินเดือน หรือเพิ่มเวลาทำงาน หรือโทษสถานอื่น ตามที่จะได้มีระเบียบกำหนดไว้ (น.248)

ดังนั้น จะพบว่าความยุติธรรมในความหมายใหม่ จะเน้นหนักด้านเศรษฐกิจ ด้านอื่น ๆ จะมาขัดกับเศรษฐกิจไม่ได้ การวิภาคโภคทรัพย์จะทำตามกำลังและความ

สามารถ (หรือคุณวุฒิ) ไม่มีกาฝากสังคมหรือที่ อ.ปรีดี เรียกว่า พวกคนหนักโลก เพราะคนที่ไม่ทำงานก็ไม่ควรจะได้ของกิน ระบบเศรษฐกิจมีการวางแผน ต่างกับการดำเนินการแบบคนตาบอด (ในคำประกาศของคณะราษฎร) ทำให้ไม่ต้องสูญเสียเวลาทางเศรษฐกิจเนื่องจากการแข่งขัน กำไรที่เข้าสู่รัฐบาลก็กลับไปใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยี ให้ราษฎรได้รับบริการมากขึ้น และลดเวลาทำงานลง ดังนั้น ราษฎรจะมีเวลาศึกษาค้นคว้ามากขึ้น และบรรลุมนุษยภาพสมบูรณ์ในที่สุด และนี่แหละคือ ระบบเศรษฐกิจที่ดี ที่ยุติธรรมต่อสังคมโดยรวม ดังที่ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ได้สรุปเอาไว้ว่า อ.ปรีดี ต้องการให้เกิดประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจที่นอกเหนือไปจากประชาธิปไตยทางการเมือง อันได้แก่⁽¹⁰⁷⁾

1) ให้ราษฎรส่วนข้างมากของสังคมไม่ต้องตกเป็นทาสของคนจำนวนน้อยในการประกอบเศรษฐกิจซึ่งคนส่วนน้อยเหล่านี้ อาศัยอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจและสังคมของตนทำการเบียดเบียนคนส่วนใหญ่

2) ระบบเศรษฐกิจนั้นควรมีหลักการ 3 อย่างด้วยกัน คือ

- (1) ราษฎรจะต้องร่วมมือกันฉันทน์พี่น้อง ออกแรงกาย แรงสมอง ตามความสามารถ
- (2) ผลิตสิ่งอุปโภคให้สมบูรณ์ตามหลักการของการขยายตัวด้านเศรษฐกิจ
- (3) ให้แต่ละคนได้รับตอบแทนด้วยความเป็นธรรม ตามส่วนแรงงานทางร่างกาย และส่วนสมองที่ตนได้กระทำ ผู้ใดออกแรงมากก็ได้มาก ผู้ใดออกแรงน้อยก็ได้น้อย

4

การประเมินคุณค่า : ผลกระทบของปรัชญาเศรษฐกิจต่อสังคมไทย

หากใช้แนวความคิดของ Thomas Kuhn มาเปรียบเทียบแล้ว ก็กล่าวได้ว่า เป็นการปฏิบัติเปลี่ยน

paradigm กันใหม่ทั้งสังคมทีเดียว (เมื่อดูจากตัวเค้าโครงเศรษฐกิจ) แต่การกล่าวกว้าง ๆ เช่นนี้คงไม่มีประโยชน์อะไร ดังนั้น เรามาศึกษารูปธรรมของผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง ๆ จากรูปธรรมทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้น

การอภิวัฒน์ 2475 นั้น เป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เป็นภาพสะท้อนถึงความขัดแย้งที่เป็นจริง ที่เกิดจากการกดขี่ขูดรีดภายในสังคม เป็นการแสดงออกของมนุษย์ที่ตระหนักถึง ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกัน และสิทธิในการกบฏต่อสภาพที่ทำลายความเป็นมนุษย์ และยกย่องคุณค่าของความเป็นมนุษย์เป็นเป้าหมายมิใช่เพียงวิธีการ ดังนั้น จึงไม่แปลกเลยที่ อ.ปรีดี พยายามเสนอให้ใช้รัฐสภาเป็นหนทางในการดำเนินการต่าง ๆ เป็นการใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา การอภิวัฒน์ไม่ใช่ต้องนองเลือดเสมอไป ต้องดูที่สารัตถะแห่งการเปลี่ยนแปลงนั้น และโดยธรรมชาติมนุษยนิยมใช้สันติวิธีอยู่แล้ว (ในทัศนะของ อ.ปรีดี)

ดังนั้นเองที่เป็นจุดอ่อนของการอภิวัฒน์ครั้งนี้ อันที่จริงก่อนจะสรุปในตอน 4 นี้ ต้องทำความเข้าใจกับประเด็นหลัก 2 ประเด็น คือ

1) ประชาธิปไตยสมบูรณ์ อันประกอบด้วย ประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ประชาธิปไตยทางการเมืองและทัศนะทางสังคมที่เป็นประชาธิปไตยซึ่งเป็นหลักนำทางจิตใจ (รายละเอียดโดยพิศดารขอให้ดูจาก ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย หน้า 73-76 หรือ บทความชื่อ “อนาคตของประเทศไทยควรดำเนินไปในรูปใด”)

2) การประเมินผลงานตามหลัก 6 ประการของคณะราษฎร (เช่นเดียวกัน ดูใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย หน้า 354-357 หรือ บทความชื่อ “คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน”)

ผู้เขียนจึงขอเสนอสิ่งใหม่ ที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วนั้น คือ ฐานะทางประวัติศาสตร์ของการอภิวัฒน์ 2475 นั้น เป็นการทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตแบบศักดินาลง อันเป็นการเปลี่ยนวิถีการผลิตโดยดูจาก พ.ร.บ.ว่าด้วยการยึดทรัพย์สินกสิกร พ.ศ.2475 และการชวยยกเลิกส่วย-เงินรัชชูปการโดยประมวลรัษฎ-

ฎากร เมื่อ 1 เมษายน 2482 แต่พึงสังเกตว่า การยกเลิกรัชชูปการนั้น แม้ประกาศเป็นทางการเมื่อ 2482 ก็ตาม แต่ อ.ปรีดี ได้กล่าวถึงการจะยกเลิกครั้งแรกในรายงานการประชุมครั้งที่ 2 ของคณะกรรมการสอบสวนว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่ เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2476 เมื่อทำลายความสัมพันธ์ทางการผลิตอันเก่าลงแล้ว อ.ปรีดี เสนอเค้าโครงการเศรษฐกิจที่ท่านเองเรียกว่า **สังคมนิยมวิทยาศาสตร์ประชาธิปไตย** อันศึกษารายละเอียดได้จาก **เค้าโครงการเศรษฐกิจ** (หรือตอนที่ 3 ในบทรายงานชิ้นนี้)

ข้อเสนอของ อ.ปรีดี ถูกตอบได้อย่างรุนแรง อาจเรียกว่า เป็นการสถาปนาพันธมิตรอันศักดิ์สิทธิ์ (เช่นดังในสงครามครูเสด) เพื่อทำลายข้อเสนอนี้ ผีคอมมิวนิสต์ถูกปลุกขึ้นมาหลอกหลอนคนเป็นครั้งแรก ภาพของรัสเซียถูกนำมาเปรียบเทียบกับเค้าโครงการฯ ถึง 87 ครั้ง พันธมิตรอันศักดิ์สิทธิ์ภายใต้เสื้อคลุมของวิญญานแห่งรัฐบาลสมบูรณาญาสิทธิราช (ศัพท์ของ ใสว สุทธิพิทักษ์) หรือทัศนคติข้างจากระบบทาส และศักดินา (ศัพท์ของ อ.ปรีดี พนมยงค์) ได้ทำลายการก้าวไปข้างหน้าของประวัติศาสตร์ครั้งนี้

วิญญานและทัศนคติข้างนี้ ผิงรากลึกอยู่ในสังคมไทย (ตราบนับต้น) และถูกกระตุ้นให้แสดงออกโดยผู้ที่สนับสนุน เช่น พระยามโนปกรณนิติธาดา พระยาทรงสุรเดช พระยาศรีวิสารวาท จอมพล ป. พิบูลสงคราม หลวงวิจิตรวาทการ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และอีกหลาย ๆ คนที่ยังมีชีวิตอยู่จนถึงปัจจุบัน สิ่งตกค้างนี้เป็นข้ออ่อนของคณะราษฎร ที่ไม่ทำการปฏิวัติวัฒนธรรม (อภิวัฒน์วัฒนธรรม) ดังเช่นในยุโรปที่มีนักปรัชญา เช่น รัสเซีย วอลแตร์ มองเตสกีเออร์ เป็นต้น สภาพการณ์เช่นนี้ทำให้ประชาธิปไตยขาดลักษณะอันครบถ้วน และกระทั่งประชาธิปไตยทางการเมืองอย่างแท้จริงก็ยังไม่มีการนับถือในปัจจุบัน เศรษฐกิจก็มีการผูกขาดตัดตอน ราษฎรส่วนใหญ่ก็ยังอดอยาก ทัศนคติสังคมก็เป็นแบบซากเดนเผด็จการด้วย สื่อการประชาสัมพันธ์ของรัฐ

เช่น วิทยุทหารที่ดำเนินรายการโดยนักวิชาการที่ไร้จริยธรรมต่อสังคมบางคน อาศัยสถานีวิทยุมาหลอกลวงคนทั้งประเทศ เช่น กรณีแก้ไขรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา และกำลังจะมีขึ้นอีกในอนาคต

ถ้าหากจะสรุปด้วยสำนวนของ ส. ธรรมยศ แล้ว ก็คือ อ.ปรีดี มีเลือดเป็นนักกีฬามากเกินไป ถูกลอบทำร้ายครั้งแล้วครั้งเล่า จนกระทั่งต้องพลัดพรากจากแผ่นดินที่รักไปถึงแก่อสัญกรรมในต่างแดนทั้งประเทศที่ท่านรัก และท่านได้ปกป้องรักษาด้วยการเสียชีวิต (เสรีไทย) ไว้ และเป็นไปตามยถากรรม ในกำมือของกลุ่มคนที่รุมลอบทำร้าย อ.ปรีดี

อนุสติเตือนใจจาก ส. ธรรมยศ ก็คือ "การประณามเพื่อนมนุษย์ข้างเดียวซ้ำซาก คุณที่ นสพ.รายวัน 2-3 ฉบับพยายามทำ เป็นการกระทำของโจร ยิ่งเพื่อนมนุษย์เหล่านั้นไม่มีโอกาสตอบ ยิ่งกระหน่ำไม่มีหยุด เป็นความอยุติธรรมร้ายแรง ผิดลักษณะพุทธศาสนิกชน เป็นทินชาติ เป็นพฤติกรรมอันทรามที่สุดเท่าที่ปรากฏในชีวิต"⁽¹⁰⁹⁾

มีผู้ใดจะให้คำตอบได้บ้างว่า ประเทศไทย และราษฎรไทยจะต้องอยู่ในสังคมนิยมประชาธิปไตยแบบกรรมพิน้อยด้วยพัฒนาไปอีกนานเท่าใด

เกี่ยวกับข้อบกพร่องที่ปรากฏอยู่ในงานนี้ (ซึ่งผู้เขียนมั่นใจว่า มี) ผู้เขียนขอฝากไว้ว่า

“นั่นเป็นความไม่สมบูรณ์ (disadvantage) ที่ข้าพเจ้าเองก็ไร้ซึ่งอำนาจที่จะไปเอาชนะ นอกเสียจากให้ผู้อ่าน ซึ่งต้องการแสวงหาสัจธรรมอย่างกระตือรือร้น ได้ตระเตรียมไว้ล่วงหน้าว่า บนหนทางแห่งวิทยาการนั้น จะให้มันราบเรียบดูจรรยาวิธิน่าไม่ และจำเพาะผู้ซึ่งมิได้ขยายหวาดหวั่นต่อหนทางที่จะต้องเป็นฝ่าผาชันเท่านั้นที่จะมีโอกาสบรรลุถึงซึ่งยอดรัตน์ชัชวาล

เชื่อข้าพเจ้าเถิด ท่านประชาชนที่รัก”

คาร์ล มาร์กซ

(จากคำนำสำหรับฉบับภาษาฝรั่งเศส ของ Capital ออกจาก Marx, Karl, Capital, Vol. 1, Penguin Books, 1976 p. 104)

เชิงอรรถ

1. Ernesto Laclau, *Politics and Ideology in Marxist Theory : Capitalism-Fascism-Populism* 2d.ed. (London : Verso, 1977), p.42.
2. *Ibid*, p.42.
3. ดูรายละเอียดใน สมเกียรติ วันทะนะ, *รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435-2475*. (ปาฐกถาทางวิชาการ, สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), 20 หน้า.
4. จิตร ภูมิศักดิ์, *โฉมหน้าศักดินาไทย*. (กรุงเทพฯ : 2522), หน้า 130-131.
5. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 133-134.
6. ทรงชัย ณ ยะลา, ปัญหาการศึกษาวิธีการผลิตของไทยอันเนื่องมาจากทฤษฎีกิ่งเมืองจีนกิ่งศักดินา”, *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง*, ปีที่ 1, ฉบับที่ 2, หน้า 29.
7. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 27-28.
8. จิตร ภูมิศักดิ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 199-201.
9. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจังของสังคม”, ใน *อนุสรณ์นายปาล พนมยงค์*, (กรุงเทพฯ : 2525), หน้า 168.
10. ปรีดี พนมยงค์, “จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่”, ใน *ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526), หน้า 400.
11. ทรงชัย ณ ยะลา, *เรื่องเดิม*, หน้า 90 (เชิงอรรถที่ 36) อ้างถึง David Elliott, *Thailand : Origins of Military Rule*, with foreword by Malcolm Caldwell, (London : Zed Press., 1978).
12. ปรีดี พนมยงค์, “เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร”, ใน *ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย*, หน้า 454.
13. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจัง...”, หน้า 172.
14. จะเห็นว่า ทรงชัยก็คิดเช่นเดียวกับผู้เขียน ดู ทรงชัย ณ ยะลา, *เรื่องเดิม*, หน้า 31.
15. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน นครทิพย์ นาดสุภา และ สุธี ประศาสน์เศรษฐ์, “ระบบเศรษฐกิจไทย ค.ศ. 1851-1910”, ใน *วิวัฒนาการทุนนิยมไทย*, (กรุงเทพฯ:2523), หน้า 1-47.
16. ปิยะฉัตร ปิยะวรรณ, *การยกเลิกระบบไพร่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ระหว่าง พ.ศ. 2411-2453*, เอกสารทางวิชาการหมายเลข 2/010, 2524, มูลนิธิโครงการตำราฯ. หน้า 108.
17. แล ดิลกวิทยรัตน์, “วิธีการผลิตแบบเอเชีย”, *วารสารธรรมศาสตร์*, ปีที่ 9, เล่มที่ 1 (ก.ค.-ก.ย. 2522), หน้า 97.
18. สมเกียรติ วันทะนะ, *เรื่องเดิม*, หน้า 4.
19. กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ก.8.2/14, *กรมพระจันทบุรีนฤนาถกราบบังคมทูลสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว* ที่ 160/17617 ลงวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2464.
20. ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พรเพ็ญ อันตระกูล, “การใช้จ่ายเงินแผ่นดินในสมัยพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว”, *วิทยานพนธ์อักษร-ศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2517, หน้า 184 อ้างถึงเอกสารไทยคดี 371/9250.
21. Laclau, *op. cit.*, p.42-43.
22. ไสว สุทธิพิทักษ์, *ดร.ปรีดี พนมยงค์*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ : 2526), หน้า 54-55 (เน้นโดยผู้อ้าง).
23. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 56.
24. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 57.
25. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 59.
26. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 60.
27. *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 62-65.

28. ในการประชุมอภิรัฐมนตรีสภา ครั้งที่ 2 พระปกเกล้าทรงชี้ให้เห็นว่า การตั้งสภาดังกล่าวมีไว้เพื่อตรวจสอบอำนาจกษัตริย์ในกรณีที่ได้กษัตริย์ไม่ได้มาปกครอง ซึ่งพระองค์ถือว่า เป็นอันตรายต่อราชวงศ์อย่างยิ่ง ดูรายละเอียดใน เบนจามิน เอ. เบทสัน, **อวสานของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม**, วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก มหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ ค.ศ. 1977 หน้า 123 (ภาษาอังกฤษ).
29. ปุยเมฆ คงป่าเหมี้ยง, “ทหารกับการเปลี่ยนแปลง 2475”, **ปาจารย์สาร** ปีที่ 8 ฉบับที่ 3, หน้า 35-36.
30. ข้อความและเชิงอรรถที่ 28-29 อ้างจาก เสกสรรค์ ประเสริฐกุล “ความจำเป็นทางประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหว 24 มิถุนายน 2475”, **วารสารธรรมศาสตร์** ปีที่ 11 เล่มที่ 2 (มิ.ย. 2525) หน้า 63 และ 68.
31. กจร. ร.7 สป.2.47/32 เล่ม 3, “บันทึกเรื่องการปกครอง”, **พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง ดร. ฟรานซิส บีเชอร์** 23 กรกฎาคม ถึง 1 เมษายน 2469 อ้างในมนัสชัย นำทรงพล, “สาเหตุการปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475”, **ปาจารย์สาร** ปีที่ 8, ฉบับที่ 3, หน้า 20.
32. ปรีดี พนมยงค์, **ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์**, อาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สัมภาษณ์ **รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์**, (โครงการ “ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย”, 2526), หน้า 19-20.
33. เสน่ห์ จามริก, ปาฐกถา “ปรีดี พนมยงค์ ในกระแสการพัฒนาทางการเมืองไทย”, **ปาจารย์สาร**, ปีที่ 10, ฉบับที่ 2, หน้า 22.
34. มนัสชัย นำทรงพล, **เรื่องเดิม**, หน้า 16.
35. ดูรายละเอียดใน แถมสุข นุ่มนนท์, **กบฏ ร.ศ. 190 ยังเตอร์กรุ่นแรกของเมืองไทย**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรื่องศิลป์, 2522).
36. ดูรายละเอียดใน มนัสชัย นำทรงพล, **เรื่องเดิม**, หน้า 17-23.
37. ปรีดี พนมยงค์, **ชีวประวัติย่อของนายปรีดี พนมยงค์**, (โครงการ ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, 2526), หน้า 17.
38. ไสว สุทธิพิทักษ์, **เรื่องเดิม**, หน้า 74, พบอีกครั้งหน้า 110.
39. ปรีดี พนมยงค์, “รายงานการประชุมกรรมการพิจารณาเค้าโครงการเสถกิจแห่งชาติ”, ใน **ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย**, หน้า 263.
40. ปรีดี พนมยงค์ “ความเป็นมาของศัพท์ไทย ปฏิวัติ ‘รัฐประหาร’ วิวัฒนาการ ‘อภิวัฒน์’”, ใน **ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย**, หน้า 44-45.
41. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 54-55.
42. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 55 อ้างถึงข้อความในหน้า 49-51.
43. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 56-57
44. ไสว สุทธิพิทักษ์, **เรื่องเดิม**, หน้า 72.
45. ทรงชัย ณ ะลา, **เรื่องเดิม**, ดูรายละเอียดหน้า 11-14.
46. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 41-47.
47. สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “สังคมไทย : จาก ‘ศักดิ์นา’ สู่ ‘ทุนนิยม’” **วารสารธรรมศาสตร์**, ปีที่ 11, เล่มที่ 2 (มิ.ย. 2525), หน้า 142-143.
48. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นมาของศัพท์ไทย...”, หน้า 49.
49. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจังของสังคม”, หน้า 168-169.
50. ปรีดี พนมยงค์, “คำชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับมีผู้โฆษณาอ้างว่า นายตันชีวเม้ง และคณะนายทุน สนับสนุนคณะราษฎร” ใน **ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์**, หน้า 78 (เน้นโดยผู้อ้าง).
51. ปรีดี พนมยงค์, “ทัศนะ ดร.ปรีดี ต่อสภาการเมืองไทยปัจจุบัน” ใน **รัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์ ชีวประวัติของประเทศไทย**, (กรุงเทพฯ : 2526), หน้า 76.
52. ปรีดี พนมยงค์, “ปาฐกถาของนายปรีดี พนมยงค์” 28 กรกฎาคม 2516, ใน **สุพจน์ ดำนดระกุล, ปรีดี พนมยงค์ พุดถึงกรรม สวรรคต และปัญหาของชาติ**, (กรุงเทพฯ : 2521), หน้า 163.

53. ปรีดี พนมยงค์, “จงพิทักษ์เจตนารมณ์ประชาธิปไตยสมบูรณ์ของวีรชน 14 ตุลาคม”, ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, หน้า 418.
54. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, “ปรีดี พนมยงค์ กับแนวความคิดทางเศรษฐกิจ” วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง, ปีที่ 3, เล่มที่ 2, หน้า 50.
55. เสน่ห์ จามริก, เรื่องเดิม, หน้า 28.
56. ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, เรื่องเดิม, หน้า 57, 58.
57. เสน่ห์ จามริก, เรื่องเดิม, หน้า 28.
58. เดือน บุนนาค, ท่านปรีดี รัฐบุรุษอาวุโส:ผู้วางแผนเศรษฐกิจไทยคนแรก, (กรุงเทพฯ : 2517), หน้า ๓.
59. ไสว สุทธิพิทักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 274-276.
60. สุลักษณ์ ศิวรักษ์, “ปรีดี ที่ข้าพเจ้ารู้จัก”, ใน ปรีดี พนมยงค์: แกร่งกล้าทุกสมัย, (กรุงเทพฯ : 2528), หน้า 83.
61. ไสว สุทธิพิทักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 277.
62. สุลักษณ์ ศิวรักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 83.
63. ไสว สุทธิพิทักษ์, เรื่องเดิม, หน้า 124-125 และ 108 ในกรณีเดียวกันนี้ อ.ปรีดี ได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้ามีความคิดที่ไม่ได้วิจารณ์ให้ลึกซึ้งว่า พระยามโนปกรณัมเป็นบุคคลที่มีซากความคิดแห่งระบบเก่าเหลืออยู่มาก แต่ข้าพเจ้าขอให้ความเป็นธรรมแก่พระยามโนปกรณัมว่า ถ้าโดยลำพังท่านเพียงผู้เดียวแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะกระทำการได้รัฐธรรมนูญประชาธิปไตย หากท่านได้รับความสนับสนุนจากบางส่วนของคณะราษฎรเอง ที่มีทัศนคติอันเป็นซากตกค้างมาจากระบบเก่า และบุคคลอื่น ๆ ที่เป็นขุนนางเก่าที่ได้รับเชิญให้เข้าร่วมรัฐบาล” ใน “จงพิทักษ์เจตนารมณ์...”, หน้า 423.
64. ในประเด็นนี้มี 2 ขั้นตอน คือ 1/ ผลการสอบสวนของคณะกรรมการ 2/ การรับรองผลของคณะกรรมการ ในขั้นตอนแรก ผลการสอบสวนสรุปว่า อ.ปรีดี ไม่มีมลทินเป็นคอมมิวนิสต์ จาก(สำเนา) “รายงานคณะกรรมการสอบสวนว่า หลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นคอมมิวนิสต์หรือไม่” หน้า 283 และ 303.
 ในขั้นที่สอง การรับรองผลการพิจารณาของคณะกรรมการ โดยสภาผู้แทนราษฎร ผลคือ รับรอง จาก “รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ครั้งที่ 24/2476 (สามัญ) สมัยที่ 2” หน้า 328 ทั้งหมดที่อ้างอยู่ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย.
65. Tom Riddell, Steve Stamos and Jean Shackelford, *Economics : A Tool for Understanding Society*, (Massachusetts, London, Amsterdam : Addison-Wesley, 1979), p.24.
66. *Ibid.*, p.25-26.
67. *Ibid.*, p.28.
68. Theo Sufanyi-Unger, *Economic Philosophy of the Twentieth Century*, (Chicago : North Illinois University Press, 1972) p.4.
69. *Ibid.*, p.9.
70. *Ibid.*, p.10.
71. Riddell, Stamos and Shackelford, *op. cit.* p.28.
72. ปรีดี พนมยงค์, “วิเคราะห์ศัพท์ ‘สังคม’ ‘มนุษย์สังคม’ ‘ชาติ’ ‘ประชาชาติ’ ‘ปัจเจก’ ‘มาตุภูมิ’ ‘รัฐ’” ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, หน้า 27.
73. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจังของสังคม”, หน้า 191.
74. ปรีดี พนมยงค์, “วิเคราะห์ศัพท์...”, หน้า 27.
75. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจังของสังคม”, หน้า 211.
76. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นมาของศัพท์ไทย...”, หน้า 47.
77. เรื่องเดียวกัน, หน้า 48.

78. ปรีดี พนมยงค์, “อนาคตของเมืองไทย กับ สถานการณ์ของประเทศเพื่อนบ้าน”, ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, หน้า 148-149.
79. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นมาของศัพท์ไทย...”, หน้า 59.
80. ปรีดี พนมยงค์, “จพิทกัณฑ์เจตนารมณ์...”, หน้า 415.
81. Suranyi-Uger, op. cit., p.4, 11, 12, 15.
82. Joan Robinson, *Economic Philosophy*, (London : Penguin Books, 1983), p.8-9, 14-15.
83. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจัง...”, หน้า 161-162. .
84. ปรีดี พนมยงค์, “จะมีทางได้ประชาธิปไตยโดยสันติวิธีหรือไม่”, ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, หน้า 405.
85. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจัง...”, หน้า 179 ครึ่งนี้ต้องอ่านอย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะหน้า 180 มิฉะนั้นจะเข้าใจผิดว่า อ.ปรีดี เป็นสสารนิยมแบบกลไก.
86. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 219.
87. ปรีดี พนมยงค์, “เค้าโครงการเศรษฐกิจ”, ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, (น. _____) หมายถึง เลขหน้าในบทความเดียวกันนี้ทุกแห่งจนจบตอนที่ 3.
88. ปรีดี พนมยงค์, “อนาคตของเมืองไทย...”, หน้า 149-154.
89. “ประกาศคณะราษฎร”, อ้างใน ไสว สุทธิพิทักษ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 82-83 และ 79.
90. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 79.
91. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 80.
92. ปรีดี พนมยงค์, “พิเคราะห์ศัพท์...”, หน้า 29.
93. ปรีดี พนมยงค์, “ความเป็นอนิจจัง...”, หน้า 202.
94. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 195.
95. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 203.
96. ปรีดี พนมยงค์, *ประสบการณ์และความเห็นบางประการของรัฐบาลราษฎรอาวุโส* ปรีดี พนมยงค์ หน้า 66-69.
97. ปรีชา เปี่ยมพงสานต์, *เรื่องเดิม*, หน้า 47.
98. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 49.
99. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 48.
100. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 59.
101. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 59.
102. **เรื่องเดียวกัน**, หน้า 48.
103. Robinson, op. cit., p.18.
104. ปรีดี พนมยงค์, “เราจะต่อต้านเผด็จการอย่างไร”, ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย หน้า 455.
105. Robinson, op. cit., p.9.
106. Thomas Kuhn, *The Structure of Scientific Revolutions*, 2d.ed. (Chicago : The University of Chicago Press, 1970).
107. ปรีชา เปี่ยมพงสานต์, *เรื่องเดิม*, หน้า 55.
108. ปรีดี พนมยงค์, “รายงานการประชุมครั้งที่ 2”, ใน ปรีดี พนมยงค์ กับสังคมไทย, หน้า 293.
109. ศ. ธรรมยศ, “เมื่อ ศ. ธรรมยศ ราชนิติแห่งการเขียน วิจาร์ณ ดร.ปรีดี พนมยงค์ โดย ไสว สุทธิพิทักษ์, อดีต ส.ส.นคร-ศรีธรรมราช”, *ปาจารย์สาร*, ปีที่ 10 ฉบับที่ 1, หน้า 140.

ข้อสังเกต* จากสุวินัย ภรณวลัย

(1) การปฏิวัติ 2475 ผมอยากจะเรียกว่า เป็นการปฏิวัติทางการเมือง (political revolution) มากกว่าเรียกว่าเป็นการปฏิวัติทางสังคม (social revolution) เพราะเป้าหมายของการปฏิวัติ มิใช่มุ่งเปลี่ยนแปลง mode of production (แม้ว่ามันจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระยะยาวก็ตาม) เหมือนอย่างการเปลี่ยนย้ายจาก “ทุนนิยม” ไปสู่ “สังคมนิยม” คุณ(ผู้เขียน) จะต้องไม่ลืมว่า การเปลี่ยนย้ายจากแบบวิถีการผลิต “ศักดินาไทย” (หรือพิวคัลในตะวันตกก็ตาม) ไปสู่แบบวิถีการผลิต “ทุนนิยม” นั้น ถึงไม่มี**การปฏิวัติทางสังคม**เกิดขึ้นมา มันก็สามารถคลี่คลายและ**วิวัฒนาการ**โดยตัวของมันเองได้ (การขยายตัวของ Hegemony ทางเศรษฐกิจของฝ่ายทุนนิยม) แบบวิถีการผลิตทุนนิยมสามารถขยายตัวได้ระดับหนึ่งโดยที่ไม่จำเป็นต้องมีโครงสร้างทางการเมืองที่เป็นแบบ “กระดุมพีเต็มใบ” ขอให้ดูสภาพการณ์ของทุนนิยมไทย ตั้งแต่สนธิสัญญาเบาริ่ง (1855) เป็นต้นมา การปฏิวัติ 2475 เกิดขึ้นมานั้น **สะท้อน**ขีดจำกัดของโครงสร้างส่วนบน แบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มันจึงเป็นการปฏิวัติทางการเมือง (เปลี่ยนแปลงโครงสร้างส่วนบน) แต่เราจะต้องไม่เข้าใจ “การปฏิวัติทางการเมือง” อย่างกลไก ผลของการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างส่วนบน ย่อมส่ง**ปฏิสัมพันธ์**ต่อโครงสร้าง (ส่วนล่าง) อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และอย่างไม่มากก็น้อย ผมเข้าใจว่า “ปริดี” ใช้ model ของการปฏิวัติฝรั่งเศสมาทำการปฏิวัติ 2475 ฉะนั้นถ้าหากเราค้นคว้าการคลี่คลายของการปฏิวัติฝรั่งเศสหลัง ค.ศ. 1789 (2332) เราจะเข้าใจการคลี่คลายของการปฏิวัติ 2475 มากขึ้น รวมทั้งการเกิด Bonapartist State ขึ้นในสังคมไทย (ผมอยากถามคุณว่า State นั้นเป็นโครงสร้างส่วนบน มิใช่หรือ?) ในกรณีของไทย การปฏิวัติ 2475 ถ้าคุณใช้ model ของ **รัสเซียในศตวรรษที่ 20** มามอง จะทำให้สับสนง่าย แต่ถ้าใช้ model ของฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 18-19 มามองจะเหมาะสมกว่า และถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว คุณจะ**ไม่ยกปัญหา** ว่าการปฏิวัติ 2475 ออกมาในรูปของการปฏิวัติขั้นแรกของ 2 ขั้นตอน? หรือ อยู่ในกระบวนการของการปฏิวัติถาวร? แต่คุณจะนิยามมันในฐานะ เป็น “การปฏิวัติสถาบันรัฐธรรมนูญ” (Constitutional revolution)

การปฏิวัติ 2475 ได้ปลดปล่อยพลังทางสังคมส่วนหนึ่งออกมาให้เคลื่อนไหว (ทางเศรษฐกิจและการเมืองในบางครั้ง) อย่างเสรีขึ้นกว่าแต่ก่อน ทำให้เกิดการสถาปนาเหล่าความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ขึ้นมา ถ้าเราพิจารณาองค์ประกอบสังคมนี้ จากความสัมพันธ์ต่อทุนนิยมโลก เรากงเรียกมันว่า **องค์ประกอบสังคมทุนนิยมส่วนรอบข้าง** ถ้าหากเราพิจารณามันในฐานะที่เป็น สังคมเดี่ยว (ประเทศเดี่ยว) เรากงเรียกมันว่า **องค์ประกอบสังคม** ที่มีการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างเป็น**เชิงซ้อน** ของเหล่าแบบวิถีการผลิตโดยที่แบบวิถีการผลิตทุนนิยม (ฟิงฟา) มี**พลวัต** เหนือกว่าแบบวิถีการผลิตอื่นใดในสังคมนั้น

(2) ทุนนิยมโลกเป็น **โมนัทค์นเดี่ยว** ที่มีชีวิตเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา โดยที่รูปการณ์ของมันเปลี่ยนแปลงได้ตามแต่ละประเทศและแต่ละช่วงประวัติศาสตร์ ซึ่งเราจำเป็นจะต้องไปค้นคว้าอย่างเป็นรูปธรรมทางประวัติศาสตร์ **ธาตุแท้ของทุนนิยม คือ ปริมณฑลของการกลายเป็นสินค้าของพลังแรงงานไม่ใช่ปริมณฑลของการแลกเปลี่ยนสินค้า**

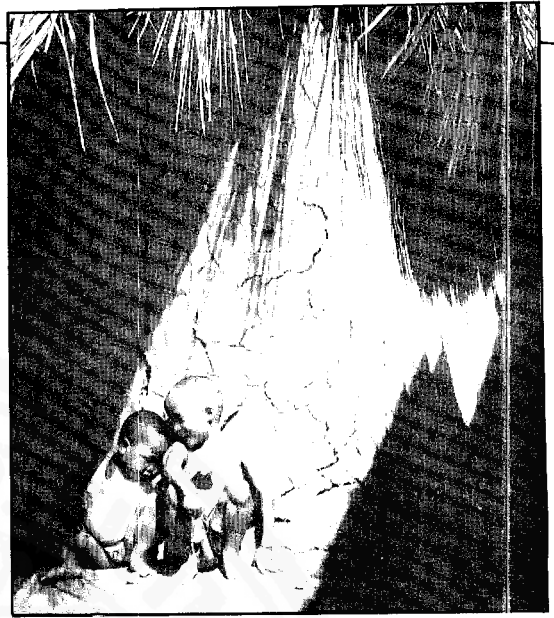
(3) การปฏิวัติ 2475 เราอนุโลมเรียกได้ว่าเป็น **จุดเริ่มต้นของการปฏิวัติของสังคมนิยม**ใหม่มันเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการปฏิวัติถาวร (การปฏิวัติที่ไม่เสร็จสิ้น) เมื่อทุนนิยมไทยพัฒนามากยิ่งขึ้นความขัดแย้งที่สะสมระหว่างฐานกับโครงสร้างส่วนบน ได้ปรากฏออกเป็นรูปของ Bonapartist state กับเหล่าชนชั้นกลาง (กระดุมพี และอื่น ๆ) ที่ต้องการรูปแบบทางการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยมากกว่านี้มี**ประสิทธิภาพ**มากกว่านี้ มีเสรีภาพในการประกอบกิจการมากกว่านี้

การปฏิวัติ 14 ตุลาคม (2518 หรือ 1973) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใหญ่ ๆ ขึ้นมาก็คือ การสถาปนาอิสรียสิทธิ์ทางการเมืองของชนชั้นกระดุมพีสมัยใหม่ (ที่ยังไม่รอบคอบ) บวกกับพลังปฏิกริยาเก่า (ทำให้เกิด) การสถาปนาลัทธิประชาธิปไตยกระดุมพีในระดับหนึ่ง (เช่นการเกิดสหภาพแรงงาน...) การปฏิวัติ 14 ตุลาคมนี้ เรากล่าวได้ว่าเป็น **การสานต่อจากการปฏิวัติ 2475** แต่มันยังไม่จบยังไม่สิ้นสุด แนวปฏิรูปทางการเมืองต่าง ๆ (เช่น 86/23 หรือ 65/25) เป็น “การประนีประนอมทางประวัติศาสตร์” ของเหล่าพลังต่าง ๆ ในสังคม (ทั้งชาวจัด, เป็นกลาง และฝ่ายซ้าย) มันเป็น**ผลลัพธ์**ของการต่อสู้ทางชนชั้นในรอบ 10 ปีนี้เป็นความสัมพันธ์ทางดุลกำลังของเหล่าชนชั้นในสังคมไทยในปัจจุบัน (ที่อาจจะแปรเปลี่ยนได้ในอนาคต).

* ข้อสังเกตนี้ เน้นหนักใน ตอนที่สอง ของบทความของผู้เขียน อันสืบเนื่องจากการประเมินเจตจำนงของ อ.ปริดี ในการเปลี่ยนแปลง 2475 (1932) ซึ่งผู้เขียนได้รับความเห็นจาก สุวินัยหลังจากเขียนบทความเสร็จแล้ว

อาร์มภกตา

สื่อมวลชน กับเยาวชนไทย

ในปัจจุบันนี้มีคนเป็นห่วงเป็นใยเยาวชนกันมาก ความเป็นห่วงเป็นใยที่มีอยู่ทำให้เกิดการรณรงค์กันหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม ศิลธรรม การศึกษา และรวมทั้งเรื่องของสื่อสารมวลชนเพื่อเยาวชนด้วย

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือเยาวชนที่ได้รับความสนใจในทางสร้างสรรค์นั้นเป็นเยาวชนวัยเด็กประถม วัยก่อนอายุ 13 หรือที่ฝรั่งเรียกว่า Pre-teen ทั้งสิ้น รายการวิทยุ และโทรทัศน์ที่เรียกกันว่ารายการเด็กหรือรายการเยาวชน ก็มักจะเป็นรายการสำหรับเด็กเล็ก ๆ กว่านี้ ทางโทรทัศน์ก็จะมีรายการผิงน้อย รายการนางฟ้า เราคิดว่ารายการเหล่านี้ดี มีประโยชน์กับเด็กกลุ่มดังกล่าว แต่ที่เห็นว่าขาดหายไปควรจะมีเพิ่มเข้ามา (โดยไม่ตัดของเก่าที่มีอยู่ออกไป) ก็คือรายการเพื่อเยาวชนวัยเลย 13 ปีไปแล้ว จนกระทั่งถึงวัย 25 ปี ที่เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ

ถ้าเราสังเกตดูรายการทางด้านวัฒนธรรม ศิลธรรม จะเป็นรายการของเด็กเล็กหรือไม่เช่นนั้นก็เป็นของผู้หลักผู้ใหญ่ แม่บ้าน พ่อบ้าน คุณตา คุณยายไปเลย แต่เราปล่อยให้มียช่องว่างในการจะชี้แนะคุณธรรม ศิลธรรม ให้กับเด็กวัยที่ว่า (14-25 ปี) ในรูปของการบันเทิง ถ้าจะมีการแนะเยาวชนวัยรุ่นบ้างก็มักจะออกมาในรูปของรายการสอนศีลธรรมแบบคำทอต่อว่าให้เด็กเหล่านั้นเจ็บปวดครวคร่าว กลายเป็นคนผิดที่สังคมประณาม และไม่เคียดจะยกย่อง ถ้าหากเนื้อหาในรายการ

พยายามที่จะแยกตัวออกมาเป็นคนละพวกกับเขา แล้วเราจะหวังให้เด็ก ๆ เหล่านั้นฟังสิ่งที่เราจะสอนพวกเขาอย่างคนใจกว้างอย่างพินิจพิจารณาได้อย่างไร

เท่าที่เป็นอยู่ขณะนี้ รายการวัยรุ่นที่ออกมาที่จะเป็นแนวของการบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ เป็นเกมส์บ้าง เป็นละครหวานจ้อยเย็นเจี๊ยบ แบบผ่อนคลายอารมณ์เครียดอย่างไม่เสนอแนะแนวทางที่ถูกต้อง แม้แต่พวกนิตยสารต่าง ๆ ของพวกวัยรุ่นเองก็มักจะเป็นอิสระเสรีของการโลดแล่น ปัญหาของความรัก และการวางตัว แต่งตัวให้เพื่อนต่างเพศหลงไหล เอาใจ รักใคร่นานแสนนาน หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นแฟชั่นการแต่งตัวที่สวยงาม หรูหราและแพงโดยการโชว์พวกดารานายแบบ นางแบบ ดารา นักร้อง ดาราโทรทัศน์ที่วัยรุ่นนิยมมาเป็นแบบ ทำให้เกิดการคลั่งไคล้หลงไหลและอยากประพฤติปฏิบัติตาม (โดยไม่คำนึงถึงกระเป๋าของตัวเองและพ่อแม่)

เราไม่มีอะไรต่อต้านสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ที่มีอยู่เพราะคิดว่าเป็นส่วนดีส่วนหนึ่งสำหรับความบันเทิงในชีวิตของเด็กวัยรุ่นที่กำลังเครียดกับปัญหาต่าง ๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นปัญหาเศรษฐกิจของพ่อแม่ (ที่ตกสะเก็ดมาถึงตัวเอง) ปัญหาการเรียน ปัญหาการแข่งขันทางงานทำ ปัญหาหัวใจ ปัญหาเพื่อนฝูง เพราะฉะนั้นการมีอะไรที่ผ่อนคลายความเครียดได้ก็น่าจะถือว่าเป็นสิ่งดีทั้งนั้น

แต่สิ่งที่เราไม่เห็นด้วยก็คือการที่ผู้ใหญ่บางคนมอง

พฤติกรรมของเด็กเหล่านี้เป็นเหยื่ออันโอชะที่จะได้ลี้ภัย
ฝึปากอันคมเฉียบดุจกรรไกรโรงพยาบาล คอยถากถาง
เสียดสีและประณามให้เด็กรู้สึกต่ำต้อย และเกิดความรู้สึก
ต่อต้านและเป็นขบถต่อสังคม ไม่อยากที่จะประนีประนอม
กับผู้ใหญ่ ช่องว่างระหว่างวัยในสังคมที่มีอยู่ที่ยิ่ง
ห่างกว้างออกไปไม่มีที่จบ

ในเมื่อเราเองไม่เคยมีรูปแบบของชีวิตที่ดีให้เขาดู
อย่างพอกพอกใจ ไม่ว่าในชีวิตจริงหรือในสื่อมวลชน
แล้วเราจะให้เขาเอาแนวทางมาจากไหนในการปฏิบัติ ราชการ
ในสื่อมวลชนที่พวกเขาสนใจก็ไม่มีอะไรที่จะให้แนว
ทางชีวิต (อย่างที่คุณแม่ทั้งหลายต้องการ) แก่พวกเขา
เขาได้แต่ความบันเทิงที่สนับสนุนแนวทางชีวิตที่เขาถั่ง
เป็นอยู่และที่เขาพอใจอยู่แล้ว ความคิดปรารถนาที่เขาจะ
เปลี่ยนก็เลยไม่มี ส่วนราชการที่ทางการจัดให้เป็นการ
แนะแนวทางชีวิตให้กับเขาก็กลับมีความแห้งแล้งไม่น่า
สนใจ ไม่มีความบันเทิงแอบแฝง แล้วยังแถมเป็นการคำทอ
ให้เจ็บปวดหัวใจเสียอีก

ราชการบันเทิงที่มีอยู่ขอให้มีต่อไปเพราะเป็นหน
ทางคลายเครียดที่ดี แต่ราชการสอนศีลธรรมอย่างแห้ง
แล้งและประณามพวกเขานั้นน่าจะหายไปได้แล้ว และ
หาหนทางที่จะให้แนวทางชีวิตที่ดีแก่เขาอย่างที่เขา
เขาสนุกด้วย ราชการภาพยนตร์โทรทัศน์ของอเมริกา
อย่างคู่หม้ายลูกติด แม่หม้ายเรือฟาง สู้เขาเจ็บบ คุณพ่อ
รู้ดี หนูน้อยปีเวอร์ และอะไรต่อมิอะไรอีกมากมาย เป็น
ตัวอย่างที่ดีที่ให้ความบันเทิง และอบรมเรื่องของวินัย
ความสำนึกรับผิดชอบ และแนะนำตนเป็นคนมีศีลธรรม
ในสังคมไปด้วยในตัว

ราชการอย่างนี้พวกเราก็มีแต่เป็นราชการของเด็ก
เล็ก ๆ ไม่อยู่ในความสนใจของวัยรุ่นและวัยรุ่นมักจะไม่
สนใจ เพราะสอนกันตรง ๆ เกินไป จริงอยู่ราชการพวก
นั้นอาจจะดีพอสำหรับเด็กเล็ก ๆ ที่ยังไม่รู้มาก เห็นโลก
ไม่มากนัก ที่จะค่อย ๆ เรียนรู้ไปได้ แต่เด็กที่ผ่านโลกมา
มากพอสมควรจนเข้าสู่วัยรุ่นเขามองดูราชการอย่างนั้น
แล้ว เขารับได้ยาก เพราะเด็ก ๆ ที่เป็นตัวละครในเรื่อง
นั้นก็ยิ่งขอดเด็ก ขอดดี กันทั้งนั้น ดีเกินกว่าเด็กที่ผ่าน

โลกมาแล้วจะยอมรับได้ เพราะดูเป็น Super เด็กกันเกิน
ไป ดูแล้วน่าอิจฉา น่าหมั่นไส้ เพราะคนอะไรช่างแสน
ดี แสนฉลาด แสนวิเศษ และแสนโชคดีไปหมดทุกอย่าง
ทุกประการ เด็กที่ผ่านโลกมาจนเป็นวัยรุ่นเขาเรียนรู้ด้วย
ตัวเองเสียแล้วว่าการเป็นเด็กฉลาด แสนดี ที่มีศีลธรรม
และทุกอย่างมีโชคอย่างนั้นเป็นไปได้ยากในโลก และแก
ก็สุดจะพยายามที่จะเป็นตามนั้น

เราจึงอยากจะเรียกร้องให้มีรายการต่าง ๆ ทั้งทาง
วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ในจอใหญ่ และนิตยสารให้เด็ก
ได้เรียนรู้ความรับผิดชอบ และระเบียบวินัย ศีลธรรม
ต่าง ๆ บ้าง โดยค่อย ๆ เรียนรู้ ค่อย ๆ ซึม อย่างสอนกัน
ตรง ๆ อย่างสอนแบบเด็กปัญญาอ่อน และอย่างสอนแบบ
คนที่เข้าใจกัน หรือองใจที่จะประณามกัน

ภาพยนตร์ฝรั่งเขาก็มีทำกันอยู่หลายเรื่องแล้ว แต่น่า
เสียดายที่พอภาพยนตร์เรื่องใดได้ขึ้นชื่อว่าเป็นภาพยนตร์
วัยรุ่นแล้ว ผู้ใหญ่จะไม่ไปดูกันเลย เพราะคิดว่าตัวเองนั้น
เลยวัยไปแล้ว ก็เลยไม่มีโอกาสได้รู้ว่าข้อมูลที่ถูกป้อนเข้า
สู่สมองลูกหลานของตัวเองเป็นอย่างไร เวลาคุยกันก็เลย
คุยกันไม่รู้แจ้งเพราะมีข้อมูลกันคนละชุด และถ้าจะมี
อะไรในบทภาพยนตร์ที่ผู้ใหญ่ควรจะได้เอามาถกเถียง
อภิปรายชี้แนะบางอย่างแก่ลูกหลานในการปรับตัว ก็ไม่มี
โอกาสเพราะผู้ใหญ่ไม่รู้ พวกเด็ก ๆ เอามาทำตามเข้า ผู้
ใหญ่ก็ไม่พอใจเพราะไม่รู้ว่าเป็นเด็กไปรับพฤติกรรมเหล่านี
นั้นมาจากไหน ไม่เข้าใจว่าอะไรคือแรงจูงใจเบื้องหลังที่
เด็กทำอย่างนี้ เมื่อไม่พอใจก็เอาแต่บิรักษา อย่างคนที่ไม่
เข้าใจเด็ก แล้วเมื่อไรเด็กจึงจะยอมรับข้อแนะนำของเราใน
เมื่อเราเองยังไม่เคยยอมรับรู้เรื่องของเขา ไม่เคยยอมรับ
ใจแนวทางชีวิตของพวกเขาเลย

ถ้าอยาก让孩子ดีมีวินัย มีศีลธรรม หยุดการ
คำทอ หยุดการประณามกันทางสื่อสารมวลชนเสียที่
พยายามเข้าใจเด็ก แล้วหาทางเอาความบันเทิงเป็นแหล่งที่
จะสร้างชีวิตที่มีคุณภาพให้เด็ก ๆ กันดีกว่า

เสรี วงษ์มณฑา

คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์